सुवर्ण प्रतिमा

१९६२-२०१३

महाराष्ट्र राज्य चित्रपट महोत्सवाची पन्नास वर्षे

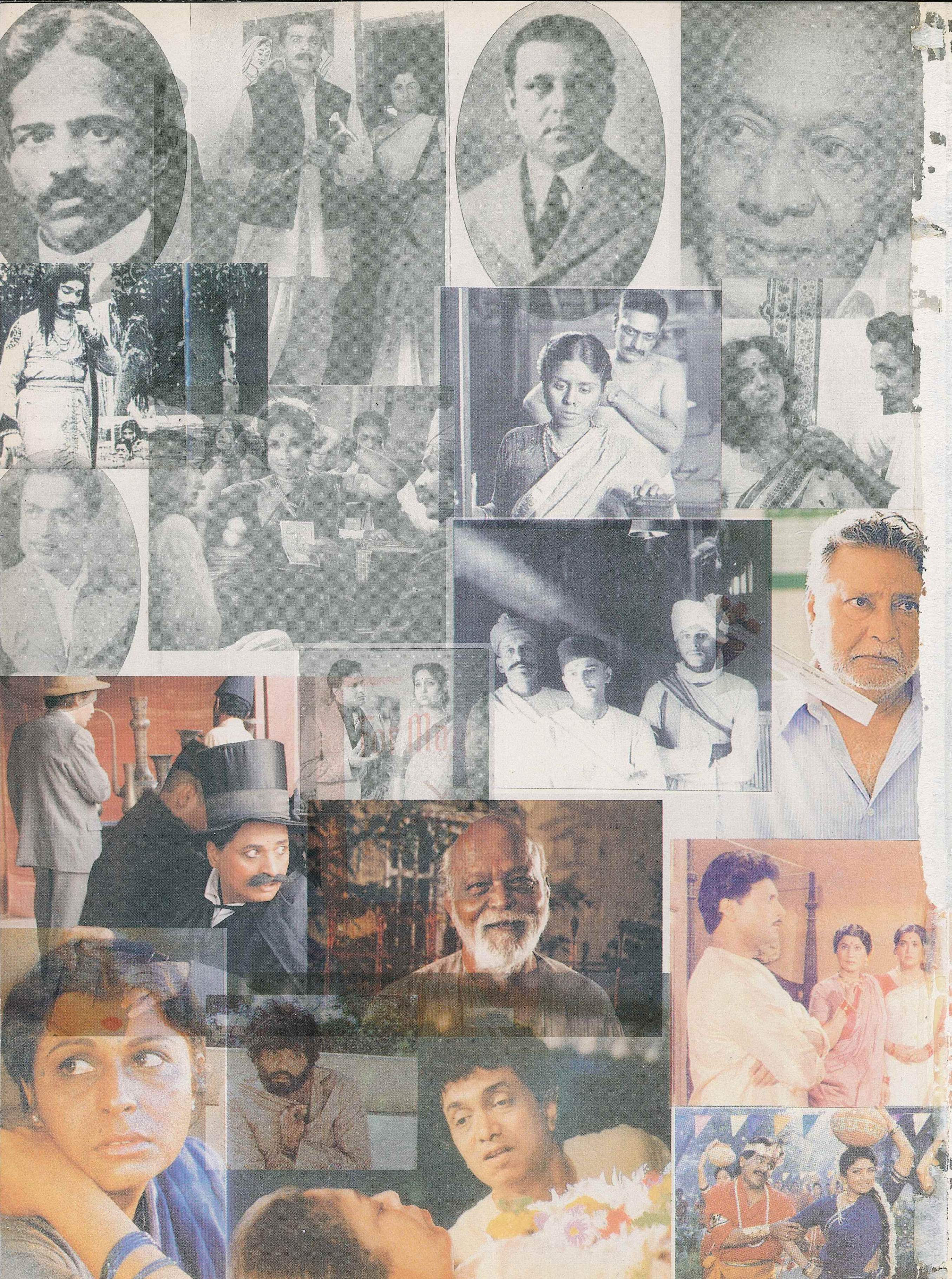

सत्यमेव जयते

सुवर्ण प्रतिमा

महाराष्ट्र राज्य चित्रपटमहोत्सवाची पन्नास वर्षे

महासंस्कृती

संचालक,
सांस्कृतिक कार्य संचालनालय,
महाराष्ट्र शासन

संकल्पना
मा. ना. श्री. संजय देवतळे
मंत्री, सांस्कृतिक कार्य
मा. ना. श्रीमती फौजिया खान
राज्यमंत्री, सांस्कृतिक कार्य
मार्गदर्शक
श्रीमती मेधा गाडगीळ
प्रधान सचिव,भा.प्र.से.
विशेष सहाय्य
श्री. संजय भोकरे
उपसचिव
श्रीमती अलका पाटील
अवर सचिव
श्रीमती गीता कुलकर्णी
अवर सचिव
प्रकाशक
श्री. आशुतोष घोरपडे
संचालक, सांस्कृतिक कार्य
सल्लागार मंडळ
इसाक मुजावर
सुधीर नांदगांवकर
संपादक मंडळ
अशोक राणे
ललिता ताम्हणे
दिलीप ठाकूर
शीतल करदेकर
समन्वयक
मीनल जोगळेकर
रमेश पांचाळ
निलेश धुमाळ, मिलिंद शिंदे, धीरज बिर्जे
मांडणी व सजावट
रघुवीर कुल
मुखपृष्ठ छायाचित्र
रुद्रमणी कांबळे
टाईपसेटिंग
चंद्रकांत गुळुंबे, सुनील मोरगावकर
मुद्रक
सुरेश तिकोने
रचना मुद्रण, दादर, मुंबई-१४.

अनुक्रम

संपादकीय १

हलत्या चित्रांचा विजय असो!
परेश मोकाशी ४

भारतीय सिनेमाच्या इतिहासातील मानदंड!
रेखा देशपांडे ७

भारतीय सिनेमाचे सर्वात राजस स्वप्न
रेखा देशपांडे ९

महोत्सवातून उत्साहाची संजीवनी लाभली
सुधीर नांदगांवकर ११

मी स्वत:ला भाग्यवान समजते - सुलोचना
शब्दांकन: शीतल करदेकर १४

विक्रमी पार्श्वगायिका - आशा भोसले
ललिता ताम्हणे १८

शाबासकीची थाप
सीमा देव २१

दिवस चांगले आलेत! - राजदत्त
शब्दांकन: शीतल करदेकर २३

मी रंगभवन धोबीतलाव
दिलीप ठाकूर २७

शासनाच्या योजनेमुळे चित्रपटसृष्टीची प्रगती
प्रसाद सुर्वे ३१

राज्य पुरस्काराचे श्रेष्ठत्व निर्विवाद
सतीश रणदिवे ३२

'श्वास'नंतरचा मराठी सिनेमा
संतोष पाठारे ३४

मराठी चित्रपटसृष्टी... एक मुक्त चिंतन
अशोक राणे ३९

फोटो गॅलरी ??

पारितोषिक विजेते (१९६२-२०१२) ??

वरील सर्व लेखांमध्ये व्यक्त झालेली मते, ही लेखकांची वैयक्तिक मते असून शासन त्याच्याशी सहमत असेलच, असे नाही.

शुभेच्छा संदेश

महासंस्कृती

सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

मुख्य मंत्री
महाराष्ट्र

सत्यमेव जयते

Chief Minister
Maharashtra

२३ एप्रिल २०१३

शुभेच्छा

महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट पुरस्कार वितरण सोहळा मुंबई येथे आयोजित केल्याचे समजून अतिशय आनंद झाला.

आधुनिक तंत्रज्ञानामुळे चित्रपट क्षेत्रातील बदल अपेक्षित आहे. कृष्णधवल चित्रपटांच्या आरंभीच्या काळात मुकपट, बोलपट अशा चित्रपटांबरोबर आजच्या नवीन रंगीत चित्रपटातील विविध तंत्रपध्दतीमुळे संपुर्ण चित्रपट क्षेत्र उत्तुंग झेप घेत असल्याचे दिसून येते. या सर्वांचे श्रेय चित्रपट निर्मिती करणाऱ्या संस्था, त्यांच्याकडे असलेले अनुभवी कुशल तज्ञ यांना जाते. हिंदी व इंग्रजी चित्रपटातील उत्कृष्ट तंत्राची अलिकडील निर्मितीमुळे मराठी चित्रपटाची चित्रपट निर्मितीची दिशा बदलल्याचे द्योतक म्हणावे लागेल.

यावर्षीच्या महाराष्ट्र राज्य चित्रपट स्पर्धेत नवनवीन विषय व तंत्रज्ञानाने युक्त असे दर्जेदार मराठी चित्रपट पुढील आणखी दर्जेदार चित्रपट निर्माण करण्यासाठी आव्हाने पेलवतील असा मला विश्वास वाटतो.

या सुवर्ण महोत्सवी सोहळयास माझ्या हार्दिक शुभेच्छा.

(पृथ्वीराज चव्हाण)

उप मुख्यमंत्री

महाराष्ट्र राज्य

दिनांक :- २५ एप्रिल २०१३

शुभसंदेश

पन्नासाव्या महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाच्या महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट पुरस्कार आणि पारितोषिक वितरण सोहळ्यासाठी माझ्या मन:पूर्वक शुभेच्छा. भारतीय चित्रपटसृष्टी आपला शतकमहोत्सव साजरा करीत असतानाच राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचा सुवर्णमहोत्सव आपण साजरा करीत आहोत, ही आपल्या सर्वांसाठी आनंदाची आणि अभिमानाची बाब आहे.

सुवर्णमहोत्सवी चित्रपट महोत्सव पारितोषिके आणि पुरस्कार प्रदान सोहळ्यात 'राज कपूर जीवनगौरव पुरस्कारा'ने सन्मानित करण्यात येत असलेले ज्येष्ठ निर्माते-दिग्दर्शक श्री. बासू चॅटर्जी, 'चित्रपती व्ही. शांताराम जीवनगौरव पुरस्कारा'ने सन्मानित करण्यात येत असलेले ज्येष्ठ रंगभूषाकार श्री. पंढरीदादा जुकर, 'राज कपूर विशेष योगदान पुरस्कारा'ने सन्मानित अभिनेते श्री. नाना पाटेकर, 'चित्रपती व्ही. शांताराम विशेष योगदान पुरस्कारा'ने सन्मानित अभिनेत्री श्रीमती रीमाताई लागू या ज्येष्ठ आणि श्रेष्ठ रंगकर्मींचं, तसंच राज्य मराठी चित्रपट पुरस्कारविजेत्या सर्व कलावंत आणि तंत्रज्ञांचं मी मनापासून अभिनंदन करतो. ते बजावत असलेल्या मराठी चित्रपटसृष्टीच्या सेवेबद्दल त्यांचे आभार मानतो.

भारतीय चित्रपटसृष्टीची मुहुर्तमेढ स्वर्गीय दादासाहेब फाळके यांनी रोवली. त्यानंतरच्या या शंभर वर्षांच्या वाटचालीत भारतीय चित्रपटसृष्टी समृद्ध करण्यासाठी अनेक मराठी कलावंत, दिग्दर्शक, तंत्रज्ञांनी आपलं अमूल्य योगदान दिलं आहे, त्यांचं स्मरण यानिमित्ताने करणं आवश्यक आहे. हिंदी चित्रपटसृष्टीने आज जगन्मान्यता मिळवली असून मराठी चित्रपटसृष्टीही त्यादिशेने आश्वासक वाटचाल करत आहे, ही आनंदाची बाब आहे. मराठी चित्रपटसृष्टीच्या वाटचालीत राज्य शासन नेहमीच मराठी चित्रपटसृष्टीच्या सोबत असणार आहे. त्यासाठी मराठी चित्रपटांना सर्वतोपरी मदत करण्याची शासनाची भूमिका आहे. दर्जेदार मराठी चित्रपटांची निर्मिती होऊन मराठी चित्रपटांना जागतिक वैभव प्राप्त व्हावे, याकरिता शासन प्रयत्नशील आहे. या प्रयत्नांमधूनच अत्युत्तम चित्रपट तयार होतील, असा मला विश्वास आहे.

मराठी चित्रपटांनी मनोरंजनाबरोबर समाजप्रबोधन तसेच लोकजागृतीचे मोलाचे कार्य केले आहे. यापुढे मराठी चित्रपटसृष्टीने अनुकरणप्रियता टाळून नाविण्याचा ध्यास घेत स्वत:चा वेगळा ठसा उमटवण्याची गरज आहे. मराठी चित्रकर्मींच्या प्रयोगशीलतेवर आणि दर्जावर गेल्या काही वर्षांतील राष्ट्रीय पुरस्कारांमुळे शिक्कामोर्तब झाले आहे. यापुढे देखील राष्ट्रीय पुरस्कारांबरोबरच आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील पुरस्कारांमध्ये मराठी चित्रकर्मींचे नाव पाहण्याचे भाग्य आम्हा मराठी चित्रपटरसिकांना लाभेल, असा मला विश्वास आहे.

५० व्या महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवातील पारितोषिकप्राप्त सर्व चित्रकर्मींचे, 'जीवनगौरव' आणि 'विशेष योगदान पुरस्कार' विजेत्या मान्यवर चित्रकर्मींचे मन:पूर्वक अभिनंदन. पारितोषिक वितरण समारंभास व यानिमित्त प्रकाशित होणाऱ्या स्मरणिकेस माझ्या हार्दीक शुभेच्छा.

(अजित पवार)

मंत्री
ग्रामविकास
महाराष्ट्र शासन
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
www.maharashtra.gov.in

दिनांक :

॥ शुभसंदेश ॥

५० व्या महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचा पारितोषिक प्रदान सोहळा येत्या २ मे, २०१३ रोजी मुंबईतील रवींद्र नाटय मंदिर येथे आयोजित करण्यात आल्याचे समजून आनंद झाला.

चित्रपट हे मनोरंजनाबरोबर समाजप्रबोधनाचे एक प्रभावी माध्यम आहे. भारतीय चित्रपटसृष्टीच्या इतिहासात मराठी चित्रपटांना मानाचे स्थान आहे. सामाजिक आणि आशयप्रधान चित्रपट निर्मितीचा वारसा मराठी चित्रपटांनी भारतीय चित्रसृष्टीला दिला. मराठी निर्मितीसाठी राज्य शासन कर्तव्य भावनेने मदत करते. सामाजिक बांधिलकी असलेले दर्जेदार मराठी चित्रपट यापुढेही निर्माण केले जातील, अशी मला आशा वाटते.

पारितोषिक प्राप्त चित्रपट कलावंत, तंत्रज्ञ, निर्माते आणि दिग्दर्शकांचे मी मन:पूर्वक अभिनंदन करतो.

परितोषिक वितरण समारंभास माझ्या हार्दिक शुभेच्छा !

(जयंत पाटील)

मंत्री
महाराष्ट्र राज्य

मंत्री
पर्यावरण आणि सांस्कृतिक कार्य
महाराष्ट्र शासन
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
www.maharashtra.gov.in

दिनांक :

शुभसंदेश

भारतीय चित्रपट सृष्टीचे शतक महोत्सवी वर्ष आणि महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचे सुवर्ण महोत्सवी वर्ष असा दुर्मिळ सुयोग यंदा दि. २ मे २०१३ रोजी राज्य शासनाचा सांस्कृतिक कार्य विभाग साधणार असून त्यानिमित्ताने सुवर्ण प्रतिमा ही स्मरणिका प्रकाशित करताना आम्हाला अतिशय आनंद होत आहे.

महाराष्ट्रात चित्रपट व्यवसायाला राजाश्रय देणे आणि मराठी भाषेत निर्माण होणारे चित्रपट कलात्मक व तांत्रिकदृष्टया परिपूर्ण, महाराष्ट्राच्या संस्कृतिचे दर्शन घडविणारे तसेच सामाजिक, शैक्षणिक व मानवी मूल्यांची जपणूक करणारे असावेत म्हणून अशा चित्रपटांच्या निर्मितीस प्रोत्साहन देण्यासाठी सांस्कृतिक कार्य विभाग प्रयत्नशील आहे. मराठी चित्रपटांना करमाफी, अनुदान, पुरस्कार इ. विविध माध्यमांतून मराठी चित्रपटसृष्टी आणि संबंधित सर्व घटकांना न्याय देण्याचा आमचा प्रयत्न आहे. गतवर्षापासून चित्रपट पुरस्कारांसह सर्व पुरस्कारांच्या रक्कमेमध्येही दुपटीने वाढ करण्यात आली आहे.

भारतीय चित्रपटसृष्टीत मराठी चित्रपट सृष्टीचे योगदान हे या निमित्ताने पुन्हा एकदा अधोरेखित करण्याची तसेच चित्रपटसृष्टीतील पूर्वासूरींचे स्मरण करण्याची संधी आपल्याला लाभली आहे.

या स्मरणिकेत मान्यवर कलाकार व चित्रपट अभ्यासक, समीक्षकांनी अतिशय मनापासून लेख लिहून सहकार्य केले आहे. तसेच स्मरणिकेत चित्रपट पुरस्कारांचा गेल्या ४९ वर्षांचा निकाल तसेच परिक्षकांची नावे एकत्रित बघायला मिळणार आहेत. ही स्मरणिका निश्चितच अतिशय संग्राहय ठरेल.

भारतीय चित्रपटसृष्टीच्या शंभर वर्षानिमित्त तसेच मराठी चित्रपट पुरस्कारांच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त मी चित्रपट सृष्टीतील सर्व निर्माते, दिग्दर्शक, कलाकार, तंत्रज्ञ व संबधित सर्व घटकांचे अभिनंदन करतो व सुयश चिंततो.

(संजय देवतळे)
मंत्री, सांस्कृतिक कार्य

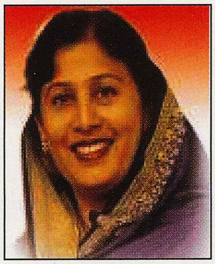

राज्यमंत्री
सामान्य प्रशासन, माहिती व जनसंपर्क
सांस्कृतिक कार्य, राजशिष्टाचार, शालेय
शिक्षण, महिला व बाल विकास, सार्वजनिक
आरोग्य व कुटुंब कल्याण व अल्पसंख्याक
विकास (औकाफसह)
महाराष्ट्र शासन
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
www.maharashtra.gov.in

दिनांक

शुभ – संदेश

मराठी चित्रपटाने महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक व कलात्मक जीवनाच्या जडणघडणीत मोलाची कामगिरी बजावलेली आहे.

चित्रपटाची मुहूर्तमेढ चित्रमहर्षी दादासाहेब फाळके यांनी रोवली त्याचे स्मरण सातत्याने शासनाने आयोजित केलेल्या चित्रपट पारितोषिक वितरणाच्या प्रसंगी होत असते.

मराठी चित्रपट महोत्सव ५० व्या वर्षात पोहोचला आहे. या चित्रपट महोत्सवाने मार्गक्रमण करीत सुवर्ण महोत्सवी वर्षात पदार्पण केले आहे.

यावर्षीच्या चित्रपट महोत्सवातील विजेत्यांचे अभिनंदन व प्रसंगी प्रकाशित होत असलेल्या संदर्भग्रंथास माझ्या हार्दिक शुभेच्छा.

(फौजिया खान)

महाराष्ट्र शासन
सत्यमेव जयते

दूरध्वनी- २२०२५०४२/२२०२८७६२

मुलगी वाचवा
save the girl child

जयन्त कुमार बाँठिया
मुख्य सचिव

मुख्य सचिवांचे कार्यालय,
मादाम कामा मार्ग,
हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : २३ एप्रिल, २०१३.

शुभ संदेश

५० व्या महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचे आयोजन दि.२ मे २०१३ रोजी रविंद्र नाटय मंदिर, प्रभादेवी येथे आयोजित होत आहे हे ऐकून अतिशय आनंद झाला.

कल्याणकारी राज्याच्या शासन आणि प्रशासन यंत्रणेच्या यशामध्ये सांस्कृतिक क्षेत्राचे योगदान नेहमीच महत्वाचे ठरत आले आहे.

या प्रसंगी सर्व विजेत्या चित्रपटांचे निर्माते,दिग्दर्शक,लेखक,गीतकार,अभिनेते आणि तंत्रज्ञ या सर्वांचे मन:पूर्वक अभिनंदन आणि मी या चित्रपट सोहळयास सुयश चिंतितो.

२३/०४/१३

(जयन्त कुमार बाँठिया)
मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन

ऋणनिर्देश

महासंस्कृती

सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

सत्यमेव जयते
सांस्कृतिक कार्य संचालनालय
महाराष्ट्र शासन
जुने सचिवालय, विस्तार भवन, महात्मा गांधी मार्ग, मुंबई ४०० ०३२. ● दूरध्वनी : २२०४ ३५५०/७१, २२८४ २६७०, फॅक्स : ०२२-२२८४ २६३४

भारतीय चित्रपटसृष्टीचा शतकमहोत्सव आणि महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट पुरस्कारांचा सुवर्णमहोत्सव, असा दुहेरी योग साधून एक संग्रहय अशी स्मरणिका आज मूर्त स्वरुपात येत आहे. त्यासाठी अनेकांचे बहुमोल मार्गदर्शन, सहकार्य लाभले आहे. त्यांचे कृतज्ञतापूर्वक आभार मानतो, मी माझे कर्तव्य समजतो.

या स्मरणिकेसाठी राज्याचे मुख्यमंत्री मा.ना.श्री. पृथ्वीराज चव्हाण, उपमुख्यमंत्री मा. ना. श्री. अजित पवार मुंबईचे पालकमंत्री मा.ना.श्री. जयंत पाटील, खात्याचे मंत्री मा.ना.श्री. संजय देवतळे, राज्यमंत्री मा.ना.फौजिया खान या सर्वांनी शुभेच्छा दिल्या आहेत, या सर्वांचे मी सांस्कृतिक कार्य संचालनालयाच्या वतीने मनापासून आभार मानतो. मा. देवतळे साहेबांनी केलेल्या मार्मिक सूचनांमुळे स्मरणिका अधिक माहितीपूर्ण व आकर्षक होण्यास मदत झाली. खात्याच्या प्रधान सचिव मा. श्रीमती मेधा गाडगीळ यांनी केलेल्या प्रशासकीय मार्गदर्शनामुळे स्मरणिका वेळेत पूर्ण करता आली. त्यांची मन:पूर्वक आभार.

तसेच मंत्रीमहोदयांचे खाजगी सचिव मा. अभय यावलकर यांनी स्मरणिका योग्यप्रकारे होण्यासाठी ती आस्था दाखविली त्यासाठी त्यांचेही मनापासून आभार, उपसचिव श्री. संजय भोकरे, अवर सचिव अलका पाटील, गीता कुलकर्णी या सर्वांचे सहकार्य या स्मरणिकेसाठी झाले. त्यांचेही मी मनापासून आभार मानतो.

स्मरणिकेची आखणी करताना चित्रपट सृष्टीशी अनेक वर्षे तज्ज्ञ, अभ्यासक, पत्रकार इ. भूमिकांनी निगडित असलेले सर्वश्री इसाक मुजावर व सुधीर नांदगांवकर या जेष्ठांच्या सल्लागार मंडळाने केलेल्या अतिशय नेमक्या सूचना आणि मार्गदर्शन फारच मोलाचे ठरले. तसेच संपादक मंडळातही चित्रपट क्षेत्रातील जाणकार लेखक-पत्रकार अशोक राणे, ललिता ताम्हणे, दिलिप ठाकूर व शीतल करदेकर या

अतिशय परिश्रमपूर्वक लेख, मुलाखती, छायाचित्रे आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे स्पर्धेचा गेल्या ४९ वर्षाचा निकाल. परिक्षकांची नामावली इ. सर्व बाबी अचूक व परिपूर्ण करण्याच्या दृष्टीने परिश्रम घेतले आहेत. अर्थात, स्पर्धेचा निकाल, परिक्षकांची नामावली इ. बाबी उपलब्ध अभिलेखावरूनच घेण्यात आल्या आहेत.

भारतीय चित्रपटसृष्टीची शताब्दी आणि राज्य शासनाच्या पुरस्काराचा सुवर्णमहोत्सव साजरा होत असताना हा संपूर्ण कालखंड अनुभवलेल्या व्यक्तींचा समावेश यात असावा. या कल्पनेतून बुजुर्ग अभिनेत्री सुलोचना दीदी, जगदविख्यात गायिका आशा भोसले, ज्येष्ठ अभिनेत्री सीमा देव, जेष्ठ दिग्दर्शक राजदत्त ही काही प्रातिनिधिक नावे चर्चेतून पुढे आली. त्यापैकी सुलोचना दीदी आणि राजदत्त यांना शब्दबद्ध करण्याची जबाबदारी शीतल करदेकर ह्यांनी घेतली तर आशा भोसले आणि सीमा देव यांच्या लेखांची जबाबदारी ललिता ताम्हणे यांनी घेतली व उत्तम प्रकारे पार पाडली. या चार महान कलाकारांमुळे स्मरणिकेला 'चार चाँद' लागले, अशी आमची भावना आहपे. आम्ही त्यांच्या ऋणात राहू इच्छितो.

याबरोबरच, श्री. सुधीर नांदगांवकर (महोत्सवातून उत्साहाची संजिवनी लाभली), श्री. सतीश रणदिवे (राज्य पुरस्काराचे श्रेष्ठत्व निर्विकार), श्री. परेश मोकाशी (हलत्या चित्रांचा विजय असो), श्री. दिलिप ठाकूर (मी. रंगभवन, धोबीतलाव) श्री. संतोष पाठारे ('श्वास'नंतरचा मराठी सिनेमा), श्री. अशोक राणे (मराठी चित्रपटसृष्टी एक मुक्त चिंतन), श्री. प्रसाद सुर्वे, अध्यक्ष अखिल भारतीय चित्रपट महामंडळ (शासनाच्या योजनेमुळे चित्रपटसृष्टीची प्रगती), रेखा देशपांडे (भारतीय सिनेमाचे सर्वात राजस स्वप्न) या सर्व माहितीपूर्ण लेखांबद्दल मी उपरोक्त सर्व लेखकांचे मनापासून आभार मानतो.

स्मरणिकेची मांडणी व सजावट अतिशय देखणेपणाने केल्याबद्दल श्री. रघुवीर कुल यांचे, तसेच मुख्यपृष्ठावरील सुवर्ण मानचिन्हासाठी श्री. विभाष सोनावणे, आतील मानचिन्ह छायाचित्रांसाठी श्री. रुद्रमणी कांबळे, आशा भोसले यांची अप्रकाशित छायाचित्रे उपलब्ध करून दिल्याबद्दल दिवंगत गौतम राजाध्यक्ष यांच्या सहकार्यांचे, त्याचबरोबर विनय नेवाळकर, प्रसाद महाडकर, निर्मिती ग्राफिक्सचे आनंद खासबागदार, योगेश यांनी वेळोवेळी केलेल्या सहकार्याबद्दल तसेच कमीत-कमी वेळत उत्तम छपाई केल्याबद्दल रचना मुद्रणचे श्री. सुरेश भिमाजी तिकोने व त्यांचे सर्व सहकारी यांचेही आम्ही अत्यंत आभारी आहोत. अतिशय कमीतकमी वेळात संग्राह्य अशी स्मरणिका काढताना प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षपणे ज्या सर्वांचे सहकार्य लाभले, त्या सर्वांचे आम्ही ऋणी आहोत.

स्मरणिका अधिकाधिक देखणी, परिपूर्ण, माहितीपूर्ण व रंजक करण्याचा आमचा प्रयत्न होता. हा प्रयत्न चित्रपट रसिकांना, अभ्यासकांना निश्चितच आवडेल असा मला विश्वास वाटतो.

(आशुतोश भा. घोरपडे)
संचालक, सांस्कृतिक कार्य संचालनालय

संपादकीय

महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचे म्हणजेच पर्यायाने राज्य चित्रपट पुरस्काराचे हे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष! विशेष आनंदाची गोष्ट म्हणजे या घटनेला एक खास औचित्य आहे आणि ते म्हणजे हे भारतीय चित्रपटसृष्टीचे शतक महोत्सवी वर्ष आहे! गेल्या पन्नास वर्षात या महोत्सवाच्या व्यासपीठावरून, मराठी चित्रपटाला भरघोस योगदान देणाऱ्या असंख्य सर्जनशील कलावंतांना दिग्दर्शक, निर्माते, कलाकार, लेखक, गीतकार, संगीतकार, छायाचित्रकार, संकलक, ध्वनिलेखक, कला दिग्दर्शक, वेशभूषाकार, रंगभूषाकार, नृत्यदिग्दर्शक, जाहिरात डिझायनर आदि तंत्रज्ञांना-पुरस्कार देऊन गौरविण्यात आले. त्यांना शासकीय दरबारात मराठी मनाचा मानाचा मुजरा करण्यात आला. यात जवळपास पाच पिढ्यांच्या कलावंतांचा समावेश आहे. यानिमित्ताने या पुरस्कारांमार्फत आद्य पिढीशी नवीन पिढीची सहजपणे नाळ जोडली गेली आहे. कालपरवा जो सन्मान अमुक एका ज्येष्ठाला प्राप्त झाला त्यावर आज आपले नाव कोरले गेले आहे ही सुखद भावना तरुण कलावंतांच्या मनाशी आहे. केवळ अशाप्रकारे ज्येष्ठांच्या पंक्तीला जाऊन बसणे एवढ्यापुरताच हा अनुभव मर्यादित नाही, तर डॉ. व्ही. शांताराम, बाबुराव पेंढारकर, भालजी पेंढारकर, मा. विनायक, ग. दि. माडगूळकर, साहेबमामा फत्तेलाल, गजानन जहागीरदार, आचार्य अत्रे, चिंतामणराव कोल्हटकर, शिवाजी गणेशन, राज कपूर आदी ऋषितुल्य चित्रकर्मींच्या नावाचा पुरस्कार घेताना त्या त्या कलावंताच्या मनाशी एकप्रकारची पावन झाल्याची भावना आहे. मराठी चित्रपटसृष्टीला ललामभूत ठरलेल्या या ज्येष्ठांच्या नावाने हे पुरस्कार सुरू करताना महाराष्ट्र शासनाने आणि शासनाकडे तसा आग्रह धरणाऱ्या मराठी चित्रपटसृष्टीने या दिग्गजांचे केवळ स्मरण जागे ठेवले नाही, तर त्यांनी सुरू करून दिलेल्या परंपरेशी अवघ्या चित्रपटसृष्टीला कायमचे जोडून घेतले. पूर्वसूरींना केलेले हे अभिवादन अपूर्व तितकेच अनोखे आहे. भारतीय चित्रपटसृष्टीचे जनक दादासाहेब फाळके यांच्या जन्मदिनी म्हणजे ३० एप्रिल रोजी हा पुरस्कार सोहळा दरवर्षी साजरा करून महाराष्ट्र शासन आणि अवघी चित्रपटसृष्टी त्यांना कृतज्ञतापूर्वक अभिवादन करीत असते.

मराठी चित्रपटांना आणि प्रमुख कलाकार, तंत्रज्ञांना देण्यात येणाऱ्या या पुरस्कारांची संख्या उत्तरोत्तर

वाढवतच नेत अन्य सहाय्यक कलाकार तसेच तंत्रज्ञांना त्यात सामावून घेण्यात आले. इतकेच नव्हे मराठी-बरोबरच हिंदी चित्रपटसृष्टीतील ज्येष्ठ कलावंतांना जीवनगौरव पुरस्कार देऊन महाराष्ट्र शासनाने मराठी मातीत जन्मलेल्या, वाढलेल्या हिंदी चित्रपसृष्टीचाही गौरव केला. एकाच व्यासपीठावर मराठीतील ज्येष्ठ तसेच नवोदित कलावंतांबरोबर हिंदीतील बुजुर्गांचा सत्कार सोहळा घडवून आणणे हे खचितच मराठी मातीच्या कलासक्त जाणिवांचे प्रतिक आहे. मऱ्हाटभूमीला असलेल्या कलावंताच्या कोडकौतुकाचे ते आगळे तितकेच विलक्षण दर्शन आहे.

याचबरोबर, मराठी चित्रपटांनी, कलावंतांनी राष्ट्रीय तसेच आंतरराष्ट्रीय पातळीवर गाजवलेल्या पराक्रमांची विशेष नोंद घेत महाराष्ट्र शासन राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाच्या व्यासपीठावर त्यांचा यथोचित गौरव करत असते.

महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचे आयोजन सुरुवातीला रंगभवनमध्ये होत असे. त्याला जोडूनच सात दिवसांचा चित्रपट महोत्सव आयोजित करून त्या त्या वर्षीचे सात सर्वश्रेष्ठ चित्रपट त्यात विनामूल्य दाखविले जात. मराठी चित्रपटात गौरवास्पद असे जे काही घडते आहे ते प्रेक्षकांपर्यंत नेण्याचा हा शासनाचा कौतुकास्पद उपक्रम होता. उत्तरोत्तर महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचे स्वरूप बदलत गेले. केवळ मुंबईपुरताच सीमित राहिलेला हा सोहळा शासनाने महाराष्ट्रात सर्वदूर नेला. साध्या, सहज घरगुती स्वरुपातील या सोहळ्याला काळाची पावले ओळखत ऑस्करच्या धर्तीवर साजरा करण्यास सुरुवात करून तो भव्यदिव्य केला. पुरस्कारांची रक्कम वेळोवेळी वाढवत नेली. सोहळ्याचे प्रमुख अतिथी म्हणून हिंदीबरोबरच इतर भाषिक चित्रपटसृष्टीतील मान्यवरांना पाचारण करण्यात आले. परिणामी मराठी चित्रपटांची गौरवगाथा आणि त्यातील महाराष्ट्र शासनाचा सहभाग याची चर्चा देशभर गेली.

पुरस्कार प्राप्त कलावंतांच्या कायम स्मरणात राहणारा आणि त्यांना तसेच इतरांना ही उभारी देणारा हा चित्रपट पुरस्कार महोत्सव गेली एकोणपन्नास वर्षे सातत्याने आयोजित करणारे महाराष्ट्र राज्य हे देशातले बहुधा एकमेव राज्य असावे.

महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाचे संपूर्ण आयोजन शासनाच्या सांस्कृतिक कार्य संचलनालयामार्फत केले जाते. अर्थातच त्यासाठी संचालनालयाला मराठी चित्रपटसृष्टीची आणि प्रसारमाध्यमांची बहुमोल मदत होत आली आहे.

आजच्या या सुवर्णमहोत्सवी सोहळ्याच्या निमित्ताने 'सुवर्ण प्रतिमा'मध्ये राज्य चित्रपट पुरस्काराच्या गेल्या पन्नास वर्षाच्या वाटचालीचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न केला आहे. या प्रदीर्घ काळात केवळ या पुरस्काराच्या अवकाशात घडलेल्या साऱ्या घडामोडी एका ठिकाणी आणि उपलब्ध असलेल्या वेळात मांडणे हे तसे अशक्य नसले तरी अवघड काम होते. परंतु संचालनालयाचे संचालक आशुतोष घोरपडे, सह-संचालक श्रीमती मीनल जोगळेकर, अधीक्षक श्री. रमेश पांचाळ आणि त्यांचे इतर सहकारी यांनी केलेल्या अथक सहकार्यामुळेच ते शक्य झाले. पन्नास वर्षातील पुरस्कारांची सविस्तर यादी, इतर मान-सन्मानांची नोंद आणि शासकीय कार्यालयातील छायाचित्रे हा महत्त्वाचा ऐवज त्यांनी ज्या तत्परतेने उपलब्ध करून दिला त्याबद्दल त्यांचे मन:पूर्वक आभार!

मराठी चित्रपटांचा, त्यातील तमाम कलावंत-तंत्रज्ञांच्या कलागुणांचा पुरस्कार देऊन शासकीय पातळीवर गौरव करण्यात पुढाकार घेणाऱ्या महाराष्ट्र शासनाच्या, या उपक्रमात मनोभावे सहभागी झालेल्या अवघ्या चित्रपटसृष्टीच्या, माध्यमांच्या आणि मराठी चित्रपटावर भरभरून प्रेम करणाऱ्या प्रेक्षकाच्या मनात या सुवर्ण महोत्सवी वर्षाच्या निमित्ताने एकच भावना आहे आणि ती म्हणजे केवळ राज्य पातळीवरच नव्हे तर राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर मराठी चित्रपटाची पताका सदा सर्वकाळ फडकत राहू दे!

लेख

महासंस्कृती

सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

हलत्या चित्रांचा विजय असो!

परेश मोकाशी

आपल्या देशात क्रिकेटला हरवू शकणारी एकच गोष्ट. चित्रपट! १९११ साली आपल्या छोट्या मुलांबरोबर गिरगावच्या रस्त्यावर भटकणाऱ्या अफाट धुंडीराजने एका तंबूत उत्सुकतेने प्रवेश केला आणि चित्रपट ही कला तंबूतून थेट आजच्या मल्टिप्लेक्समधे प्रस्थापित झाली आहे. आज आपण त्याला जनक बिनक म्हणतो त्या जनकत्त्वाची सुरुवात बरीच आधी झाली होती. वयाच्या सोळाव्या वर्षी बाळाचे पाय जे. जे. स्कूलमधे दिसले, तेव्हाच.

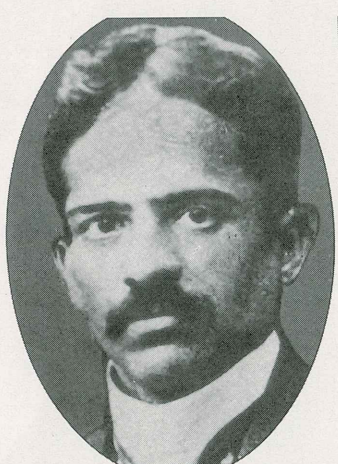

हा धुंडीराज अशाच फटकेबाज गोष्टींसाठी प्रसिद्ध. त्याची बुद्धिमत्ता पाहून कुणी धनिकाने त्याला स्टिल फोटोचा कॅमेरा बक्षीस दिला. त्या काळात पुढे त्याने गुजरातेतल्या गोध्रा इथे स्टुडिओ टाकला. तर, कॅमेरा माणसातले जीवन शोषून घेतो ह्या अफवेमुळे तो गुंडाळावा लागला. आता धुंडीराजच्या मदतीला आले भांडारकर. आपले संस्कृत आणि इतिहास पंडित. त्यांनी धुंडीराजला आर्कियोलोजिकल सर्व्हे ऑफ इंडियात फोटोग्राफर म्हणून चिकटवले. आता जरा बरे चालले होते तोच १९०५ ला वंगभंगाच्या चळवळीत त्याने सरकारी नोकरी सोडली. आता राजा रविवर्मा. त्यांच्या स्टुडियोत प्रिंटिंग शिकला. लगेच मुंबईला एका मथुरादासाबरोबर भागीदारीत धंदा सुरू झाला. लगेच राजीनामाही दिला. लगेच पैसेही संपत चालले. लगेच चित्रपट काढायचेही ठरले. मागे एकदा

कॅमेऱ्याने चटका दिला असूनही पुढे परत त्याच वाटेला! हा सगळा घटनाक्रम पाहिला की त्यांच्या सिनेमा खटपटीचे विशेष कौतुक वाटते. हेही पटते की हाच माणूस हे करू शकत होता.

धुंडीराज हे करू शकला ह्याला कारण तो स्वत: जितका होता तेवढीच त्याची बायको सरस्वती होती. दोन मुले, बेकार नवरा आणि संपत चाललेली संपत्ती ह्या नेहमीच्या मराठी कलाकारांबरोबर तिनेही ह्या प्रकारात उडी घेतली.

चित्रपटासाठी दागिने किंवा इतर काहीही गहाण टाकण्याची कला तिने शोधून काढली. पुढे अनेक जण ह्या कलेत पारंगत झाले. एका वेळी चाळीस चाळीस लोकांसाठी अन्न शिजवणे, तीन मुले सांभाळणे, कॅमेरा-डेव्हलपिंग-प्रिंटिंग शिकून वर धोतरांचे रिफ्लेक्टर धरायला तयार असणे ही कामांची यादी येरीगबाळीची नव्हे आणि म्हणूनच, दादासाहेब फाळके पुरस्काराचे नाव खरेतर 'दादासाहेब-सरस्वती' पुरस्कार असायला हवे असे आमचे मत आहे ते काही उगीच नव्हे!

फाळकेंच्या आणि चित्रपट शंभरीच्या निमित्ताने आणखी काही अरभाट माणसांचे स्मरण झाल्यास योग्य. फाळकेंच्या आधी एका नाटकाचे व्यवस्थित चित्रीकरण करून ते प्रदर्शित करण्याचे धाडस करणारे दादासाहेब तोरणे हे असेच एक लढवय्ये. कोकणातून मुंबईत आलेला हा उमेदवार मुलगा पुढे चांगलाच नामवंत निर्माता दिग्दर्शक झाला. ग्रीव्हज कॉटन कंपनीत इलेक्ट्रिकल डिपार्टमेंटमधे नोकरी करता करता हा इसम चित्रपटाकडे कसा वळला ह्याचे खूप

तपशील नाहीत. पण एका नाटकाचा खेळ आयोजित करून तो कॅमेऱ्याने शूट करणे हा प्रयोग सुचणेही महत्त्वाचे. कॉरोनेशन थिएटरचे मालक चित्रे व टिपणीस ही अशीच एक दुक्कल. त्यांच्याही पूर्वी सेन व सरकार ही बंगाली जोडी ह्या क्षेत्रात प्रयत्न करत होती. मात्र सर्वात आद्य उद्योगी ही उपाधी जाते सावेदादा उर्फ हरिश्चंद्र सखाराम भाटवडेकर ह्यांच्याकडे. ल्यूमिये बंधूंनी १८९५ साली जगातला पहिला चित्रपट केला. तो लगेचच पुढच्या वर्षी भारतात दाखवण्यात आला. ते पाहून भारतीय चित्रपटांतला हा पहिला हरिश्चंद्र चकित झाला. त्यांनी ल्यूमिये बंधूंच्या त्या वस्तूंची एजन्सीच घेतली. कॅमेरा नावाचे कोलित ह्या हरिश्चंद्राच्या हातात आले. १८९८ सालीच त्यांनी कधी मिरवणूक शूट कर, कधी कुस्ती तर कधी डोंबाऱ्याचे खेळ असा सपाटा लावला. केवळ शूट करून ते थांबले नाहीत. ते ५,१०,१५ मिनिटांचे चित्रपट त्यांनी थिएटरमधे लावले आणि ते चाललेही!

मात्र ह्या एकापेक्षा एक माणसांमधून फाळके वेगळे ठरतात ते त्यांच्या कल्पकतेमुळे. मुळात कॅमेरा ह्या वस्तूची किंवा चित्रपट माध्यमाची शक्ती, सौंदर्य कशात आहे हे त्यांनी अचूक जाणले. वेगवेगळ्या स्थळी जाऊन प्रसंग चित्रित करून ते एका टेबलावर संकलित करून त्यातून चित्रपट तयार करणे हा प्रकार त्यांनी नीट आत्मसात केला. शिवाय पडद्यावरून माणसे अदृश्य करणे, प्रकट करणे, मुंडके धडावेगळे करणे, एकातून अनेक जण निर्माण करणे असे अनेक अचाट ट्रिक सीन्स त्यांनी केले; कॉम्प्युटर अनेक वर्ष दूर असताना. चित्रपट शिकवण्याची-शिकण्याची गरज आहे हा विचार त्यांनी जगात पहिल्यांदा मांडला. चित्रपट आणि बोलपट ह्यात फरक आहे आणि बोलपटापेक्षा चित्रपट श्रेष्ठ हा त्यांचा विचार आजही महत्त्वाचा. चित्रपटाने शतक ठोकले. आता पुढे द्विशतक. सामना जिंकू की नाही माहीत नाही. पण आम्ही आज टीममध्ये आहोत ह्याचा आनंद जास्त आहे.

१९६२ साली झालेल्या पहिल्या महाराष्ट्र राज्य चित्रपट महोत्सवात, सुधीर फडके यांना 'प्रपंच' चित्रपटासाठी उत्कृष्ट संगीतकाराचे पारितोषिक मिळाले. १९६९ साली सहाव्या चित्रपट महोत्सवात त्यांना 'संथ वाहते कृष्णामाई' चित्रपटासाठी उत्कृष्ट पार्श्वगायकाचा पुरस्कार मिळाला. १९७० साली सातव्या चित्रपट महोत्सवात 'आम्ही जातो आमच्या गावा' चित्रपटासाठी त्यांना उत्कृष्ट संगीतकार आणि उत्कृष्ट पार्श्वगायक, असे दोन्ही पुरस्कार प्राप्त झाले. त्यानंतर १९७२ साली नवव्या चित्रपट महोत्सवात 'धाकटी बहीण'साठी, १९७५ साली बाराव्या चित्रपट महोत्सवात 'कार्तिकी'साठी तर १९७७ साली चौदाव्या चित्रपट महोत्सवात 'या सुखांनो या' चित्रपटासाठी त्यांना सर्वोत्कृष्ट पार्श्वगायकाचे पुरस्कार लाभले. म्हणजेच, सर्वोत्कृष्ट संगीतकार म्हणजे सुधीर फडके यांना दोन वेळा पुरस्कार लाभले, तर सर्वोत्कृष्ट पार्श्वगायक म्हणून पाच वेळा पुरस्कार प्राप्त झाले.

भारतीय सिनेमाच्या इतिहासातील मानदंड!

रेखा देशपांडे

भारतीय चित्रपट उद्योग उभारणारे दादासाहेब फाळके यांच्या द्रष्टेपणाचे सर्वार्थाने पहिले वारस व्ही. शांताराम हे होत. वयाच्या बाराव्या वर्षी बाबूराव पेंटर यांच्या महाराष्ट्र फिल्म कंपनीत हरकाम्या म्हणून ते जे रुजू झाले ते, या दिसामासाने वाढत, विकसित होत चाललेल्या माध्यमाच्या अंगांगांचा बारकाईने परिचय करून घेत, हरएक तंत्राचा, हरएक कलाप्रकाराचा अभ्यास करीत निघाले. उपजत कलागुण, बुद्धिमत्ता, जिज्ञासा आणि मेहनत यांच्या जोरावर व्ही. शांताराम यांनी वेगाने दिग्दर्शनापर्यंतचा पल्ला गाठला.

दामले, फत्तेलाल, धायबर आणि सीतारामपंत कुलकर्णी या सोबत्यांबरोबर लवकरच त्यांनी प्रभात कंपनीची स्थापना केली. सिनेमा हाच त्यांचा ध्यास होता. देशात इतरत्रही विकसित होत चाललेल्या सिनेमाविषयक प्रयत्नांकडे शांताराम यांचे बारकाईने लक्ष होते, तसेच विदेशांतील सिनेमाविषयक घडामोडींकडेही लक्ष होते. 'आलमआरा' हा भारताचा पहिला बोलपट प्रदर्शित होताच, नव्या युगाची चाहूल ओळखून प्रभातने बोलपटाच्या निर्मितीची तत्परता दाखविली आणि मराठीतला पहिला बोलपट 'अयोध्येचा राजा' पडद्यावर अवतरला. दिग्दर्शक होते व्ही. शांताराम. १९२९ साली सुरू झालेली 'प्रभात कंपनी' ही भारतातील अग्रणी चित्रपटसंस्थांपैकी एक म्हणून ओळखली गेली त्यामागे शांताराम यांचे

व्यवसायविषयक द्रष्टेपण, प्रयोगशीलता, त्यासाठी लागणारे व्यावसायिक धाडस, सामाजिक भान, मनोरंजनाच्या उच्च मूल्यांचा ध्यास आणि अर्थातच कलावंताची कल्पकता होती.

भारतीय सिनेमाचा जन्म होऊन जेमतेम दीड दशक लोटले असताना आणि बोलपटाची नुकती नुकती सुरुवातच झालेली असताना शांताराम यांनी पारंपारिक पौराणिक कथनकांकडून प्रेक्षकांना लीलया तत्कालीन सामाजिक समस्यांकडे वळविले. 'माणूस', 'कुंकू', 'शेजारी' सारख्या चित्रपटाच्या माध्यमातून समाजाला त्या समस्यांचा विचार करायला लावले आणि सिनेमा हे केवळ मनोरंजनाचे सवंग साधन नाही, तर प्रबोधनाचे आणि समाजमनाला प्रगल्भ करू शकणारे समर्थ माध्यम आहे याचा भारतातील पहिला साक्षात्कारच त्यांनी घडविला. सुसंस्कृतता, शिस्त आणि दर्जेदार कलानिर्मिती यांसाठी प्रभात कंपनीची ख्याती निर्माण झाली आणि प्रेक्षकांमध्ये तिच्या विषयी आदरयुक्त कुतूहल निर्माण झाले, त्यामागे शांताराम यांचा सिनेमाविषयक सर्वांगीण विचार होता. किंबहुना, प्रभातच्या सर्व भागीदारांच्या योगदानाचा आदर राखून हे सांगावेच लागेल की जनतेच्या - प्रेक्षकांच्या-मनात 'प्रभात म्हणजे व्ही. शांताराम' असे समीकरणच तयार झाले आणि त्या समीकरणाने इतिहासात आपला ठसा कायमचा उमटविला.

प्रभातमधून शांताराम यांचा मोठा शिष्यवर्ग तयार झाला आणि त्याने पुढे मराठी चित्रपटसृष्टीची धुरा वाहिली. त्यात दिग्दर्शक होते, कलावंत होते, संकलक होते, तंत्रज्ञ होते. प्रभातमधून बाहेर पडल्यानंतर शांताराम यांनी नवे आव्हान स्वीकारले आणि मुंबईत आपली 'राजकमल कलामंदिर' ही चित्रपटसंस्था सुरू केली. परंतु चित्रपट-निर्मिती सुरू करण्यापूर्वी त्यांनी आपली स्वतःची वितरण संस्था सुरू करून आपली व्यवसायकुशलता पुन्हा एकदा सिद्ध केली. काळाची आणि व्यवसायाची गती ओळखून त्यांनी राजकमलमधून प्रथम हिंदी चित्रपट-निर्मिती सुरू केली.

व्यावसायिक दूरदृष्टी दाखविणाऱ्या शांताराम यांनी आशयाबाबत कधी तडजोड केली नाही. सामाजिक उद्देशपूर्ण चित्रपट ही त्यांची ओळख कायम राहिली. संस्कारांचा पाठपुरावा त्यांनी चित्रपट माध्यमातून सतत केला. त्याबरोबरच विविध कलांचा संस्कार हे त्यांच्या चित्रपटांचे आणखी एक वैशिष्ट्य ठरले. 'अमर भूपाळी', 'रामजोशी', 'झनक झनक पायल बाजे', 'नवरंग' ही याचीच उदाहरणे, तर मानवी मूल्यांचा पुरस्कार करणाऱ्या व्यवस्थेची आस हा त्यांच्या चित्रपटातील संकल्पनांचा आणखी एक विशेष. 'दो आँखें बारह हाथ', 'डॉ. कोटणीस की अमर कहानी' हे चित्रपट त्याची साक्ष देतातच, निर्मात-दिग्दर्शक म्हणून शांताराम यांच्या व्यावसायिक धाडसाची आणि मूल्याग्रहाचीही ग्वाही देतात. प्रस्थापित तारे-तारकांऐवजी नवे कलावंत घडवीत त्यांनी चित्रपटसृष्टीला आणखी एक मोलाचे योगदान दिले.

हिंदी चित्रपटांनी मराठी चित्रपसृष्टीला झाकोळून टाकलेले असताना शांताराम यांच्या 'पिंजरा'ने मराठी चित्रपटसृष्टीला नवा उत्साह, नवी आशा दिली. प्रायोगिक रंगभूमीवरील डॉ. श्रीराम लागूंसारख्या अभिनेत्याला सिनेमाच्या क्षेत्रात आणले ते शांताराम यांनी.

हिंदी चित्रपटसृष्टीने निर्माण केलेल्या स्पर्धेला तोंड देताना हतबल झालेल्या मराठी चित्रपटसृष्टीचे त्यांनी सर्वार्थाने नेतृत्व केले. १९६६ मध्ये मराठी चित्रपट महामंडळ स्थापन झाले, १९६७ मध्ये महामंडळाची घटना तयार झाली, तेव्हा महामंडळाचे पहिले अध्यक्ष बनले व्ही. शांताराम. मराठी चित्रपटसृष्टी आणि महाराष्ट्र शासनाच्या सौहार्दाचा अध्याय सुरू झाला तो व्ही. शांताराम यांच्या नेतृत्वात.

व्ही. शांताराम या ऋषितुल्य व्यक्तिमत्त्वाचे ऋण मराठीच नव्हे तर राज कपूरपासून यश चोपडांपर्यंत हिंदी चित्रपटसृष्टीतील अग्रगण्य व्यक्तिमत्वे मानत आली आहेत. 'व्ही. शांताराम' हा चित्रपट-कलेच्या इतिहासातील एक मानदंड आहे !

भारतीय सिनेमाचे सर्वात राजस स्वप्न

रेखा देशपांडे

'आय ड्रीम सिनेमा, आय लिव्ह सिनेमा, आय ब्रीद सिनेमा... मी सिनेमाची स्वप्नं पाहतो, मी सिनेमा जगतो, सिनेमा हा माझा श्वास आहे' - हे राज कपूर यांचे शब्द म्हणजे त्यांच्या कारकीर्दीचेच नव्हे, तर त्यांच्या अवघ्या जीविताचे, अस्तित्वाचे वर्णन होय. वेगळ्या शब्दांत म्हणायचे तर राज कपूर म्हणजे भारतीय सिनेमाचे सत्यात अवतरलेले सर्वात राजस स्वप्न होय.

राज कपूर काय नव्हते? अभिनेता, निर्माता, दिग्दर्शक, संकलन...संगीताची, वादनाची इतकी जाण असलेला दिग्दर्शक की मनात आणता तर संगीतकार होऊ शकला असता. सिनेमा माध्यमाचा अधिकाधिक बोलका ('बोलका' म्हणजे वाचाळ नव्हे!) वापर कसा करता येईल याचे उत्कृष्ट भान असलेला दिग्दर्शक, प्रेक्षकाच्या हृदयाला हात घालतात ते गाण्याचे भावसंपन्न,पण अगदी साधे साधे शब्द हे ओळखणारा गुणग्राही!

पृथ्वीराज कपूर यांच्याकडून जन्मजात कलेचा वारसा मिळालेल्या त्यांच्या या थोरल्या पुत्राने सिनेमाचा ध्यास घेतला, दिग्दर्शक केदार शर्मांकडे क्लॅपर बॉय म्हणून सुरुवात केली आणि भव्य स्वप्ने पाहिली...सिनेमाची भव्य, सुंदर स्वप्ने पाहिली आणि आपल्या उपजत प्रतिभेला, मेहनतीची, स्वयंशिक्षणाची विलक्षण जोड देऊन ती खरी केली. चित्रपट-

निर्मितीच्या कलेचे आणि तंत्राचे सारे पैलू-कथा-पटकथेची जाण, चित्रचौकटीच्या सौंदर्याचे नेमके आकलन, अभिनय, संगीत आणि चांगल्या काव्याची जाण आणि त्यासाठी उत्तमोत्तम कलावंत, तंत्रज्ञ, विचारवंत, कवी-गीतकार, संगीतकार-वादक यांचा लोकसंग्रह करण्याची हातोटी, या सर्वांना हाताशी घेऊन कलाकृती निर्माण करण्याचे दिग्दर्शकीय कौशल्य आणि निर्मात्याला लागणारे धाडस, दुर्दम्य आशावाद, प्रेक्षकाची नेमकी नस ओळखण्याचे कसब-म्हणजे राज कपूर यांच्या व्यक्तिमत्त्वाची अंगेच होती.

अवघ्या विसाव्या वर्षी या स्वप्नाळू तरुणाने 'आर. के. प्रॉडक्शन्स' या आपल्या चित्रपटसंस्थेची मुहूर्तमेढ रोवली आणि आर. के. प्रॉडक्शन्सने इतिहास घडविला... स्वातंत्र्योत्तर भारताला पं. नेहरूंनी दिलेल्या नव्या समाजवादी समाजाच्या स्वप्नाला रुपेरी पडद्यावर साकार करीत सामान्यांपुढे दृश्य स्वरूपात आणले ते राज कपूर यांनी. 'आवारा', 'श्री ४२०', 'जागते रहो', 'जिस देश में गंगा बहती है' अशा चित्रपटांतून हे स्वप्न साकारताना त्यांनी सामान्यांना आशावाद दिला.

शाळेच्या रंगमंचावर या मुलाने क्रूसावरच्या कारुण्यमूर्ती ख्रिस्तालाही हसवले होते! चार्ली चॅपलिनच्या विनोद आणि कारुण्याशी राज कपूर यांचे नाते न जुळते तरच नवल! प्रामाणिक, भाबड्या, गरीब सामान्य तरुणाची व्यक्तिरेखा साकारत राज कपूर यांनी सामान्य प्रेक्षकांच्या आशा-आकांक्षांशी, वेदना-संवेदनांशी नाते निर्माण केले! संगीत, प्रेमकथा ही भारतीय हिंदी चित्रपटाची खास वैशिष्ट्ये. राज कपूर यांनी भारतीय चित्रपटातील प्रेमभावनेच्या आविष्काराला धाडसी आणि उत्कट परिमाण दिले आणि तिथून भारतीय सिनेमा बदललाच - तारुण्याने सळसळू लागला. पिढी बदलली तेव्हा नव्या पिढीच्या कोवळ्या प्रेमभावनेचाही आविष्कार त्यांच्या 'बॉबी'ने समर्थपणे केला. 'बॉबी' हा मग कोवळ्या प्रेमाचा आदर्शच बनला!

चित्रपटसंगीताच्या दृश्यानुवादातही राज कपूर यांनी आपली मोहोर उठवीत गीताच्या चित्रीकरणाचे आदर्श घालून दिले. त्यांनी शैलेंद्र-हसरत जयपुरी-शंकर-जयकिशनसारखे कलावंत चित्रपटसृष्टीला दिले. 'मेरा जूता है जापानी, ये पतलून इंग्लिस्तानी, सर पे लाल टोपी रूसी, फिर भी दिल है हिंदुस्तानी' असे गात बागडत निघालेल्या राज कपूरची दिग्दर्शकीय दृष्टी खरोखरीच खूप व्यापक होती. त्यांच्या ख्यातीने आणि चित्रपट-निर्मितीनेही भारताच्या सीमा ओलांडून जगाला गवसणी घातली. दूरचित्रवाणी, इंटरनेट अशी संपर्कसाधने नव्हती त्या काळात राज कपूरचे चाहते रशिया आणि पूर्व युरोपमध्ये निर्माण झाले होते आणि पिढ्यानपिढ्या हा चाहता वर्ग राज कपूरच्या रंगात रंगत राहिला. आजही रशिया आणि पूर्व युरोपीय देशात साठीच्या घरात पोहोचलेले राज कपूरचे दिवाणे भेटतील. 'संगम'च्या निमित्ताने विदेशात चित्रीकरण करणारा पहिला निर्माता म्हणजे राज कपूर. 'भारतीय चित्रपटसृष्टीचा शोमन' हे बिरुद चित्रपटसृष्टीने राज कपूर यांना साभिमान बहाल केले. या सौंदर्यपूजकाने सिनेमाच्या पडद्यावर रूप-रंगाच्या, संगीताच्या श्रीमंती सौंदर्याची उधळण तर केलीच, परंतु आशय आणि भावसौंदर्याचेही नेमके भान सिनेमा-निर्मितीत उतरणाऱ्या पुढच्या पिढ्यांना शिकवले.

दादासाहेब फाळके पुरस्काराच्या सन्मान सोहळ्याने या सिनेमाधर्मीच्या जीवनाची सांगता झाली तेव्हा पुन्हा एकदा त्याचे 'आय लिव्ह सिनेमा, आय ब्रीद सिनेमा..' हे शब्दच जणू प्रतिध्वनित झाले. 'कल खेल में हम हों न हों, गर्दिश में तारे रहेंगे सदा, भूलेंगे वो, भूलोगे तुम, पर हम तुम्हारे रहेंगे सदा' हा वादा आपल्या प्रेक्षकांशी करण्याइतका आत्मविश्वास राज कपूरसारख्या कलावंतातच सापडतो.

महोत्सवातून उत्साहाची संजीवनी लाभली

सुधीर नांदगांवकर

पन्नास वर्ष पहाता पहाता उलटली! १९६२ चा पहिला चित्रपट पारितोषिक वितरण सोहळा जसाच्या तसा माझ्या डोळ्यासमोर येतोय. सोहळ्याची फ्रेम न फ्रेम लख्खपणे दिसते आहे. 'दै. मराठा'चा चित्रपट समीक्षक म्हणून या पहिल्या सोहळ्याला मी उपस्थित होतो. लिबर्टी सिनेमात हा पहिला भावपूर्ण चित्रपट पारितोषिक वितरण सोहळा पार पडला. सिनेमाचे भीष्माचार्य शांताराम बापूंच्या हस्ते पारितोषिके देण्यात आली.

प्रपंच - दिग्द. मधुकर पाठक
सुवासिनी - दिग्द. राजा परांजपे
शाहीर परशुराम - दिग्द. अनंत माने

असे एक दोन तीन क्रमांकावर चित्रपट होते. विशेष म्हणजे या तीनही चित्रपटांचे कथा-पटकथा-संवाद-गीते ग. दि. माडगूळकरांची होती.

पारितोषिक विजेत्यांच्या वतीने ग. दि. मा. समारंभात बोलले. 'या पहिल्या सोहळ्याला व्ही. शांताराम येथे उपस्थित आहेत. ही भाग्याची आणि समाधानाची गोष्ट आहे. शांतारामबापूंनी मराठी सिनेमाचा पाया घातला वगैरे...'

पारितोषिक सोहळ्यात कोणताही करमणुकीचा कार्यक्रम नव्हता. पारितोषिक वितरण आणि भाषणे असा साधाच समारंभ होता. पण तो भावपूर्ण झाला याचे कारण हिंदी सिनेमाच्या स्पर्धेने जर्जर झालेल्या

आणि आर्थिक हलाखीच्या अवस्थेत असलेल्या मराठी चित्रपटसृष्टीतील उपस्थित सर्वांचे चेहरे आनंदाने फुलले होते. महाराष्ट्र शासन मराठी सिनेमाची दखल घेत आहे, याचाच सर्वांना आनंद होत होता. दहा-दहा वर्षे चित्रपटसृष्टीत काम करूनही अनेकांचे खिसे रिकामे होते. पण शासनाने दखल घेतल्याने सर्वांचेच मन उत्साहाने भरून आले होते. महाराष्ट्र राज्य स्थापन झाल्यावर शासनाने लगेचच म्हणजे साठ सालीच राज्य पुनर्रचनेचा अहवाल आल्यानंतर द्विभाषिक मुंबई राज्य स्थापन झाले आणि शासनाने नाट्यस्पर्धा आयोजित करायला सुरुवात केली. पण नाट्यस्पर्धाचे आजचे रूप १९६० नंतर सुरू झाले. त्यावेळी चित्रपटांची शासनाला आठवण झाली नाही. १९६० सालीही झाली नाही.

वास्तविक चित्रपटांना राष्ट्रीय पारितोषिके देण्याचा उपक्रम केंद्र सरकारने १९५२ साली आरंभ केला. पहिल्याच वर्षी आचार्य अत्रे लिखित-दिग्दर्शित 'श्यामची आई' ला राष्ट्रपती सुवर्णपदकाचा सन्मान मिळाला. तरीही महाराष्ट्र शासनाने पारितोषिकांसाठी दखल घेतली नाही. थोड्या उशिरा म्हणजे 'महाराष्ट्र' राज्य स्थापनेनंतर दोन वर्षांनी ती घेतली. महाराष्ट्र शासनाने चित्रपट पुरस्कार सुरू केले.

आज मागे वळून पाहताना असे लक्षात येते की नाटकांना 'कला' प्रकार म्हणून बालगंधर्वांच्या काळातच समाजाने मान्यता दिली. तशी मान्यता सिनेमाला मिळालेली नव्हती. हे एक कारण चित्रपट पारितोषिके उशिरा सुरू करण्यामागे असू शकते. शिवाय मराठी चित्रपट व्यवसाय संघटित नव्हता. सरकार दरबारी त्याची उठबस नव्हती. इथे एक घटना जरूर नोंदविली पाहिजे ती म्हणजे **१९६२ साली मराठी चित्रपटांना पारितोषिके देण्यास शासनाने आरंभ केला तेव्हा प्रादेशिक भाषेतील चित्रपट पारितोषिके सुरू करणारे महाराष्ट्र हे पहिले राज्य होते. कर्नाटक, केरळ, आंध्र, तामीळनाडू यांनी त्यानंतर चित्रपटांना राज्य पारितोषिके सुरू केली.**

मराठी चित्रपटांना प्रोत्साहन देणे, त्यातील कलात्मक कलाकृतींची निर्मिती वाढीला लावणे हाच **शासनाचा** ही पारितोषिके सुरू करण्यामागे उद्देश होता. बहुश: नाट्यपारितोषिकांसारखा! तेव्हा वर्षाला

१४/१५ चित्रपट निर्माण व्हायचे.

शासनाने मराठी चित्रपटांची पारितोषिकांच्या निमित्ताने, दखल घेतल्यावर छोट्याशा मराठी चित्रपट व्यवसायात उत्साहाचे वारे खेळू लागले.

१९६२ साली चिनी आक्रमण झाले तेव्हा मृत जवानांच्या कुटुंबियांना मदत करण्यासाठी केंद्र सरकारने निधी उभारायचे ठरविले. त्यासाठी संगीतकार सुधीर फडके व भारतमाता सिनेमाचे मॅनेजर विनायकराव सरस्वते यांनी पुढाकार घेऊन केंद्राच्या निधीला मराठी कलावंतांनी हातभार लावावा या देशभक्तीच्या भावनेंतून मराठी कलावंतांची रजनी हा कार्यक्रम आखला.

१९६२ साली ज्या दिवशी लिबर्टी चित्रगृहात पहिला पारितोषिक वितरण सोहळा पार पडला त्याच रात्री संरक्षण निधीसाठी मराठी कलावंतांच्या रजनीचा पहिला कार्यक्रम खामगावला होता. म्हणून पारितोषिक समारंभ सकाळी ११ वा. ठेवण्यात आला. समारंभ संपल्यावर सारे कलावंत बसने खामगावला रवाना झाले.

महाराष्ट्राचे पहिले मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण नाट्यप्रेमी होते. त्यांच्याकडे नाट्य व्यावसायिकांनी विनंती करून नाटकावरचा करमणूक कर रद्द करून घेतला. नाट्यसृष्टी पुन्हा उत्साहाने उभी राहिली. १९६२ सालीच आचार्य अत्रे यांचे 'तो मी नव्हेच' रंगमंचावर आले. आणि नाट्य व्यवसायाच्या भरभराटीला आरंभ झाला.

तेव्हा शासनाकडे मराठी चित्रपट व्यवसायासाठी आपण सवलती मागूया असे मराठी सिनेमावाल्यांच्या

मनात आले. साठच्या दशकात मराठी चित्रपट व्यवसाय मुंबई, पुणे, कोल्हापूर असा तीन ठिकाणी विखुरलेला होता. व्यवसायात एकी नव्हती. तेव्हा एकीची भावना वाढीला लावण्यासाठी विनायकराव सरस्वते व निर्माते वितरक एम. बी. सामंत यांनी नाटकाप्रमाणे पहिले चित्रपट सम्मेलन १९६५ साली मुंबईच्या डिसिल्व्हा हायस्कूलमधे भरविले त्याचे उद्घाटन आचार्य अत्रे ह्यांच्या हस्ते झाले. सर्व हेवेदावे, ईर्षा, स्पर्धा बाजूला ठेवून मराठी चित्रसृष्टीतले सारे व्यावसायिक त्या निमित्ताने एकत्र आले. याच सम्मेलनांत 'मराठी चित्रपट महामंडळ' स्थापनेचा ठराव झाला. कोल्हापूरला भरलेल्या दुसऱ्या चित्रपट सम्मेलनांत 'महामंडळा'ची घटना संमत झाली आणि फेब्रुवारी ६७मधे रीतसर 'महामंडळ' रजिस्टर करण्यात आले. १९६२ साली सुरू झालेल्या शासनाच्या चित्रपट पारितोषिकांमुळे निर्माण झालेल्या उत्साहातून पाचच वर्षात मराठी चित्रपट व्यवसायिकांची पहिली संघटना स्थापन झाली.

शासनाच्या पारितोषिकांमुळे पुढच्या सहा वर्षात चित्रपट निर्मितीची संख्या १४/१५ वरून २४/२५ वर गेली. याचे प्रमुख कारण म्हणजे हिंदी सिनेमात स्थिरस्थावर झालेले दिग्गज पुन्हा मराठी सिनेमा दिग्दर्शनाकडे वळले. याचा आरंभ शांतारामबापूंनी केला. १९५१ साली त्यांचा 'अमर भूपाळी' प्रकाशित झाला होता. त्यानंतर १४ वर्षांनी १९६५ साली शांतारामबापूंनी 'इये मराठीचिये नगरी' हा मराठी चित्रपट राजकमलतर्फे दिग्दर्शित केला. त्यापाठोपाठ वसंतराव जोगळेकरांनी 'शेवटचा मालुसरा' दिग्दर्शित केला. अमीया चक्रवर्तींच्या हिंदी सिनेमाचे वितरक एन. बी. कामत यांनी स्वत:ची 'चित्र साधना' ही निर्मिती संस्था स्थापन करून शांताराम आठवलेंना दिग्दर्शन देऊन 'वावटळ' निर्माण केला. हिंदीत मेहमूदबरोबर कॉमेडी रोल करणाऱ्या शुभा खोटेने मेहमूदला नायकाची भूमिका देऊन 'चिमुकला पाहुणा' दिग्दर्शित केला. तर 'दीदी' सारखे हिंदी चित्रपट काढणाऱ्या सदाशिवरावकवींनी 'अन्नपूर्णा' (१९६८) दिग्दर्शित केला. मुंबईच्या मेट्रो सिनेमात प्रकाशित झालेला हा पहिला मराठी चित्रपट. गुरुदत्तचा भाऊ आत्माराम याने 'जिव्हाळा' (१९६०) निर्माण केला. हिंदीत चरित्र भूमिका करणाऱ्या गजानन जागीरदारांनी 'दोन्ही घरचा पाहुणा' (१९७१) दिग्दर्शित केला. हिंदीतली गाजलेली नायिका वैजयंतीमाला हिने 'झेप' (१९७१) निर्माण केला. मराठी रंगभूमीवर 'विच्छा माझी पुरी करा' या वगनाट्याने लोकप्रिय झालेले दादा कोंडके यांनी मराठी चित्रपटांकडे मोर्चा वळविला आणि 'सोंगाड्या' निर्माण केला.

राज्य मराठी चित्रपट महोत्सवाने आणि पारितोषिकांनी आणखी एक नवा पायंडा पाडला. मराठी सिनेमा जेव्हा हलाखीत होता तेव्हा हिंदीत काम करणारे मराठी कलावंत मराठी चित्रपटात भूमिका करायचे नाहीत. परंतु सुलोचनादीदी हिंदी-मराठीत भूमिका करत राहिल्या तर डॉ. लागू, स्मिता पाटील यांनी हिंदीत भूमिका मिळत असतानाही मराठीत भूमिका करणे कमीपणाचे मानले नाही. हळूहळू ही दरी कमी झाली. अमोल पालेकर, बासू चटर्जींचा, हृषिकेश मुखर्जीचा 'हिरो' म्हणून गाजत असतानाच मराठीत भूमिका करायचा. शेवटी तर त्याने 'आक्रित' दिग्दर्शित केला.राज्य चित्रपट महोत्सवातून मराठी चित्रसृष्टीत उत्साहाचे वातावरण निर्माण झाले आणि मराठी चित्रपटांना संजीवनी मिळाली ही घटना मोलाची आहे.२१व्या शतकात आता मराठी चित्रपटासाठी चॅनेलचे आणि खाजगी असे ८/१० पुरस्कार सुरू झाले आहेत. या पुरस्कारांच्या भाऊगर्दीत रोख पारितोषिक देणारा फक्त महाराष्ट्र राज्य चित्रपट महोत्सव आहे. त्याची प्रतिष्ठा आणखी कशी वाढेल याचा सुवर्ण महोत्सवी पुरस्कार सोहळ्याच्या निमित्ताने नव्याने विचार करायला हवा.

मी स्वत:ला भाग्यवान समजते...

सुलोचना

भारतीय चित्रपटाचे शतक आणि मराठी चित्रपट महोत्सवाची पन्नाशी हे दोन्ही मला पहायला मिळाले म्हणून स्वत:ला मी भाग्यवान समजते. चित्रपट क्षेत्रातले चढउतार आणि मराठी चित्रपटाला जागतिक पातळीवर मिळणारी मान्यता पाहताना आनंदच होतोय. पूर्वीही आपल्याकडे चित्रपटांची कथानकं सकस होती. आता तर राष्ट्रीय पातळीवर मराठी चित्रपटाचे कौतुक होतेय. यावर्षी तर अनेक पुरस्कारात मराठी चित्रपटांनी बाजी मारलीय. त्यामुळे हे सगळं एकूणच वातावरण आपल्या चित्रपटसृष्टीसाठी पोषक आणि उत्तम आहे हे सर्वप्रथम सांगायला हवंच.

आजवर अनेक पुरस्कारांनी मला सन्मानित केले गेले. राजाश्रय, लोकाश्रय दोन्हीही मला मिळाले. प्रत्येक पुरस्काराचं आणि त्याबरोबर जोडलेल्या नावाचं वैशिष्ट्य आणि ते पुरस्कार स्वीकारतानाचा आनंद वेगवेगळा असतोच असतो. राज्य शासनाने जेव्हा चित्रपटांसाठी पुरस्कार देण्याची सुरुवात केली त्याच वर्षी माझ्या 'प्रपंच' चित्रपटासाठी मला उत्कृष्ट अभिनेत्रीचा पुरस्कार मिळाला. व्ही. शांताराम पुरस्कार, महाराष्ट्र भूषण पुरस्कार अशा अनेक पुरस्कारांनी माझा गौरव झाला.

मधुकर पाठक दिग्दर्शित 'प्रपंच' चित्रपटाला सर्वोत्तम चित्रपटाचा प्रथम पुरस्कार आणि मला

सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्रीचा पुरस्कार मिळाला. तेव्हा पुरस्कार समितीचे अध्यक्ष व्ही. शांताराम होते तर दुर्गाबाई खोटे, स्नेहप्रभा प्रधान, शांता आपटे या सदस्य होत्या. त्या वर्षी 'प्रपंच'. उषा किरण यांचा 'शिकलेली बायको', जयश्री गडकरचा 'मानिनी', सीमा देवचा 'सुवासिनी' असे सगळेच स्त्रीप्रधान चित्रपट होते. तेही तितकेच महत्त्वाचे होते. त्यांनाही पुरस्कार मिळावा असे होते.

मी 'प्रपंच' चित्रपटात मेकअप केला नव्हता. त्या भूमिकेसाठी नव्या साड्या कुंभारणीला देऊन जुन्या साड्या घेतल्या होत्या. पुण्याजवळच्या पिरगुट गावात याचं शूटिंग झालं होतं. ज्या दिवशी हा निकाल जाहीर झाला तेव्हा मी राजेश खन्नाच्या 'बहारों के सपने' चित्रपटाचे शूटिंग करत होते. शूटिंग सुरू असताना एकदम सगळे फोटोग्राफर तिथे आले. मला वाटलं राजेश खन्नाचे फोटो काढायला आले असतील, पण ते सगळे माझे फोटो काढायला लागले. तेव्हा मला कळलं की मला 'प्रपंच'साठी सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्रीचा पुरस्कार जाहीर झालाय. त्यावेळचा आनंद अजूनही मनात आहेच. त्या पहिल्या राज्य चित्रपट पुरस्काराचं कौतुक इतकं झालं की स्क्रीन, फिल्मफेअर. या अंकाच्या मुखपृष्ठावर माझे फोटो छापून आले.

हा पहिला पुरस्कार वितरणाचा कार्यक्रम मुंबईच्या लिबर्टीत झाला. 'प्रपंच'ला दिल्लीला राष्ट्रीय पुरस्कारही मिळाला. नंतर या चित्रपटाच्या सगळ्या भाषांत कॉपीज निघाल्या. १४ भाषांत डबिंग झाले. 'आकाशाची फळे' या ग.दि. माडगुळकरांच्या कथेवर हा चित्रपट तयार केला होता. फॅमिली प्लॅनिंगवरचा तो चित्रपट होता. स्नेहप्रभा प्रधान यांनी हैद्राबादवरून आणलेला कोरीव काम केलेला फ्लॉवरपॉट त्यांच्याकडून वैयक्तिक बक्षीस म्हणून मला दिला. दुर्गाबाईंनी तर मला मिठीच मारली. दिल्लीला जसे पुरस्कार प्रदान सोहळे होतात तसाच राज्य पुरस्कार सोहळा झाला. त्या कार्यक्रमाला पृथ्वीराज कपूर, के.एन.सिंग अशी हिंदीतली कलावंत मंडळीही आली होती. पाचशे रुपये आणि बाहुली असा तो पुरस्कार होता. तेव्हा पाचशे रुपयेही खूप मोलाचे होते. महाराष्ट्र शासनाची या पुरस्कारासाठी तयार करण्यात आलेली नऊवारी साडीतली बाहुली माझ्या एका चित्रपटातल्या माझ्या फोटोवरून केल्याचं नंतर कधी तरी मला सचिनने सांगितलं तेव्हा मला समजलं.

त्यानंतरचे राज्य सरकारचे चित्रपट महोत्सव पुरस्कार सोहळे रंगभवनात व्हायला लागले. १९६७ सालच्या पुरस्कारांत 'गोरा कुंभार' चित्रपटासाठी मला सहाय्यक अभिनेत्री म्हणून जाहीर झाला. मला आश्चर्य वाटलं, खरं तर ती भूमिका मुख्य भूमिका होती. मी तो पुरस्कार नाकारला. आणि त्या वर्षीच्या कार्यक्रमाला मी गेले नाही. पुरस्कार नाकारणारी मी पहिलीच असावी. मुख्य भूमिकेसाठी सहाय्यक अभिनेत्रीचा पुरस्कार कसा काय दिला जातो, या विषयी त्यावर्षी खूपच चर्चा झाली. वर्तमानपत्रातून विषय गाजला, अण्णा माडगूळकरांनी मग त्यातून मार्ग काढला. त्यावेळचे सांस्कृतिक मंत्री बाबुराव बोरोस्कर यांनी त्यांच्याच दालनात छोटा समारंभ केला आणि तिथे मला तो विशेष अभिनेत्रीचा पुरस्कार काही दिवसातच दिला गेला. त्या कार्यक्रमाला डॉ. काशिनाथ घाणेकर, भारतमाताचे विनायकराव सरस्वतेही हजर होते. त्यानंतर मग शासनाच्या पुरस्कारांमध्ये सहाय्यक अभिनेत्रीचा पुरस्कार जाऊन त्याजागी विशेष अभिनेत्रीचा पुरस्कार सुरू झाला.

पुरस्कारामुळे उत्साह वाढतो आणि आपल्याकडून आणखी चांगल्या अभिनयाची अपेक्षा केली जाते याची जबाबदारीही येते. कदाचित त्या चित्रपटाच्या चालण्यावरही परिणाम होतोच. पुरस्काराने तुम्हाला एक प्रकारची मान्यताही मिळते.

आजवरच्या पुरस्कार सोहळ्यापैकी एक दोन कार्यक्रम सोडले तर मी सर्व कार्यक्रमांना हजर होते. मध्ये औरंगाबादला कार्यक्रम होता तिथेही गेले. एखाद दुसरा महोत्सव शूटिंगमुळे माझ्याकडून सुटला असेल. मात्र मला असं वाटतं की हा महोत्सव हा आपल्याच व्यवसायाचा भाग आहे. या कार्यक्रमाला उपस्थित राहणे ही व्यवसायात असणाऱ्या प्रत्येकाची जबाबदारी आहे. आपल्याला पुरस्कार मिळाले की आपण जायचं आणि इतरांनी आपलं टाळ्या वाजवून कौतुक करायचं. मग दुसऱ्याचं कौतुक करायला, प्रोत्साहन द्यायला आपण नको जायला?

दादासाहेब फाळकेंच्या जन्मदिनी ३० एप्रिलला

राज्य पुरस्कार सोहळा होतो, म्हणून चित्रपटाच्या शूटिंगसाठी मी ती तारीख देत नसे. जयश्री गडकर, सीमा सगळ्यांनाच मी सांगायचे की इतरांचे कौतुक करण्यासाठी तुम्हीही यायला हवं. सीनिअर आर्टिस्ट कार्यक्रमाला आल्यावर काय आनंद असतो तो इतरांनाही मिळू द्या.

एक चांगलं झाले की शासनाने ऑस्कर पद्धतीने पुरस्कार सोहळा सुरू केला आणि नंतर कलावंत सोहळ्याला येण्याची संख्या वाढली. पुरस्कार जाहीर झाल्यावर अनेकदा ते घेण्यासाठी कलावंत येत नाहीत, हे बरोबर नाही. त्यांनी पुरस्कार घ्यायला यायलाच हवं. जे येणार नाहीत त्यांना दुसरा पुरस्कार देऊ नये असं मला वाटतं. पण पुरस्काराचा अपमान मात्र कोणी करू नये. दिल्लीच्या पुरस्कारात ज्याप्रमाणे हजर राहणार तरच पुरस्कार देणार असा नियम आहे तसाच नियम आपल्याकडेही करायला हवा.

त्यावेळी पुरस्कार सोहळ्यांना पृथ्वीराज कपूर, जयराज, डेव्हिड, के. एन. सिंग, बलराज सहानी, सुनिल दत्त, नर्गिस ही मंडळी येत असत.

१९७१ सालच्या पुरस्कार सोहळ्याला दक्षिणात्य अभिनेते शिवाजी गणेशन प्रमुख पाहुणे म्हणून आले होते. त्यांनी पंधरा हजार रुपये सरकारला देऊन माझ्या आठवणीने उत्कृष्ट अभिनेत्याला पुरस्कार द्यावा असे सांगितले. त्यानंतर दुसऱ्याच वर्षापासून उत्कृष्ट अभिनेत्याच्या पुरस्काराला शिवाजी गणेशन यांचे नाव देण्यास सुरुवात झाली. त्याचवेळी माझ्या मनात आले की आपल्या मराठी चित्रपटसृष्टीत अनेक महान कलावंत आहेत त्यांचीही नावं पुरस्कारांना द्यायला हवीत. राजा ठाकूर, राजा परांजपे, अनंत माने, माधव शिंदे, दत्ता धर्माधिकारी आदींची नावं पुरस्काराला द्यावी असं मी त्यावेळी सुचविले. त्यासाठी मंत्रीमहोदयांना पत्रंही लिहिली. सतत यासाठी सांगत राहिले. नंतर मात्र सरकारने या पुरस्कारांना कलावंतांची, दिग्दर्शकांची नावं दिली. मात्र नंतर काही कार्यक्रमात असं दिसतं की नावं वाचलीच जायची नाहीत. मग ती नावं देण्यात काय अर्थ उरत होता. म्हणून ही नावं कार्यक्रमात वाचली जावीतच म्हणून पुन्हा पत्र लिहिले. मग ही पुरस्कारांना दिलेली कलावंतांची नावे वाचली जाऊ लागली. हे पुरस्कार स्वीकारण्यातही इतर कलावंतांना आनंद होतो.ज्यांच्या नावाचा हा पुरस्कार आहे, त्या नावाने मिळणारा पुरस्कार त्या त्या कलावंतांना निश्चितच अभिमानास्पद वाटतो. नंतर कलादिग्दर्शन पुरस्कारासाठी फत्तेलाल यांचे नाव आले. गजानन जहागिरदारांनी मुलांसाठी पुरस्कार सुरू केला.

माजी राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील सांस्कृतिक मंत्री असताना रंगभूषाकार आणि वेषभूषेसाठीही पुरस्कार द्यायला हवेत असे सुचवलं. त्याचवेळी नृत्यदिग्दर्शक म्हणून पुरस्कार द्यावेत असं एका समारंभात मी प्रतिभाताईना पत्र दिले. त्यांनी हे पुरस्कार पुढच्या वर्षीपासून सुरू करू असे सांगितले आणि तसा हा पुरस्कार सुरूही झाला.

मराठी चित्रपटांचा आजवरचा प्रवास मोठा आणि लक्षणीय आहे, काही खाचखळगे आलेही असतील पण त्यातूनही चित्रपटांनी आपल्या वाटा शोधल्या.

कृष्णधवल सिनेमा जाऊन रंगीत सुरू झाला. चांगले बदल झाले. तसे राज्य शासनाच्या पुरस्कारांच्या यादीतले पुरस्कार वाढले. पुरस्कारांची रक्कम वाढली. त्या वेळी पुरस्कार निवड समितीत ग.दि. माडगूळकर, गजानन जहागिरदार, विनायकराव सरस्वते अशी जाणती मंडळी होती. मीही परीक्षक म्हणून काम केले आहे. आता चित्रपट चांगले निघत आहेत. विषयाची विविधता आहे.

पूर्वी एक काळ तमाशापटाचा होता. त्याचा अतिरेक झाला. मधला काळ लोकांनी चित्रपटाकडे पाठ फिरवली. तेव्हा प्रेक्षकांना खेचून घेण्याचे काम दादा कोंडकेंनी केले. मग तिथेही अतिरेक झाल्यावर पुन्हा मंदी आली. मग महेश कोठारे, सचिन पिळगावकर यांनी प्रेक्षकांना थिएटरकडे खेचण्याचे काम केले. नंतर मराठी चित्रपटांला जागतिक पातळीवर नेण्याचे काम 'श्वास'ने केले. मराठी चित्रपट ऑस्करपर्यंत जाऊन पोहचला. हा मोठा बदल होता. मोठी कामगिरी होती.

आता तर गेल्या दोन-तीन वर्षात पाहिले तर मराठीने राष्ट्रीय स्तरावर मोहोर उमटवली आहे. संपूर्ण हिंदुस्थानने मान्य केले की मराठी चित्रपट उत्तम आहेत.

पूर्वी कथानकांसाठी मराठी चित्रपट पाहिले जात

होते. साहित्यावर आधारित चित्रपट निघत होते. बंगाल, दक्षिण भारतातून मराठी चित्रपट पाहायला येत होते. 'वहिनीच्या बांगड्या' हा चित्रपट तर बंगालीसह तामिळ, तेलगू, कानडी भाषेतही झाला. एल. व्ही. प्रसाद दक्षिणेचे मोठे दिग्दर्शक. त्यांचा तो पहिला चित्रपट होता आणि तो सुपरहिट झाला.

बंगालीमध्ये 'चिमणी पाखरं' चित्रपट झाला. हिंदीतही निघाला. दत्ता धर्माधिकारी बंगालला शताब्दी महोत्सवासाठी गेले होते. त्यावेळी बंगालमध्ये हा मराठीतला सर्वश्रेष्ठ दिग्दर्शक आहे, अशाच पद्धतीने लोकांनी त्यांच्याकडे पाहिले, स्वागत केले.

त्यावेळी चित्रपटाचे कथानक हे मराठी चित्रपटाचे बलस्थान होते. राजा परांजपे, माधव शिंदे, राजा ठाकूर ही कोणी फार शिकलेली माणसं नव्हती. मात्र त्यांचे वाचन दांडगं होतं. नाथमाधवांच्या कादंबरीवर माधव शिंदे यांनी 'चिमणी पाखरं' बनवला. 'शिकलेली बायको', 'कन्यादान' हे चित्रपट कादंबरीवरून चित्रपट तयार केलेले होते. दत्ता रघुनाथ कवठेकर यांच्या 'रुपेरी कडा'वर माधव शिंदे यांनी 'सूनबाई' चित्रपट काढला.

कथानक हाच चित्रपटाचा कणा असतो तो चांगला असेल तर चित्रपट चांगला बनतो, चित्रपट चालणं न चालणं हा नंतरचा भाग.

महाराष्ट्र शासनाच्या अनुदानाचा प्रभाव आहे. मराठी चित्रपटांना ऊर्जा मिळाली. या अनुदानाचा दुरुपयोगही होतोय, पण दुरुपयोगापेक्षा चांगला परिणाम आहेच. आता मराठीकडे लोक वळत आहेत. पूर्वी १० रुपये सिनेमाचं तिकिट होते. १० रुपयात अमिताभ बघायला मिळतो तर मराठीत चित्रपट का बघायचा म्हणून प्रेक्षक हिंदी चित्रपट पहायला जात. आता तिकिटाचे दर वाढलेत तरी मराठी चित्रपट पाहायला लोक येताहेत ही आनंदाची गोष्ट आहे. एक मात्र आहे, लोकाश्रय, राजाश्रय हे कोणत्याही कलेसाठी पोषकच असते. चित्रपटसृष्टीतील मंडळींनी शासनाच्या पुरस्कार सोहोळ्यास आवर्जून उपस्थित राहायला हवे एवढे मात्र यानिमित्ताने मला मनापासून सांगावेसे वाटते.

शब्दांकन : शीतल करदेकर

ग.दि. माडगूळकर यांना त्यांच्या कारकीर्दीत पटकथा, संवाद आणि गीते यासाठी एकूण अकरा पुरस्कार मिळाले होते. पहिल्याच वर्षी 'शाहीर परशुराम'साठी सर्वोत्कृष्ट पटकथा आणि सर्वोत्कृष्ट संवाद, तसेच 'प्रपंच'साठी सर्वोत्कृष्ट गीते असे तीन पुरस्कार गदिमांना मिळाले होते. दुसऱ्या महोत्सवात सर्वोत्कृष्ट गीते- 'गरीबाघरची लेक', तिसऱ्या महोत्सवात सर्वोत्कृष्ट पटकथा 'पाठलाग' आणि सर्वोत्कृष्ट गीते 'वैशाखवणवा', सहाव्या महोत्सवात सर्वोत्कृष्ट गीते 'संथ वाहने कृष्णामाई', नवव्या महोत्सवात सर्वोत्कृष्ट गीते 'नंदिनी', पंधराव्या महोत्सवात सर्वोत्कृष्ट गीते (विभागून) 'बाळा गाऊ कशी अंगाई' असे पुरस्कार त्यांना लाभले, तर सोळाव्या महोत्सवात त्यांना त्यांच्या निधनानंतर सर्वोत्कृष्ट पटकथा (विभागून) 'देवकीनंदन गोपाळा' आणि सर्वोत्कृष्ट गीते 'देवकीनंदन गोपाळा' असे पुरस्कार मिळाले. विशेष म्हणजे सोळाव्या महोत्सवापासून, उत्कृष्ट गीतकाराला गदिमांच्या नावाने ग.दि. माडगूळकर पुरस्कार दिला जाऊ लागला आणि वैशिष्ट्य हे, की त्यांच्या नावाने दिला जाणारा हा पुरस्कार सर्वप्रथम ग.दि. माडगूळकर यांनाच 'देवकीनंदन गोपाळा' चित्रपटातल्या गीतांसाठी मरणोत्तर देण्यात आला.

विक्रमी पार्श्वगायिका आशा भोसले

ललिता ताम्हणे

गेल्या पन्नास दशकांहून अधिक काळ संगीतप्रेमी रसिकांच्या भावविश्वावर अधिराज्य गाजवणाऱ्या लोकप्रिय गायिका आशा भोसले या खऱ्या अर्थाने महाराष्ट्राची शान आहेत, मराठी माणसाचा मानबिंदू आहेत. सर्वाधिक गाणी गाण्याचा विश्वविक्रम तर त्यांनी केला आहेच, पण मराठीतही एक हजारपेक्षा जास्त गाणी आशा भोसले यांनीच गायलेली आहेत. याखेरीज, १९६२ सालापासून सुरू झालेल्या 'महाराष्ट्र राज्य चित्रपट पुरस्कार' महोत्सवात 'उत्कृष्ट पार्श्वगायिका' म्हणून सर्वाधिक म्हणजे तब्बल सतरा वेळा पुरस्कार मिळवण्याचा विक्रमही आशा भोसले यांच्याच नावावर जमा आहे. अगदी पहिल्या वर्षी 'मानिनी'साठी, दुसऱ्या वर्षी 'रंगल्या रात्री अशा'साठी, त्यानंतर सहाव्या, सातव्या, आठव्या, नवव्या आणि दहाव्या अशा सलग पाच वर्षांत त्यांना अनुक्रमे 'संथ वाहते कृष्णामाई', 'आम्ही जातो आमुच्या गावा', 'अपराध', धाकटी बहीण' आणि 'घरकुल' या चित्रपटांसाठी 'सर्वोत्कृष्ट पार्श्वगायिका' म्हणून पुरस्कार प्राप्त झालेला आहे. सलग पाच वर्ष हा पुरस्कार मिळवणं हाही एक आगळा-वेगळा विक्रमच म्हणायला हवा. त्यांचे हे विक्रम कधीही, कोणीही मोडू तर शकणार नाहीच, पण त्या विक्रमांची साधी बरोबरी करणंही अत्यंत अवघड आहे.

महाराष्ट्र शासनातर्फे दिल्या जाणाऱ्या महाराष्ट्र राज्य चित्रपट पुरस्काराच्या गेल्या पन्नास वर्षांच्या साक्षीदार असलेल्या आशा भोसले यांना शासनाच्या या पुरस्काराचं खूप महत्त्व वाटतं. त्याविषयी बोलताना त्या म्हणाल्या, 'मला पहिला पुरस्कार मिळाला, तेव्हा मी काश्मीरला होते. हा पुरस्कार घेण्यासाठी मी एकटी काश्मीरहून परत आले होते, मुलं वगैरे तिथेच राहिली होती. मला खूप आनंद झाला होता, की मला महाराष्ट्र राज्य सरकारचा पुरस्कार मिळाला! ते एका दृष्टीने राजमान्यता मिळाल्यासारखं असतं. त्यानंतर मग पुरस्कार मिळतच गेले. मी गात होते, पुरस्कार मिळतच होते. नंतर मग मराठीत गाणं कमी झाल्यावर हे पुरस्कार मिळणं बंद झालं. मराठीचं वातावरण पहिल्यासारखं राहिलं नाही. मग मी हिंदीत खूप गायला लागले.'

महाराष्ट्र शासनाच्या पुरस्काराविषयी आशा भोसले यांच्या मनात नितांत आदर आहे. म्हणाल्या, ''हिंदीत जसं 'फिल्मफेअर' पुरस्काराला महत्त्व आहे, तसंच मराठीत 'महाराष्ट्र राज्य पुरस्कारा'ला खूप महत्त्व आहे. मला आठवतंय, नेहमी 'रंगभवन'ला हा सोहळा व्हायचा. आम्ही 'रंगभवन'ला जायचो पुरस्कार घ्यायला. सतरापैकी फक्त एक पुरस्कार घ्यायला मी जाऊ शकले नव्हते. माझ्या वतीने माझ्या मुलांनी जाऊन तो पुरस्कार घेतला होता. त्या वर्षी सत्यजित रे होते पुरस्कार द्यायला. पण तेवढ्या एका पुरस्काराचा अपवाद वगळता सगळे पुरस्कार मी स्वत: जाऊन घेतलेले आहेत. सगळे अगदी नटून थटून यायचे या पुरस्कार सोहळ्याला. म्हणजे एखाद्या लग्नाला जावं तसे यायचे. मुख्य म्हणजे तेव्हा आत्तासारखं मॉडर्न वातावरण नव्हतं, बजबजपुरी नव्हती. एक खरेपणा होता, खोटेपणा काही नव्हता. त्यामुळे फार बरं वाटायचं.''

महाराष्ट्र राज्य पुरस्काराविषयीच्या आपल्या भावना स्पष्ट करताना आशा भोसले म्हणाल्या, ''तशी मला खूप अॅवॉर्डस् मिळाली. कलकत्ता वगैरे वेगवेगळ्या प्रांतातलीही मिळाली. पण मी कधी ती अॅवॉर्डस् घ्यायला पोहोचलेच नाही. मी फक्त महाराष्ट्र स्टेट अॅवॉर्ड घ्यायला जायची. महाराष्ट्राचं प्रेम मला असणार नाही, तर कोणाला असणार? मी मराठी

छाया - गौतम राजाध्यक्ष

आहे, मी महाराष्ट्रीय आहे. आणि एवढे सगळे मोठमोठे लोक असताना आपल्याला पुरस्कार मिळतो, त्यामुळे स्वत:विषयी आत्मविश्वासही वाटतो, की मी नक्कीच चांगलं काम केलेलं आहे. आणि मराठीतली जवळजवळ हजारएक गाणी तर माझ्या एकटीच्या नावावर आहेत. आता तेवढी गाणीही बनत नाहीत, तसे संगीतकारही आता नाहीत आणि पूर्वीसारखे तेवढी मेहनत घेऊन गाणारे गायकही नाहीत. मी एकदा 'प्रभात स्टुडिओ'त एका दिवसात सात गाणी गायले होते. त्यातलं एक गाणं होतं, 'बुगडी माझी सांडली गं' दुपारी दोन वाजल्यापासून पहाटे चार वाजेपर्यंत मी गात होते. त्या दिवशी मी दोन चित्रपटांची गाणी गायले होते, त्यापैकी एक चित्रपट होता 'सांगते ऐका'. म्हणजे एका दिवसात सात गाणी गाणं, हाही एक विक्रम आशा भोसले यांच्या नावावर जमा आहे.

प्रत्येक कलाकाराच्या दृष्टीने सगळेच पुरस्कार महत्त्वाचे असतात, पण महाराष्ट्र राज्य पुरस्कार सतरा वेळा मिळवणाऱ्या आशा भोसले यांना 'महानंदा'

छाया - गौतम राजाध्यक्ष

आणि 'एक होता विदूषक'च्या गाण्यांसाठी मिळालेले पुरस्कार अधिक महत्त्वाचे वाटतात. 'महानंदा'मधलं 'मागे उभा मंगेश' फार छान गाणं आहे. हे गाणं आजही तेवढंच चालतं. त्यातल्या भावना पण फार वेगळ्या आहेत. त्याचप्रमाणे 'एक होता विदूषक'ची गाणी चांगली होती. त्यात लावण्या होत्या. पण तशी तर या सगळ्याच चित्रपटांची गाणी खूप छान होती. आता तसे चित्रपट होणार नाहीत, तशा कथा असणार नाहीत. पूर्वीप्रमाणे, महाराष्ट्रातला साधेपणा आता चित्रपटात दाखवला जाणार नाही. मी अधून-मधून टीव्हीवर वगैरे मराठी चित्रपट बघते. पण मला आता मराठीत कुठेही मराठीपण दिसत नाही. पूर्वी आपल्या कथा किती सुंदर असायच्या. 'माझं बाळ', 'स्त्री-जन्मा ही तुझी कहाणी', 'लाखाची गोष्ट' वगैरे, अनंत माने काय सुरेख चित्रपट करायचे. पु.ल. देशपांडे होते. त्यांच्याबरोबर पण मी किती काम केलंय. मी मराठी पुरस्कारांची पन्नास वर्ष आणि हिंदीचीही पासष्ट वर्ष बघितलेली आहेत. पूर्वीच्या 'सांगत्ये ऐका' मध्ये महाराष्ट्राच्या ग्रामीण भागाचं दर्शन घडलंय, आत्ताच्या 'काकस्पर्श'मध्ये कोकण दाखवलंय, तसे आता येणाऱ्या लोकांनीही प्रयत्न केले पाहिजेत. मराठी संगीतातलंही मराठीपण गेलंय सगळं. सगळा हिंदी संगीताचा प्रभाव आहे. आता गाण्यांमध्ये इंग्लिश शब्द असतात. मला स्वत:ला ते पटत नाही. मला असं वाटतं, की मराठी चित्रपटांत संगीताच्या दृष्टीनेही खूप सुधारणा व्हायला पाहिजेत.''

बोलता-बोलता आशा भोसले यांनी त्यांच्या मनातली खंत स्पष्टपणे बोलून दाखवली. आत्ताचे आणि उद्याचे निर्माता-दिग्दर्शक-गीतकार-संगीतकार आणि गायक यातून काही बोध घेतील, अशी आशा बाळगायची का?

महाराष्ट्र राज्य चित्रपट महोत्सवात सर्वोत्कृष्ट पार्श्वगायिका म्हणून तब्बल सतरा पुरस्कार मिळवून आशा भोसले यांनी आगळावेगळा उच्चांक प्रस्थापित केलेला आहे. पहिल्याच वर्षी 'मानिनी'साठी, दुसऱ्या वर्षी 'रंगल्या रात्री अशा'साठी, सहाव्या, सातव्या, आठव्या, नवव्या आणि दहाव्या अशा सलग पाच महोत्सवात अनुक्रमे 'संथ वाहते कृष्णामाई', 'आम्ही जातो आमच्या गावा', 'अपराध', 'धाकटी बहीण' आणि 'घरकुल'साठी, त्यानंतर 'सुगंधी कट्टा', 'हा खेळ सावल्यांचा', 'बाळा गाऊ कशी अंगाई', 'महानंदा', 'पुढचं पाऊल', 'बंदिवान मी या संसारी', 'कळत नकळत', 'चौकट राजा', 'एक होता विदूषक' आणि 'राजू' या चित्रपटातल्या गाण्यांसाठी आशा भोसले यांना हा पुरस्कार मिळालेला आहे.

शाबासकीची थाप

सीमा देव

हे वर्ष भारतीय चित्रपटसृष्टीचे शतकमहोत्सवी वर्ष. आणि योगायोग म्हणजे, या वर्षी महाराष्ट्र शासनाने सुरू केलेल्या पुरस्कार समारंभाला ५० वर्षे पूर्ण झाली.

महाराष्ट्र शासनाने सुरू केलेल्या या समारंभाची मी एक साक्षीदार आहे. शासनाने पुरस्कार प्रदान करण्याची योजना सुरू केली आणि कलाकारांमध्ये एक प्रकारचा उत्साह निर्माण झाला. तंत्रज्ञांपासून कलाकारांपर्यंत सगळेच खूष झाले. आपण जी कला सादर करतो त्याचं या पुरस्कारामुळे सार्थक होईल ही भावना प्रत्येकाच्या मनांत निर्माण झाली.

पुरस्काराचे पहिले वर्ष, तो दिवस ३० एप्रिल. लिबर्टी चित्रपटगृहात कलाकार, तंत्रज्ञ व इतर मान्यवर आमंत्रितांनी हजेरी लावली होती. तो एक आनंदाचा सोहळा होता. एक वेगळाच उत्साह सगळ्यांमध्ये दिसत होता. नामांकन झालेले कलावंत व इतरही कलावंत, तंत्रज्ञ यांच्यात एक तऱ्हेची उत्सुकता, आशा, असे मिश्र भाव दिसत होते.

पहिल्याच वर्षी ज्यांना पुरस्कार मिळाले ते व ज्यांना मिळाला नाही तेही, पुढच्या वर्षी आणखी चांगलं काम करून पुरस्कार नक्की मिळवू. या आनंदात होते. १९६४ साली मला स्वत:ला 'पाहु रे किती वाट' या चित्रपटासाठी 'उत्कृष्ट अभिनेत्री'चा पुरस्कार मिळाला. आणि त्यावेळी मला व माझ्या

कुटुंबियांना झालेला आनंद अवर्णनीय होता. त्यानंतर प्रत्येक वर्षी ३० एप्रिल हा सणाचा दिवस असल्या सारखे नटून थटून प्रत्येक जण रंगभवनमध्ये जात होतो. हळूहळू पुरस्काराचे स्वरूप बदलत गेले. म्हणजे पुरस्काराची रक्कम वाढत गेली. नंतर श्री. राज कपूर यांच्या नावाने पुरस्कार सुरू झाला. दाक्षिणात्य कलावंतानाही त्यात सामील केले गेले.

मी व रमेश या जोडीला व्ही. शांताराम पुरस्कारही मिळाला. प्रत्येक पुरस्कार कलाकाराला वेगळाच उत्साह देतो. आणि कलाकार जास्त चांगलं काम करण्याचा प्रयत्न करतो. पुरस्कार कलाकारासाठी एक टॉनिक आहे. तो मिळो वा न मिळो. यावर्षी नाही पुढच्या वर्षी नक्कीच मिळेल ही जिद्द निर्माण करतो. असा पुरस्कार सोहळा ५० वर्षांपूर्वी सुरू केल्याबद्दल आम्ही सर्व कलावंत शासनाचे आभारी आहोत.

एक खंत मात्र जरूर मनात सलते की ५० वर्षांपूर्वी, म्हणजे शासनाने पुरस्कार सुरू करण्यापूर्वी ज्या कलावंतांनी उत्कृष्ट कामगिरी बजावली होती ते या आनंदाला मुकले. असो, आज अशी परिस्थिती आहे की गल्लोगल्ली पुरस्कार दिले जातात. पण शासनाचा पुरस्कार ही एक पाठीवर मिळालेली शाबासकीची थाप आहे. जी कलाकारासाठी जरूरी आहे.

...दिवस चांगले आलेत!

राजदत्त

मागील ५० वर्षांचा विचार करताना आपल्या मराठी चित्रपटांना आधार देण्याचे काम सरकारी पुरस्कारांनी आणि इतर योजनांनी केलं आहे. पुरस्कारामुळे चित्रपट व्यवसायाला प्रतिष्ठा मिळाली. ज्या व्यवसायाकडे 'हे काय सिनेमावाले' अशा भावनेतून पहायलं जायचं ती भूमिका बदलली. मराठी चित्रपटसृष्टी एक इंडस्ट्री म्हणून उभी राहावी म्हणून आधार देण्याचे कामही झालं. विषय-आशयदृष्ट्या बरे प्रयत्न झाले, तांत्रिकही प्रगती केली, मात्र या व्यवसायासाठी लाणारे आपले असे तंत्रज्ञान विकसित केले नाही.

आजवरच्या मराठी चित्रपटातून उत्तम आणि सकस साहित्य मिळालं आहे. चित्रपट माध्यमातील साहित्याचा फॉर्म वेगळा असला तरी ते सांगण्याची, मांडण्याची त्याची वेगळी अशी ताकद आहे. 'सावकारी पाश' चित्रपटात नुसतं सामाजिक भान नाही तर या विषयाला भिडण्याचा, त्यातून अंतर्मुख होण्याचा प्रयत्नही झाला. करमणुकप्रधानता ही या व्यवसायात राहिलीच. मात्र त्याचबरोबर आपल्यापरीने चांगले ते देण्याचा प्रयत्न या व्यवसायातील अनेक व्यक्तींनी केला.

'कुंकू', 'माणूस' सारखे चित्रपट ही प्रभातची सशक्त अशी परंपरा होती. या माध्यमातून काय

सांगायचे आणि कसं सांगायचं, हे तंत्र नक्की काय आहे ते कसं वापरायचं, ते बऱ्यापैकी समजलं. मात्र यातील तांत्रिक बाबी आपण स्वत: तयार कराव्यात हे भान आजही आलेलं नाही. या बाबत आपल्याला ऋण मानावे लागेल ते चित्रमहर्षी बाबुराव पेंटर यांचे. त्यांना परदेशातून येणाऱ्या कॅमेऱ्याबद्दल कुतूहल होते. त्यामुळे त्यांनी कॅमेऱ्याचे भाग सुटे केले आणि पुन्हा जोडले. त्यातले तंत्र अवगत करण्याचा प्रयत्न केला.

हॉलिवूडप्रमाणे चांगल्या कंपन्या आपल्याकडे तयार झाल्या, मात्र या कंपन्यावर एकेका व्यक्तीचं प्राबल्य राहिलं. तो वारसा जतन करण्याचे, संवर्धन करण्याचे काम झाले नाही. न्यू थिएटर्सचा दहा वर्षांचा आणि प्रभातचा काळ याला अपवाद आहेत. आपली कृती आणि व्यापार याच भान न राहिल्यामुळे आपल्या चित्रपटसृष्टीने खूप चढउतार पाहिले.

इ.स.१९४६ पर्यंत असलेल्या सामाजिक परिस्थितीचा विचार केला तर त्यातील विषय हे चित्रपटाचे चांगले विषय ठरू शकले असते. समाजात होणारा बदल मांडण्यास वाव होता मात्र एक दोन व्यक्तींची उदाहरणं सोडली तर, या बदलाचे चित्रण संवेदनशीलतेने मांडण्याचे प्रयत्न झाले नाहीत. हे विषय ओळखण्याची ती नजर असावी लागते. त्या विषयाची सल समजावी लागते.

गाडगे महाराजांवर 'देवकीनंदन गोपाला' चित्रपट मी केला. गाडगेबाबांनी ज्या अंधश्रद्धेचा आणि भावुकतेवर प्रहार केला ते मांडायचं होतं. गाडगेबाबा पंढरपूरपर्यंत जात मात्र तिथल्या देवळात जात नसत. मात्र १९७६नंतर गाडगेमहाराजांची मूर्ती असलेलं देऊळ त्यांच्याच गावात महत्त्वाचं होतं. या सगळ्या अभ्यासातून मग 'देवकी नंदन गोपाळा' तयार झाला.

'शापित' चित्रपटाचे उदाहरण देता येईल. समाजातल्या गुलामगिरीचा विषय स्नेहलताबाई दसनूरकरांनी यात मांडला होता. 'शापित' चित्रपटांचा संहिता तयार झाल्यानंतर चित्रपट माझ्याकडे आला. तयार असलेली पटकथा जशीच्या तशी मांडणं म्हणजे चित्रपटाचे दिग्दर्शन करणं इतकाच विचार करून चालत नाही हेच आम्ही शिकलो होतो.

महत्त्वाचं असं की, कोणताही विषय दिग्दर्शनासाठी आल्यावर प्रथम तो दिग्दर्शकाला

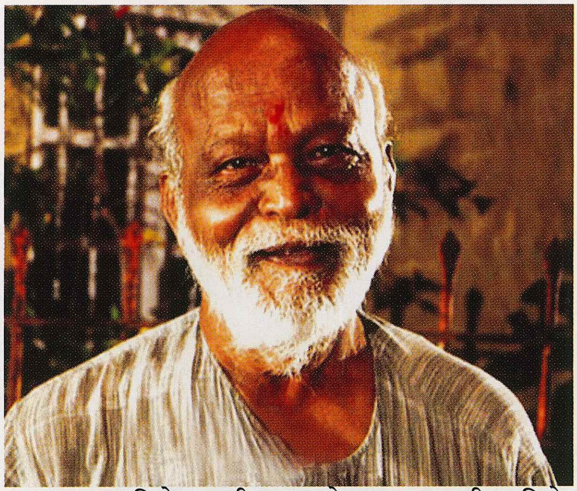

समजाला पाहिजे त्याची नस ओळखता आली पाहिजे. नीग्रोंच्या गुलामगिरी बद्दल आमच्या पिढीने वाचले होते. पण आपल्याकडे अशी गुलामगिरी आहे का हा प्रश्न माझ्या मनात आला आणि मी तो विषय समजून घेण्यासाठी कथा, कादंबऱ्या, इंग्रजीतले साहित्यही वाचले. पण तरीही माझं समाधान झालं नाही.

मला 'शापित'चं ते सगळे कथानक ही एक कथा वाटत होती. समस्या वाटत नव्हती. एके ठिकाणी मी पाहिलं की एका न्यायमूर्तींच्या घरी त्यांच्या ऑफिसचा पट्टेवाला आणि त्याची बायको घरकामाला यायची. दोघेही -त्यांच्यापरीने राबायची. मी त्याला विचारले, नोकर कोणाचा? पगार कोणाचा घेतोस? सरकारचा ना? मग ही कामे का करतोस? तर त्यावर तो म्हणाला, साहेब मी नोकरीत कायम नाही. जर साहेबांनी पत्र दिलं तर माझं काम होऊ शकतं. ही त्याची अगतिकता होती. त्या अडलेल्या माणसाच्या परिस्थितीचा दुरुपयोग दुसरा माणूस करून घेत असतो. अशा प्रकारे जेव्हा दिग्दर्शक कलाकृतीचा विचार करतो तेव्हा चित्रपट आणखी आशयघन होतो. त्या साहित्यातल्या शब्दापलीकडचे मर्म समजून घ्यावे लागते. तरच त्यातून उत्तम चित्रपट निर्माण होतो. अशा तऱ्हेचे विचार करणाऱ्यात सत्यजित राय यांचे उदाहरण प्रामुख्याने देत येईल. त्यांच्या 'पथेर पांचाली'त नाट्यमयता नाही. तरीही त्यातली बोच, ते जीवन सत्यजितांनी अचूकपणे आपल्यापर्यंत पोहोचवलं आहे. राजा परांजपेंच्या चित्रपटांची उदाहरणं देता येतील.

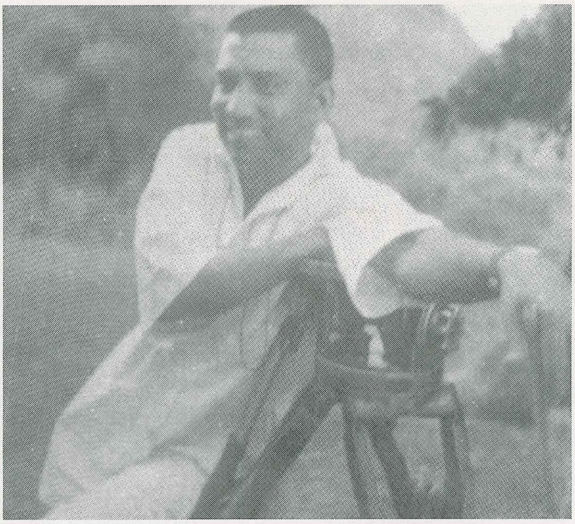

आशयगर्भ अशी कलाकृती जर प्रेक्षकांपर्यंत पोहोचलीच नाही तर मग गडबड होते. आपल्याकडच्या अनेक चित्रपटांबाबत हे म्हणता येईल. चित्रपटाला पुरस्कार मिळाले, राज मान्यता मिळाली, मात्र ते लोकांपर्यंत पोहोचलेच नाहीत. दादासाहेब फाळके यांनी त्यांचा चित्रपट लोकांनी पहायला यावे म्हणून ज्या प्रकारे प्रसिद्धी केली होती ती लक्षात घेण्यासारखी आहे. आशय, तंत्र, कलात्मकता आणि व्यापार या सगळ्यांचे गणित जमणे गरजेचे आहे. याबाबतीत आपण कुठेतरी कमी पडलो. त्यामुळे जी प्रगती या उद्योगाची १०० वर्षात अपेक्षित होती झाली नाही.

मागील ५० वर्षांचा विचार करता वि. स. खांडेकर, आचार्य अत्रे, ग.दि.माडगूळकर अशी थोडीफार साहित्यिक मंडळी या व्यवसायात आली. मात्र त्यांच्या इतर साहित्याचं योग्य ते मूल्यांकन झालं नाही. यासाठी ग. दि. माडगूळकरांचे उदाहरण देता येईल. १९७३च्या अमरावतीला झालेल्या अखिल भारतीय साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षपद ग.दि.माडगूळकरांना देण्याचे ठरले तेव्हा, हा कोण सिनेमावाला म्हणून चर्चा झाली. साहित्यत जातवारी करण्याचा प्रकार घातक ठरला. लिहिलेली कथा चित्रपटाच्या पडद्यावर आणताना तिचा ज्या पद्धतीने विचार होतो आणि ज्या पद्धतीने तिला एक आयाम मिळतो तो त्यामुळे अनेक कथांना मिळाला नाही. 'ही सिनेमावाली माणसं' असा या क्षेत्राकडे पहाण्याचा समाजाचा दृष्टिकोन होता त्यामुळे चित्रपटांना चांगलं सामाजिक पाठबळ मिळालं नाही. अशीच भावना साहित्यिकांतही दिसून आली. चित्रपटासाठी लिखाण करणारे तसे दुय्यम साहित्यिक मानले गेले. त्यामुळे कदाचित चांगले साहित्यिक स्वत:च्या मर्यादा कक्षेतून चित्रपट क्षेत्रात आले नाहीत. याच कारणाने नवीन विषय, नवीन विचार, नवीन समर्थन यात कुठेतरी उणीव राहात गेली. प्रसिद्धी, मिळणारा पैसा हे जरी चित्रपट माध्यमाचं आकर्षण राहिलं, तरी सुद्धा चांगले विषय आणि चांगली हाताळणी ही चित्रपटांची ताकद राहिली आहे. मात्र ही जी ताकद आहे ती मोठ्या प्रमाणावर वापरली गेली नाही.

मराठी संत साहित्याचे अभ्यासक दत्तो वामन पोतदारांनी 'संत तुकाराम' चित्रपट पाहिला. त्यातले अभंग त्यांच्या कानावर पडल्यावर हे तुकारामांचेच अभंग आहेत, पण माझ्या अभ्यासात कसे कधी सापडले नाहीत, म्हणून ते अस्वस्थ होऊन तुकारामांच्या गाथा धुंडाळू लागले. पण जेव्हा त्यांच्या लेखात आले की, हे चित्रपटातील अभंग कुणा शांताराम आठवले नावाच्या गृहस्थाने लिहिले आहेत तेव्हा त्यांना कौतुक वाटलेच. इतकी सकसता आठवलेंच्या लिखघाणात होती.

स्वातंत्र्योत्तर काळात काळापैसावाले, ज्यांना समाजात प्रतिष्ठा नाही अशी माणसं या क्षेत्रात आली. केवळ पैसा कमावणे हेच त्याचं लक्ष्य होतं. पैशाच्या दृष्टीने या क्षेत्रात सुदृढता आली पण आशयाच्या बाबतीत व्हावा तसा विकास झाला नाही. बाजारूपणा आला, मात्र याला थोडाफार छेद देण्याचा प्रयत्न शासनाचे केल्याचे दिसते. पुरस्काराच्या रूपाने शासनाचे एक चांगले पाऊल उचलले. त्यामुळे काही आशयघन चित्रपटांची निर्मितीही झाली.

गेल्या वीस वर्षात या क्षेत्राचे स्वरूप बदलू लागले आहे. पूर्वी चित्रपटाच्या वलयामुळे कलावंतांच्या प्रतिष्ठा मिळत होती. ते चित्र पालटून कलावंतांच्या नावाच्या निकषावर चित्रपट ठरू लागले. कलाकृतीपेक्षाही कलावंतांकडे आकृष्ट होऊन लोक चित्रपट पहायला यायला लागले. आज चांगले विषय आले पाहिजे हे भान रुजायला लागले आहे. पुन्हा या चित्रपटसृष्टीला चांगले दिवस येतील ही आशा वाटू

लागलीय. एका अर्थाने नैराश्य जाऊन उमेद वाढू लागलीय.

या कलेबाबत, उद्योगाबाबत शासनाला आस्था आहे. तशी दृष्टी आहे. ही दृष्टी मोठ्या प्रमाणात कै. यशवंतराव चव्हाण यांच्याकडे होती. साहित्य, नाटक, सिनेमा कलेच्या हिताचा त्यांनी विचार केला. आपल्या हाती असलेल्या सत्तेला कलावंतांच्या मदतीची संधी मानून त्यांनी अनेक योजना मांडल्या. मात्र हे उपक्रम ज्यांच्याकडे सोपवले त्या लोकांच्या विचारांचा प्रभाव त्या मदतीच्या निकषाच्या मागे राहिला, त्यामुळे या प्रयत्नांत उणिंवा राहिल्या. एकांगी विचारसरणीने चांगली मूल्य असलेली कथानकंही दुर्लक्षित राहिली.

दक्षिणेमध्ये त्यांची इंडस्ट्री मजबूत आहे, त्यात एकी आहे. विकासाचे चित्र आहे. तशी एकी आपल्याकडे नाही. आपल्याकडे कोल्हापुरात चित्रनगरी आहे, निर्माते आहेत, मदतीत शासन कमी पडलेले नाही. मात्र शासनाने नेमलेल्या माणसांचा वकूब काय, त्यांनी किती स्वार्थ साधला? कुणाला मदत करायची? याची निस्पृह अंमलबजावणी झालीय असं वाटत नाही. शासनाच्या प्रयत्नातून ऊर्जा मिळाली पाहिजे, ती मिळू शकली नाही.

दोन उदाहरणं देतो.. भालजींचा स्टुडिओ जळला तेव्हा त्यांनी कच न खाता पुन्हा चित्रपट करीत म्हणून काम सुरू केले. ४८ पासून ७० पर्यंत भालजी आपल्यापरीने कार्यशील होते.

शांतारामबापूंसारखा माणूस, 'इये मराठीचिये नगरी' चित्रपटाला प्रेक्षकांचा काही प्रतिसाद मिळत नाही हे पाहून मागे फिरले नाहीत त्यांनी पुन्हा दुसऱ्या चित्रपटाची तयारी सुरू केली. व्यवसायाशी प्रामाणिक निष्ठा त्यांच्याकडे होती. तशीच चिकाटी सगळ्यांकडेच असते असे नाही. निष्ठावान गुणवंत लोकांच्या मागे उभे रहाणे, त्यांना बळ देणे त्यांच्या क्षमतेचा उपयोग योग्य प्रकारे या व्यवसायाच्या सुदृढीकरणासाठी करणे हे सरकारचं काम आहे.

शासकीय यंत्रणेवर शासनाचं नियंत्रण असावंच लागतं. यशवंतरावांनी खूप मोकळेपणाने या क्षेत्रासाठी काम केले त्यांच्याकडे ती दृष्टी होती. त्यांच्यानंतरच्या काळात मात्र त्या दृष्टीचा अभाव निश्चितच जाणवतो. या क्षेत्राचं भलं करणे आणि त्यासाठी दूरदृष्टीने

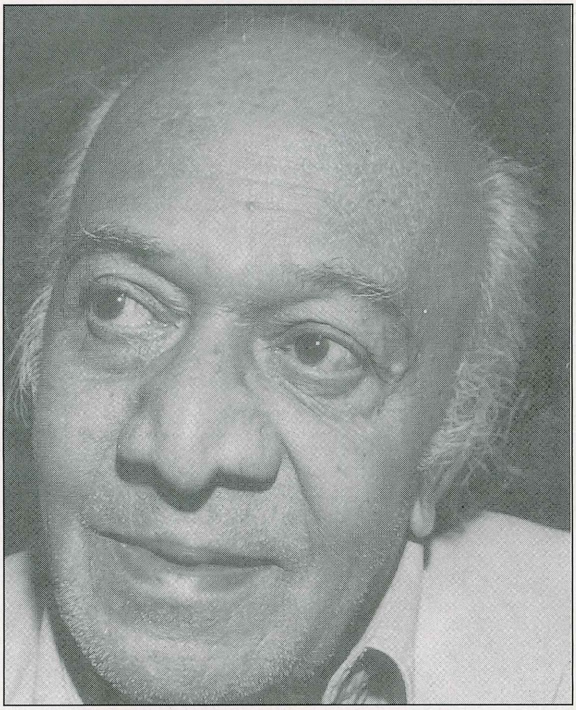

योजना आखणं महत्त्वाचं.

महाराष्ट्राच्या राज्य पुरस्काराचं हे पन्नासावं वर्ष आहे. पुरस्काराचे प्रोत्साहन, थोडीफार प्रतिष्ठा मिळते. ज्यांना पुरस्कार मिळतो त्यांचा उत्साह अधिक वाढतो. पण नुसते प्रोत्साहन देण्याने त्या व्यक्तींच्या मागे शासन आहे असा होत नाही. ज्यांच्यात वैयक्तिक ताकद आहे अशी माणसं हेरून त्यांच्या करवी काही चांगली कामे करवून घेतल्यास नक्कीच या क्षेत्रात चांगले परिणाम दिसून येतील.

(शब्दांकन-शीतल करदेकर)

मी रंगभवन, धोबीतलाव...

दिलीप ठाकूर

मी 'रंगभवन, धोबीतलाव, मुंबई-४०० ००२.

बरीच वर्षे मी ३० एप्रिल, सायंकाळी सात वाजता या क्षणाची वाट पाहिली.

हा दिवस म्हणजे, भारतीय चित्रपटसृष्टीचे जनक धुंडीराज गोविंद फाळके अर्थात दादासाहेब फाळके यांचा जन्मदिवस व त्याच दिवसाचा योग साधून माझ्या वास्तूत महाराष्ट्र राज्य चित्रपट महोत्सवाचा पारितोषिक वितरण सोहळा साजरा होत असे..मी आठवणीत गेल्याचा सूर आला का? होय, तुम्ही जे ऐकलंय ते बरोबर आहे. गेल्या काही वर्षापासून हा 'राज्य चित्रपट महोत्सव पारितोषिक वितरण सोहळा' इतरत्र रंगू लागला आहे, पण बरीच वर्षे तो याच रंगभवनाच्या वास्तूत रंगत असे. १९६२ साली पहिल्या वर्षी लिबर्टी चित्रपटगृहात तो रंगला तेव्हा चित्रपती व्ही. शांताराम सोहळ्याच्या अध्यक्षस्थानी होते.

रंगभवन व मराठी चित्रपट महोत्सव पुरस्कार वितरण सोहळा हे १९६३ सालापासूनचे प्रत्येक वर्षाचे घनिष्ठ नाते. त्याच्या किती तरी आठवणी आहेत. आशा-निराशेचा-स्वप्न-सत्याचा खेळ आहे.

माझी ही वास्तू म्हणजे 'ओपन एअर थिएटर'. अर्थात छप्पर नसलेली वास्तू, मराठी नाटकांचे 'प्रयोग' येथे रंगत. तो वैभवशाली इतिहास एक वेगळा विषय ठरावा. मोकळी खेळती हवा व खूपच

मोकळे वातावरण यामुळे येथील स्टेजवरील सादरीकरण आणि त्याच्यासाठी रसिकांचे एकरूप होणे याला एक वेगळा 'फील'येतो. तो शब्दबद्ध करता येत नाही.

'ओपन एअर थिएटर' ही कल्पना व वस्तुस्थितीच वेगळी आहे.

अशा या वास्तूत मराठी चित्रपट पुरस्कार वितरणाचा सोहळा आयोजित होऊ लागला.

पहिले वर्ष, दुसरे वर्ष, तिसरे वर्ष असे करता करता मग 'हा पुरस्कार सोहळा म्हणजे रंगभवन' हे नाते दृढ होत गेले. इतके की, वर्षभर आपल्या कलाकृतीवर प्रामाणिकपणे मेहनत घेणारे चित्रकर्मी मग '३० एप्रिल ही तारीख आणि रंगभवन हे स्थळ'याची आतुरतेने व जणू हक्काने वाट पाहू लागले. मला विशेष अभिमान वाटावा अशीच ती 'गोष्ट' आहे. कारण, प्रत्येक वर्षी ३० एप्रिल रोजी येथे 'महाराष्ट्र राज्य शासनाचा मराठी चित्रपटासाठीचा 'मानाचा पुरस्कार' स्वीकारताना प्रत्येकाला विशेष अभिमान वाटायचा (आजही या पुरस्काराची विश्वासार्हता कायम असल्याने तो अजूनही वाटतो), 'यावर्षी पुरस्कार पटकावला तसाच तो पुढच्या वर्षीही असेच चांगले-दर्जेदार काम करून तो येथेच पटकावेन असे काहीजण विश्वास व्यक्त करत, तर असा 'मानाचा पुरस्कार' पटकावणाऱ्याच्या गुणवत्तेपासून विशेष प्रेरणा घेण्याची भावना बाळगतच प्रेक्षकातील उपस्थित चित्रकर्मी मनापासून टाळ्या वाजवत दाद देत. या वास्तूत मिळणाऱ्या टाळ्या आजूबाजूच्या वास्तूतील जागरूक नागरिकांपर्यन्त पोहचत व त्यांनाही येथे राज्य चित्रपट महोत्सव पुरस्कार वाटप सोहळा थाटात सुरू आहे याची जाणीव होई.

अशा या सोहळ्याची बराच काळ पठडी अथवा चौकट ठरली होती, तरी त्याबाबत कोणाचीच तक्रार नव्हती,

साधारण होळीचा सण झाल्यावर या राज्य चित्रपट महोत्सवातील सर्व विजेत्यांची नावे जाहीर होत. या निकालाबाबत कमालीची विश्वासार्हता असल्याने मराठी चित्रपट रसिक, चित्रपटसृष्टी व प्रसार माध्यमे यांची कधीच तक्रार नसे. सगळेच, ३० एप्रिल ही हुकमी तारीख व सायंकाळी सात ही वेळ

याची वाट पहात... १९९३ साली या 'निकाल पद्धती'त बदल झाला, आता 'नामांकन पद्धत' सुरू झाली. आणि पारितोषिकांतदेखील वाढ झाली. दोन्हीमुळे सोहळ्याची उपस्थिती, रंगत व उत्सुकता वाढली. ती उत्तरोत्तर वाढतच आहे, हे महत्त्वाचे.

मराठी चित्रपटाच्या पुरस्कार वितरणाचा हा सोहळा मराठी संस्कृती, परंपरा, मूल्ये, सभ्यता यांची जपणूक करणारा असतो हे आवर्जून नमूद करायला हवेच. नृत्य विनोदाचे काही कार्यक्रम, विजेत्यांना विशेष पाहुण्यांच्या हस्ते पुरस्कार वाटप आणि राज्य शासनाच्या वतीने मन:पूर्वक व मनसोक्त शुभेच्छा असा हा सोहळा. बऱ्याचदा तात्कालीन मुख्यमंत्र्यांनी हजर राहून मराठी चित्रपटसृष्टीला भरभरून सदिच्छा दिल्या. मराठी चित्रपटसृष्टीच्या हितासाठी काही शासकीय योजना जाहीर केल्या. पुरस्कार वितरणाच्या प्रत्येक सोहळ्याला राज्य सांस्कृतिक मंत्री हजर असतात. त्या प्रत्येकाने मराठी चित्रपटसृष्टीची उमेद व उत्साह वाढवला. या सोहळ्यातून जाहीरपणे दिलेली आश्वासने पूर्ण केली. बऱ्याचदा इतरही खात्यांच्या मान्यवर मंत्र्यांची या सोहळ्याला उपस्थिती लाभते, प्रत्येकाची 'चित्रपट' कलेबद्दलची आवड व बांधिलकी नेहमीच व्यक्त होते. शासनाच्या वतीने होणारा हा सोहळा एकाद्या विशिष्ट चौकटीत घडवला नाही अथवा अडकला नाही. तर नेहमीच तो रंगतदार ठरला...

रंगभवनमधील सोहळ्याच्या माझ्याकडील

आठवणीचा खूप मोठा खजिना आहे, त्यातील काही 'विशेष आठवणी' तुम्हाला सांगायलाच हव्यात.

एका सोहळ्यासाठी दक्षिणेचा सुपर स्टार कमल हासन प्रमुख पाहुणा म्हणून हजर होता. 'शुद्ध व स्वच्छ मराठी भाषे'त उत्तरोत्तर रंगत जाणाऱ्या या सोहळ्याचा कमल हासन 'भाषेच्या अडचणी'मुळे कसा बरे आनंद घेत असेल असा उपस्थितांना प्रश्न पडला. कमल हासन मात्र अत्यंत शांतपणे हा कार्यक्रम पहात बसला. कुठेही जराही कंटाळला नाही. खऱ्या कलाकाराकडून मिळणारी ही दाद होती.

अखेर त्याच्या 'सदिच्छापर भाषणा'ची वेळ येताच निवेदिका त्याला जाहीरपणे म्हणाली, हिंदी भाषण जमत नसेल तर इंग्रजीत केले तरी चालेल.. कमल हसनने निवेदिकेवर एक कटाक्ष टाकला, माईक हाती घेतला, श्रोतृवर्गात कमालीची शांतता व उत्सुकता. कमल हासनचे मोठेपण व अष्टपैलूत्व पाहता ही उत्सुकता अत्यंत स्वाभाविक होती. कमल हासनने सभोवार नजर टाकली, त्याच्या त्या 'पाहण्यातून' त्याने जणू सगळ्या उपस्थितांना जिंकले... किंचितसा वेळ असाच गेला व कमल हासन अत्यंत शांतपणे, हळूहळू व विचारपूर्व मराठीत बोलू लागला. क्षणभर शंका आली, हे तर कसदार अभिनेत्याचे लक्षण आहे, बहुधा त्याचे पाठांतर चांगले असावे (त्यात चूक ते काय हो?) तेवढ्यात त्यानेच खुलासा केला, काही वर्षे जळगावात राहिलो तेव्हा मराठीशी थोडीफार ओळख झाली. तो अत्यंत नम्रपणे बोलत असताना मराठी रसिकांनी त्याला दाद देताना वाजवलेल्या टाळ्या आजही ऐकू येतात. कमल हासनने पुढचे भाषण 'क्लासिक' इंग्रजीत केल्याबद्दल कशाला हो कोण तक्रार करतोय?

'कमल हासन मराठीत बोलला' ही मराठी वृत्तपत्रासाठी 'चौकटीची बातमी' ठरली.

अशाच येथील एका राज्य चित्रपट पुरस्कार सोहळ्यात 'सुपर स्टार' राजेश खन्ना प्रचंड भावूक झाल्याचे अगदी याक्षणी जसेच्या तसे आठवत आहे.

आपल्या सत्काराला भावपूर्ण उत्तर देताना काका अर्थातच राजेश खन्ना 'फ्लॅशबॅक' मध्ये गेला, त्याला 'आराधना', 'अमर प्रेम', 'आनंद', 'कटी पतंग' चे दिवस आठवले. अशातच तो म्हणाला, वो भी एक दिन था, यह भी एक दिन है, कल कोई और था आज कोई और है... राजेश खन्ना मूळचा आमच्या गिरगावचा! ठाकूरद्वार नाक्यावरील पार्वती निवासचा रहिवाशी. त्यामुळे त्याला मराठी चांगले बोलता येते, त्याला गिरगावपासून धोबीतलाव खूप जवळ असल्याची कल्पना होतीच, त्यामुळे हिंदीतून बोलता बोलता तो मराठीतही बोलू लागला.

राज्य चित्रपट महोत्सवातील येथील अशा आठवणी खूप.

सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्याच्या पुरस्कारासाठी एका वर्षी 'आपली माणसं'चा अशोक सराफ व 'एक होता विदूषक'चा लक्ष्मीकांत बेर्डे यांच्यात कमालीची चुरस होती. अशोक सराफ अष्टपैलू अभिनेता म्हणून परिचित आहे, 'लक्ष्या'वर मात्र 'विनोदवीर' असा शिक्का बसला पण 'विनोदवीराचे' सर्वात मोठे दुःख म्हणजे त्याला कोणीही गंभीरपणे घेत नाहीत' (विनोद करणे हा खूप सोपा व हलका असा अभिनय प्रकार मानला जातो.) लक्ष्याला हा समज खोडून काढायचा होता. राज्य चित्रपट महोत्सवात सर्वोत्कृष्ट अभिनयाचा पुरस्कार प्राप्त झाल्याने आपल्याला प्रतिष्ठा लाभेल असा लक्ष्याला विश्वास होता. सोहळा एकेक पारितोषिक देत देत पुढे सरकला. आणि सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्यांची नामांकने जाहीर झाली. एव्हाना उत्कंठा शिगेला पोहोचली नि नाव जाहीर झाले, सर्वोत्कृष्ट अभिनेता अशोक सराफ. चित्रपट 'आपली माणसं'. 'बहुरुपी' अशोक सराफने पुरस्कार स्वीकारला, पण स्टेजवरून तो उतरून आपल्या जागेवर

पोहोचण्यापूर्वीच लक्ष्याने पुढे होत अशोक सराफचे अभिनंदन केले. आपल्याला पुरस्कार न मिळाल्याची कोणतीही कटुता त्याने आपल्या मनात बाळगली नाही. 'खरा कलाकार' अशा क्षणातूनही दिसतो.

या वास्तूत या महोत्सवातून असे किती तरी लहान-मोठे भावुक प्रसंग घडले.

जब्बार पटेल दिग्दर्शित 'मुक्ता'च्या दर्जेदार अभिनयासाठी सोनाली कुलकर्णीला लाभलेला पुरस्कार एका वेगळ्या कारणासाठी लक्षात आहे. त्यावेळी अनुभवी अभिनेत्रींच्या स्पर्धेत नवीन पिढीतील सोनालीने पुरस्कार पटकावला होता. त्यामुळे या सोहळ्यात अनेकांच्या भुवया उंचावल्या व सोनाली कुलकर्णीच्या रूपाने एक दर्जेदार अभिनेत्री लाभलीय असा विश्वास व्यक्त झाला. पुढे तो केवढा तरी खरा ठरला. 'मुक्ता'साठीचा पुरस्कार घेवुन सोनाली आपल्या मामासोबत रात्री घरी निघाली, छत्रपती शिवाजी टर्मिनस मधून त्यांनी लोकल ट्रेनने विक्रोळीला जाण्याचा प्रवास सुरू केला. 'मानाचा पुरस्कार' अभिमानाने हाती बाळगत एक मराठी अभिनेत्री जनसामान्यांप्रमाणे प्रवास करतेय हे एका वृत्तपत्र छायाचित्रकाराच्या 'नजरे'त पडले, त्याने 'कॅमेरा' काढलादेखील. दुसऱ्या दिवशीच्या 'सांज लोकसत्ता' मध्ये ही पहिल्या पानाची 'छायाचित्र बातमी' ठरली.

तात्पर्य, राज्य चित्रपट महोत्सवाचा पारितोषिक वितरण सोहळा फक्त घडून जातो असे नव्हे तर त्यातून किती तरी छोट्या-मोठ्या गोष्टी जन्माला येतात, त्या या अशा.

बराच काळ हा सोहळा या वास्तूत म्हणजे रंगभवन येथे रंगला व त्यातून एक विश्वासाचे दृढ नाते विणले गेले. येथे पुरस्कार स्वीकारलेल्या प्रत्येक कलाकाराची आपली एक विशेष आठवण असेलच.

कालांतराने मराठी चित्रपटसृष्टीच्या यशाची पताका राज्यातील अन्य शहरातूनही फडकावी अशा सद्हेतूने हा सोहळा राज्यातील अन्य शहरात थाटात साजरा होऊ लागला. पुणे-नाशिक-कोल्हापूर-अकोला अशा विविध शहरात. त्याचे आयोजन होऊ लागले, त्यानंतर पुन्हा मुंबईत तो आयोजित करताना दोन वर्षे त्याचा मान गेटवे ऑफ इंडिया या पर्यटन स्थळाला मिळाला, गेल्या वर्षी वांद्रा-कुर्ला संकुलातील मोकळ्या जागेत खुलला-फुलला. अशा प्रकारच्या पुरस्कार सोहळ्याला बदलत्या काळासोबत रुपेरी-चंदेरी चकाकी, झळाळी या राज्य चित्रपट पुरस्कार सोहळ्यालाही काही प्रमाणात प्राप्त होणे गरजेचे होतेच, अन्यथा 'हा सोहळा काळासोबत बदलला नाही' असा आरोप व्हायचा.

या सगळ्या नव्या प्रवाहात व त्यासह आलेल्या नव्या बदलात अनेक जाणकारांच्या तोंडी एक प्रतिक्रिया हमखास येते, राज्य चित्रपट पुरस्काराच्या पारितोषिक वितरण सोहळा म्हटलं की, धोबीतलावचे

रंगभवन पटकन आठवते. बराच काळ तेथील सोहळा खूप साधेपणाने-घरगुती-कौटुंबिक रूपात पार पडे, पण त्यात कमालीचा जिव्हाळा व खरेपण जाणवे, हा त्या वस्तूचा परिणाम व प्रभाव असावा. चित्रपटसृष्टीच्या किमान दोन पिढ्यांची ही भावना आहे. जाणकारच अशी भावना व्यक्त करतात म्हटल्यावर त्यावर मी आणखी काही बोलणे गरजेचे आहे का? तसे बोलणे योग्य ठरणार आहे का?

राज्य चित्रपट पुरस्कार वितरण सोहळ्याच्या यशस्वी आयोजन व परंपरा यामध्ये माझा म्हणजे रंगभवनाचा विशेष सहभाग आहे, याचा विशेष अभिमान व आपुलकी आहे.

शासनाच्या योजनेमुळे चित्रपटसृष्टीची प्रगती

प्रसाद सुर्वे
अध्यक्ष, अखिल भारतीय मराठी चित्रपट महामंडळ

भारतीय चित्रपटांच्या शताब्दी वर्षातील, महाराष्ट्र राज्याच्या चित्रपट महोत्सवाच्या पन्नासाव्या वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाप्रसंगी अखिल भारतीय मराठी चित्रपट महामंडळाकडून अनेक हार्दिक शुभेच्छा!

महाराष्ट्र शासन मराठी चित्रपट व्यवसायाच्या विकासासाठी नेहमीच प्रयत्नशील असते आणि शासनाच्या सांस्कृतिक विभागाकडून मराठी चित्रपट व्यवसायाच्या प्रगतीसाठी कालानुरूप ज्या विविध योजना राबवल्या जातात. त्यामुळेच आज आमचा मराठी चित्रपट व्यवसाय अत्यंत भरभराटीला आला आहे विशेष म्हणजे महाराष्ट्र शासनाच्या अनुदान योजनेमुळेच मराठी चित्रपट व्यवसाय मोठ्या ताकदीने उभा राहिला आहे. चित्रपट महोत्सवाच्या पारितोषिकांचा रकमेमध्येही भरघोस वाढ केली आहे. त्यामुळे या महोत्सवात सहभागी होण्यासाठी मोठा उत्साह निर्माण झाला आहे. त्याबद्दल अखिल भारतीय मराठी चित्रपट महामंडळ अत्यंत कृतज्ञ आहे.

या योजना राबवताना सांस्कृतिक विभाग नेहमीच आमच्या महामंडळाला विश्वासात घेत असतो आणि त्यांना लागेल ते सहकार्य देण्यात आम्हाला मोठी धन्यता वाटत असते.

आज अखिल भारतीय मराठी चित्रपट महामंडळ म्हणजे महाराष्ट्र शासन आणि मराठी चित्रपट व्यवसाय यांच्यामधील एक समर्थ दुवा झाले आहे. आणि याबद्दल महामंडळाला सार्थ अभिमान वाटत आहे.

मराठी चित्रपट व्यवसायाला महाराष्ट्र शासनाचे नेहमीच अनेक प्रकारे साहाय्य होत असते आणि त्याबद्दल महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री मा. ना. पृथ्वीराजजी चव्हाण, उपमुख्यमंत्री मा. ना. अजितदादा पवार आणि सांस्कृतिक कार्यमंत्री मा. ना. श्री. संजय देवताळेसाहेब आणि सांस्कृतिक कार्य राज्यमंत्री मा. ना. सी. फौजिया खान यांचे मंडळ यांचे आम्ही अत्यंत आभारी आहोत!

या पारितोषिक वितरण सोहळ्यास आमच्या अनेक हार्दिक शुभेच्छा!

राज्य पुरस्काराचे श्रेष्ठत्व निर्विवाद!

सतीश रणदिवे

महाराष्ट्र राज्याच्या कला-परंपरेचा मंगल कलश हाती घेऊन उभ्या असलेल्या मराठमोळ्या युवतीची प्रतिकृती असलेले शासनाचे चित्रपट पारितोषिकाचे हे देखणे सन्मानचिन्ह, कोल्हापूरात गीतकार जगदिश खेबुडकर आणि दिग्दर्शक वसंत पेन्टर यांचे घरी, या व्यवसायातील माझ्या उमेदवारीच्या काळात मी प्रथमच पाहिले. मोठ्या दिमाखात विराजमान असलेली पाच-पाच सन्मानचिन्हं पाहून मी थक्क झालो. या कर्तृत्वाच्या जवळपास जाणारं थोडंफार तरी कर्तृत्व आपल्या हातून घडेल का याची स्वप्नचित्रं माझ्या मनाच्या पडद्यावर अवतरू लागली. आणि त्यातच कलामहर्षी बाबुराव पेन्टर, व्ही. शांताराम, भालजी पेंढारकर, दामले-फत्तेलाल, मा. विनायक, दत्ता धर्माधिकारी, दिनकर द. पाटील, अनंत माने, अशा आपल्या कोल्हापुरातील सिनेकर्मींच्या नावांची 'मोहर'या विविध पारितोषिकावर आहे हे समजताच याचा आनंद व सार्थ अभिमान वाटणं माझ्यासारख्या कोल्हापुरी तरुणाला स्वाभाविकच होतं. त्याचबरोबर कोल्हापूरच्या या कलेचा वारसा टिकवण्याच्या कार्यात आपलाही खारीचा वाटा असावा ही जबाबदारीची जाणीव मला गप्प बसू देईना. मी जोमाने कामाला लागलो आणि सुदैवाने पुढील चार-पाच वर्षातच 'बहुरुपी'या माझ्या पहिल्या चित्रपटास दिग्दर्शनासह चार पारितोषिकं शासनातर्फे जाहीर झाली.

कोल्हापूरातील सर्व वृत्तपत्रांनी ठळक स्वरूपात मुखपृष्ठावर बातमी झळकवली. कोल्हापूरातील छोटी मोठी मंडळं, तालीम संस्था घरी सत्काराचा निरोप घेऊन येऊ लागल्या. त्याच वातावरण निर्मितीने कोल्हापूर सिने पत्रकार संघाची स्थापना झाली आणि त्यांनी घरी येऊन हस्तलिखित मानपत्रही दिलं. पुण्या-मुंबईच्या वृत्तपत्रातून फोटोसह मुलाखती छापून आल्या. आपल्या इवल्याश्या कला-कर्तृत्वानी उंच गुढी महाराष्ट्राच्या कला-तारांगणात उभी केल्याचा आनंद त्यावेळी मला झाला. चित्रपटसृष्टीचे जनक दादासाहेब फाळके यांच्या जन्मदिनी म्हणजे ३० एप्रिल रोजी मुंबईत हा पारितोषिक वितरण समारंभ होणार हे कळल्यावर माझ्या आनंदाला पारावारच राहिला नाही. कारण तो दिवस माझाही जन्मदिवस असल्याने मला वाढदिवसाची ती मोठी गिफ्ट होती. केवळ योगायोगाने चित्रपट जनकाचा हा जन्मदिन आपल्याही वाट्याला आल्याने, चित्रपट माध्यमाच्या जबाबदारीची अधिक जाणीव माझ्या तरुण, भाबड्या मनाने निदान त्यावेळी तरी करून दिली. या समारंभाच्या निमित्ताने प्रथमच मुख्यमंत्री, सांस्कृतिक मंत्री यांना जवळून पाहणं, त्यांच्याशी हस्तांदोलन करणं याचं अप्रूप-त्यावेळी खूप काही वेगळं वाटून गेलं. शासनाच्या या कार्यक्रमानंतर तीन-चार दिवसांतच कोडॅक फिल्म कंपनीतर्फे शासन पात्र पारितोषिक विजेत्यांचा शाही सत्कार मुंबईतील मोठ्या हॉटेलमध्ये अगोदर ठरलेला असायचाच. हा समारंभ संपल्यानंतर कोल्हापूरला निघण्यासाठी मी मुंबई सेंट्रलला रात्री जरा उशिराच पोहोचलो. कोल्हापूरच्या सर्व एस.टी.गाड्या निघून गेल्या होत्या. खिशाच्या सल्ल्यानुसार मला परत हॉटेलला रहायला जाणंही शक्य नव्हतं. उशाला सामानाची शबनम बॅग आणि कुशीत, रुमालाच्या आवरणातली पारितोषिकाची बाहुली घेऊन सिनेमाची मोठी स्वप्ने रंगवत स्टॅण्डवरच्या बाकड्यावर आडवे होऊन काढलेली ती रात्र मला चांगलीच स्मरणात आहे.

आजकाल बऱ्याच खाजगी संस्थांतर्फे किंवा खाजगी उपग्रह वाहिन्यांतर्फे पुरस्कार देण्यात येत असले तरी शासनाचे पारितोषिक हे प्रत्येकाला अधिक भूषणावह वाटते. कारण त्यात राजमान्यतेसह रसिकमान्यताही आहे. राज्य पुरस्कार हे सर्व पुरस्कारांत श्रेष्ठ दर्जाचे गणले जातात, ही वस्तुस्थिती कोणीही नाकारू शकत नाही.

माझ्या चित्रपट व्यवसायाच्या पंचवीस-तीस वर्षांच्या कारकीर्दीत मी केलेल्या बऱ्या वाईट चित्रपटांची नोंद घेऊन पारितोषिक रूपात सहा बाहुल्या माझ्या घरी विराजमान झाल्या आहेत. घरी आलेली कोणत्याही क्षेत्रातील दिग्गज व्यक्ती जेंव्हा त्या पाहते, तेव्हा त्यांच्या नजरेत माझ्याबद्दलचा आदर सन्मान कितीतरी पटीने वाढलेला मी अनुभवतो. आणि शासन पारितोषिक विजेत्या प्रत्येकाला हा प्रत्यय येत असणार हे नक्की. आयुष्यातील अनमोल ठेवा ह्या भावनेने या सन्मान चिन्हाचा आदर प्रत्येक विजेता करत असतो. त्याच बरोबर सांस्कृतिक कार्य संचनालयाच्या कार्याबद्दल कृतज्ञता ही मनोमनी व्यक्त करीत असतो.

राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर मराठी चित्रपटाच्या सृजनशीलतेची पताका नव्या दिग्दर्शक निर्मात्यांनी फडकवली आहे. चित्रपट भव्यदिव्य स्वरूपात करण्यासाठी वेगवेगळे प्रयोग होत आहेत. मराठी चित्रपट पुरस्काराची सुवर्ण महोत्सवी वाटचाल आणि भारतीय चित्रपटाची शतक महोत्सवी वाटचाल हा योग यंदा जुळून आला आहे. सुवर्ण महोत्सवी पारितोषिक समारंभास माझ्या शुभेच्छा.

‘श्वास’नंतरचा मराठी सिनेमा

संतोष पाठारे

‘आशया’च्या भांडवलावर स्वत:चं वेगळेपण जपणारा मराठी सिनेमा आज स्थित्यंतराच्या एका अनोख्या वळणावर उभा आहे. हे स्थित्यंतर ‘आशया’ बरोबरीनेच तंत्र, जाहिरात, प्रेक्षक प्रतिसाद या सर्वच पातळ्यांवरील आहे. २००४ साली प्रदर्शित झालेल्या संदीप सावंत दिग्दर्शित ‘श्वास’या चित्रपटाने या स्थित्यांतराला ठळकपणे जगापुढे मांडलं तरीही या स्थित्यंतराची सुरुवात त्याआधीच झालेली होती.

सत्तरच्या दशकात बंगाली व हिंदी चित्रपटसृष्टीत जोमाने आलेल्या समांतर चळवळीचा हलकासा परिणाम मराठी चित्रपटांवर पडला. त्यातही महाराष्ट्रातील सशक्त नाट्य चळवळीतून आलेल्या सत्यदेव दुबे, डॉ. जब्बार पटेल, अमोल पालेकर यांनी ‘शांतता कोर्ट सुरू आहे.’, ‘सामना’, ‘सिंहासन’, ‘उंबरठा’, ‘आक्रित’ यासारख्या चित्रपटांद्वारे मराठी चित्रपटांना ‘वास्तववादी’ चेहरा देण्याचा प्रयत्न केला. त्यांच्या या प्रयत्नात जयू व नचिकेत पटवर्धन, अरुण खोपकर, सुमित्रा भावे, सुनील सुकथनकर यांनी प्रेक्षकशरण न होता, चित्रपट माध्यमाच्या सर्व शक्यता तपासत, त्यांना अपेक्षित असलेला आशय चित्रपटातून मांडून आपला वाटा उचलला. याच दरम्यान स्मिता तळवळकरांसारख्या निर्मातीने व्यावसायिक चौकट न मोडता ‘मास’ आणि ‘क्लास’लाही भावतील अशा कथा ‘कळत नकळत’,

'तू तिथं मी', 'चौकट राजा', 'सवत माझी लाडकी' यासारख्या चित्रपटांतून सादर केल्या. 'धुमधडाका', 'नवरी मिळे नवऱ्याला' या चित्रपटांच्या यशामुळे मराठी चित्रपट म्हणजे विनोदी चित्रपट हे नवं समीकरण रुजत असताना व त्यामुळे चित्रपटांतून आशयाच्या अनेक शक्यता अपेक्षित करणारा सुजाण प्रेक्षक मराठी चित्रपटांपासून काहीसा दूर होत असताना त्या काळात प्रदर्शित झालेल्या 'कैरी', 'दहावी फ', 'वास्तुपुरुष' यासारख्या चित्रपटांनी मराठी चित्रपटांच्या स्थित्यंतराची एक आश्वासक सुरुवात केली.

संदीप सावंतयांच्या 'श्वास'ने मराठी चित्रपटसृष्टीला नवसंजिवनी दिली. जागतिक व इतर प्रादेशिक चित्रपट प्रक्षेपित करणाऱ्या दूरचित्रवाणीच्या वाहिन्या, फिल्म सोसायटी चळवळ व त्याच्याद्वारे आयोजित केले जाणारे आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सव यामुळे जगभरातील उत्तम दर्जाचा चित्रपट प्रेक्षकांपर्यंत सहज पोहोचू लागला. स्वाभाविकच चित्रपट म्हणजे केवळ प्रेक्षकांना हसवून किंवा रडवून केलेलं मनोरंजन, एवढीच त्याची मर्यादा नसल्याची जाणीव अधिक तीव्र झाली. ज्याप्रमाणे आंतरराष्ट्रीय चित्रपट पाहून प्रेक्षकांच्या अपेक्षा उंचावल्या त्याचप्रमाणे आपणही अशा प्रकारचा चित्रपट आपल्या मराठी प्रेक्षकांसाठी का निर्माण करू नये, असा स्वाभाविक प्रश्न चित्रपटकर्त्यांना पडला. साधी कथा कलात्मक रीतीने पडद्यावर मांडल्यास ती प्रेक्षकांना थेट भिडते हा इराणी चित्रपटांनी दिलेला धडा लक्षात घेऊन मंगेश हाडवळेने 'टिंग्या' व नितीन नंदन ने 'झिंग चिक झिंग'ची निर्मिती केली. या चित्रपटांच्या निर्मितीमागील आंतरराष्ट्रीय चित्रपटांची प्रेरणा सहज लक्षात येते. मुद्दा असा की चाकोरीत अडकलेल्या मराठी चित्रपटांना बाहेर काढण्याचं काम संदीप सावंतच्या 'श्वास'नं केलं. मात्र या कथेचं दिग्दर्शकाने केलेलं सादरीकरण मराठी चित्रपटांसाठी नावीन्यपूर्ण होतं. संवादापेक्षा दृश्यात्मकतेवर दिग्दर्शकाने दिलेला भर, अनावश्यक गाणी व चित्रपटाचा गंभीर मूड हलका करण्यासाठी पेरलेले विनोद यांना काट देऊन कथेचं गोळीबंद चित्रण हा 'श्वास'चा प्लस पॉईंट ठरला.

लोकप्रियतेबरोबर 'श्वास'वर राजमान्यतेचीही मोहोर उमटली. आचार्य अत्रेंच्या 'श्यामची आई'नंतर तब्बल पन्नास वर्षांनी 'श्वास'मुळे मराठी चित्रपटाला सर्वोत्तम भारतीय चित्रपटाचं राष्ट्रीय पारितोषिक मिळालं व त्यावर कडी म्हणजे भारतातर्फे ऑस्करला पाठवण्यासाठी 'श्वास'ची अधिकृत निवड करण्यात आली. 'श्वास'ने केलेली ही कमाई मराठी तसेच मराठीतर प्रेक्षकवर्ग आणि इतर चित्रपटसृष्टीतील कलावंत, तंत्रज्ञ याचं मराठी चित्रपटांकडे लक्ष वेधून घेण्यासाठी कारणीभूत ठरली. आपण कथेशी प्रामाणिक राहून, केवळ व्यावसायिक गणितांचा विचार न करता चित्रपट निर्मिती केली तर त्याला उत्तम प्रतिसाद मिळतो हा विश्वास 'श्वास'ने नवोदित दिग्दर्शकांमध्ये निर्माण केला. अर्थात केवळ अशा प्रकारचं वातावरण निर्माण होणं पुरेसं नसतं तर अशा पूरक वातावरणाचा फायदा घेऊन सातत्य राखणं हे अत्यंत गरजेचं असतं. 'श्वास'नंतर आलेल्या मराठी चित्रपटांनी व ते निर्माण करणाऱ्या दिग्दर्शकांनी ते सिद्ध करून दाखवलं. 'श्वास' पाठोपाठ २००५ साली प्रदर्शित झालेल्या 'डोंबिवली फास्ट'या निशिकांत कामत दिग्दर्शित चित्रपटाने मराठी चित्रपटांमध्ये येऊ घातलेल्या बदलांवर शिक्कामोर्तब केलं. रोजचं आयुष्य जगताना येणाऱ्या समस्या, अवती-भवती सुरू असलेला भ्रष्टाचार, समाजातील अनागोंदी व्यवहार व यामुळे नैराश्य आलेला एक

सामान्य माणूस कोणती पातळी गाठतो त्याचं थरारक चित्रण असलेला 'डोंबिवली फास्ट' कल्पित असला तरी सामान्य माणसाच्या मनातील फॅण्टसी व्यक्त करणारा होता. स्वाभाविकच प्रेक्षकांनी तो उचलून धरला. त्यानंतर आलेल्या अनेक मराठी चित्रपटांतून सामान्य माणूस व त्याचं जगणं अप्रतिमरीत्या चित्रित केलं गेलं.

चित्रपटाला वास्तवाची जोड द्यायची, त्याची कलात्मक हाताळणी करायची तर दिग्दर्शक संवेदनशील हवाच, त्याच बरोबरीने त्याची चित्रपट माध्यमावरदेखील हुकूमत असायला हवी. गेल्या दशकात मराठी चित्रपटसृष्टीत असे दिग्दर्शक उदयाला आले. या दिग्दर्शकांनी एफटीआयआय किंवा इतर चित्रपट तंत्रज्ञान शिकवणाऱ्या संस्थांमधून प्रशिक्षण घेतलं व मराठीत चित्रपट निर्माण करण्याचा आग्रह धरला. उमेश कुलकर्णी, सचिन कुंडलकर, सुजय डहाके ही त्यापैकी काही प्रमुख नावं.

सचिन कुंडलकरने 'रेस्टॉरंट', 'निरोप', 'गंध' यासारख्या चित्रपटांतून आशयघन कथांची मांडणी अत्यंत तरलपणे चित्रित केल्याचं लक्षात येतं. तीन लघुकथांना एका सूत्रात गुंफून निर्माण केलेला 'गंध' हा चित्रपट केवळ सचिन कुंडलकरच्याच नव्हे तर एकूणच मराठी चित्रपट सृष्टीतील एक उल्लेखनीय प्रयोग आहे.

एफटीआयआयमधून चित्रपट दिग्दर्शनाचं शास्त्रशुद्ध प्रशिक्षण घेऊन आलेल्या उमेश कुलकर्णीने 'वळू'सारख्या मराठी चित्रपटाशी इमान राखणारा चित्रपट निर्माण केला. बोजड कलाविष्काराऐवजी उपहासात्मक विनोदाचा आधार घेत विविध स्वभावाचा अर्क असणाऱ्या व्यक्तिरेखा या उमेश कुलकर्णींच्या 'वळू', 'देऊळ'या चित्रपटांची वैशिष्ट्ये आहेत. त्याच्या 'विहीर'च्या निमित्ताने जया बच्चन यांनी मराठीत चित्रपट निर्मिती सुरू केली. मराठी चित्रपट निर्मितीत कॉर्पोरेट कंपन्यांनी रस दाखवायला सुरुवात केली. याचं श्रेय 'विहीर'ला देता येईल. कमीतकमी खर्चात निर्माण होणारा, सरकारी अनुदानावर अवलंबून असणारा मराठी चित्रपट 'विहीर'नंतर बिग बजेट झाला. याचवेळी झी टॉकीज या वाहिनीने चित्रपट निर्मितीत उतरून 'साडे माडे तीन' या

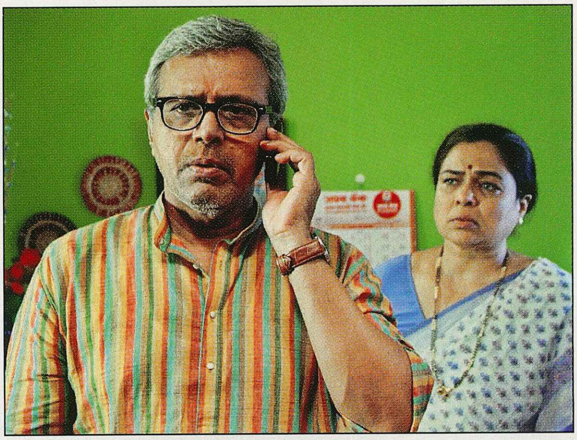

चित्रपटाची निर्मिती केली. जितकी उत्तम जाहिरात तितका अधिक प्रेक्षकवर्ग हे 'साडे माडे तीन'च्या यशाने सिद्ध केलं.

उत्तम निर्मिती मूल्य असलेला चित्रपट पहायला प्रेक्षक चित्रपटगृहात येतात ही वस्तुस्थिती आहे. गेल्या दशकात उभी राहिलेली मल्टिप्लेक्सची शृंखला मराठी चित्रपट निर्मितीसाठी पूरक ठरली. मर्यादित आसनांच्या, सुखसोयींनी सज्ज असलेल्या थिएटरमध्ये जाऊन चित्रपटाचा आस्वाद घेण्याची मजा प्रेक्षक अनुभवू लागले.

सचिन कुंडलकर आणि उमेश कुलकर्णीप्रमाणेच नव्या कल्पना व नव्या उमेदीने जे दिग्दर्शक मराठीत आले त्यामध्ये परेश मोकाशी, सतीश मन्वर, राजीव पाटील, राजेश पिंजानी, सतीश राजवाडे, शिवाजी लोटण पाटील, रवी जाधव यांचा उल्लेख करणं अपरिहार्य आहे. या सर्व दिग्दर्शकांच्या पाठीशी रंगभूमीचा किंवा जाहिरात क्षेत्राचा अनुभव होता. स्वाभाविकच चित्रपट निर्मिती करताना या सर्वांनी आपल्या अनुभवाचा फायदा करून घेत मराठी चित्रपट सृष्टीत नवचैतन्य आणलं.

१९१३ साली ज्या दादासाहेब फाळकेंनी भारतीय चित्रपटसृष्टीची मुहूर्तमेढ रोवली त्यांच्या कार्यकर्तृत्वाला सलाम करणारा चित्रपट बनवण्याची कल्पना परेश मोकाशीला सुचली यासाठी त्याचं खास अभिनंदन करायला हवं. या सर्वच चित्रपटांना राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर मान्यता मिळाली. मराठी चित्रपट मराठी समाजाचं प्रतिबिंब दाखवतो आहे, मनोरंजनाच्या पलिकडे जाऊन माणसांच्या वेदना व

संवेदना हाताळतो आहे, असं चित्र या चित्रपटांनी निर्माण केलंय. राजीव पाटीलच्या 'जोगवा'मधूनही जोगत्या-जोगिणीच्या खडतर आयुष्याचं भेदक चित्रण आलं. मात्र या चित्रपटाला मिळालेल्या गीत, संगीत व सर्वोत्कृष्ट गायनाच्या पुरस्कारांमुळे मराठी चित्रपट संगीत हे सुश्राव्य असतं, हेदेखील अधोरेखित झालं. अजय-अतुल, अवधूत गुप्ते, निलेश मोहरीर, कौशल इनामदार ही तरुण संगीतकार मंडळी मराठी चित्रपटसृष्टीला संगीतमय करीत आहेत. गुरु ठाकूर, अश्विनी शेंडे यासारखे गीतकार व स्वप्निल बांदोडकर, उर्मिला धनगर, आरती अंकलीकर, वैशाली सामंत ही गायक मंडळी मराठी चित्रपट संगीतात मोलाची भर घालत आहेत. चित्रपटाच्या आशयानुसार येणारी गीते ही मराठी चित्रपट संगीताची खासियत पुन्हा एकदा अनुभवता येते आहे. 'नटरंग'मधील लावण्या, 'बालगंधर्व'मधील नाट्यपदे 'संहिता' मधील शास्त्रीय रागदारीवर आधारित गीते यांचा उल्लेख याबाबतीत करणे आवश्यक आहे.

मराठी चित्रपट आशयदृष्ट्या बहुविध झाला त्याप्रमाणे त्यात तांत्रिक सफाईदेखील आली. पूर्वी केवळ १६मि.मी.वर शूट होणारा मराठी चित्रपट सिनेमास्कोप झाला. तंत्राच्या मदतीने आशय अधिक उठावदार करता येतो हे मर्म जाणलेले छायाचित्रकार मराठीत जोरकसपणे काम करू लागले. अमलेन्दु चौधरी (गंध, हरिश्चंद्राची फॅक्टरी), महेश लिमये (बालगंधर्व, नटरंग), शैलेश अवस्थी (मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय), संजय मेमाणे (श्वास) संजय जाधव (रिंगा रिंगा, चेकमेट) या छायाचित्रकारांनी मराठी चित्रपटांना दृश्यकला बहाल केली. 'शाळा' या सुजय डहाकेच्या चित्रपटाचं छायाचित्रण परदेशी छायाचित्रकाराने केलं हे देखील विशेष! 'गजर'या चित्रपटाचं शूटिंग कॅनॉन ५डी कॅमेऱ्याने करून अमोल गोळे या तरुण छायाचित्रकाराने चित्रपट छायालेखनात एक वेगळीच क्रांती घडवून आणली. या कॅमेऱ्यांच्या वापरामुळे फिल्म मेकिंगचं तंत्र बदलून गेलं.

नवीन दिग्दर्शकांच्या मांदियाळीत जुन्या जाणत्या दिग्दर्शकांना देखील आपापल्या शैलीतले चित्रपट देऊन मराठी चित्रपटसृष्टीतला जिवंतपणा कायम ठेवला. सचिन पिळगांवकर, महेश कोठारेंनी विनोदी

बाजाचे चित्रपट दिले तर चंद्रकांत कुलकर्णी, गजेन्द्र अहिरेंनी आपल्या चित्रपटातून आशयाचं वैविध्य कायम राखलं. गेल्या दशकातील व्यावसायिकदृष्ट्या सर्वात यशस्वी मराठी दिग्दर्शक म्हणून महेश मांजरेकरांचा उल्लेख करायला हवा. 'मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय' या त्यांच्या चित्रपटाने मराठी चित्रपटसृष्टीतील उत्पन्नाचे सर्व विक्रम मोडले. या चित्रटाला मिळालेल्या व्यावसायिक यशाने मराठी माणसाच्या जिव्हाळ्याचा विषय उत्तम पद्धतीने सादर केल्यास प्रेक्षकांच्या पसंतीची पावती मिळते असा विश्वास निर्माण झाला. त्यांच्या 'काकस्पर्श'ने देखील प्रेक्षकांची मने जिंकली.

महेश मांजरेकरांच्या या चित्रपटांना मिळालेल्या व्यावसायिक यशात प्रसिद्धी यंत्रणेचा व जाहिरातीचा सिंहाचा वाटा आहे. गेल्या दशकात मराठी चित्रपट केवळ पुणे, मुंबई, कोल्हापूर एवढ्याच टेरिटेरीत न राहता महाराष्ट्राच्या सर्व जिल्ह्यांमध्ये नियमितपणे प्रदर्शित होऊ लागलाय. या वेगवेगळ्या जिल्ह्यांमध्ये चित्रपटाला प्रेक्षकांपर्यंत पोहोचण्याचे मार्गही वेगवेगळे आहेत. मोठमोठ्या होर्डिंगपासून बस व रिक्षांवरील बॅनर, दूरचित्रवाहिन्यांच्या जाहिरातीपासून एकदम रेडियोवरील जाहिराती, तसेच .. नेटवर्किंग साईट परिसंवाद, वर्तमानपत्रांतून प्रमोशन्स असे विविध मार्ग निर्मात्यांकडून अवलंबिले जाताहेत. तृप्ती भोईर यांच्या 'टूरिंग टॉकीज'चे प्रदर्शन मुंबई-पुण्यात तंबूमध्ये करण्यात आले. हादेखील चित्रपटाच्या प्रमोशनचा एक भाग होता. पूर्वी चाळीस लाखात निर्माण होणाऱ्या मराठी चित्रपटांचे चाळीस लाख रुपयांचं बजेट केवळ प्रमोशनसाठी असतं यावरून जाहिरातीचं महत्त्व व त्यामुळे प्रेक्षकसंख्येत झालेली वाढ लक्षात येते.

मराठी चित्रपटांच्या संख्येत गेल्या दहा वर्षात दुपटीने वाढ झाली आहे. सध्या दरवर्षी सुमारे ७५ मराठी चित्रपट प्रदर्शित होत आहेत. विनोदी, कौटुंबिक, सामाजिक आशयाच्या चित्रपटाचं सादरीकरण आधुनिक काळानुसार बदलतंय.

मराठी चित्रपट म्हणजे ग्रामीण चित्रपट हे समीकरण आता बदललंय 'इन्व्हेस्टमेंट', 'संहिता', 'प्रेमाची गोष्ट' यासारख्या चित्रपटातून शहरी,

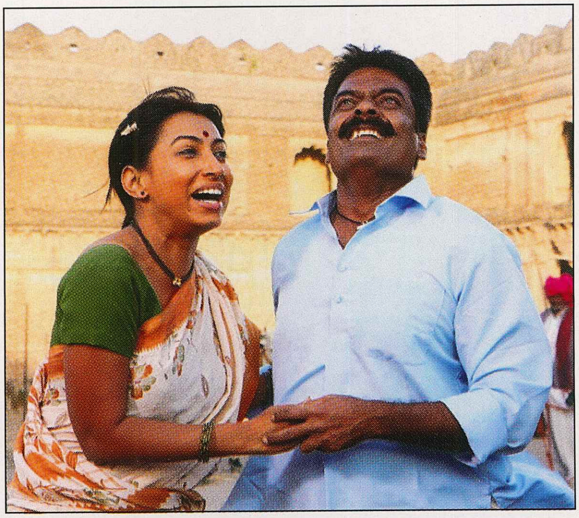

आधुनिक संवेदनाचं चित्रणदेखील प्रभावीपणे होऊ लागलय. थिएटर्सची उपलब्धता, वितरणाची उत्तम व्यवस्था आणि प्रेक्षकांमध्ये थिएटरमध्ये येऊन आपला मराठी चित्रपट पाहण्याची ओढ निर्माण झाली तर मराठी चित्रपटसृष्टीत 'श्वास'नंतर निर्माण झालेलं चैतन्य कायम राहील!

मराठी चित्रपटसृष्टी... एक मुक्त चिंतन..!

अशोक राणे

"माझा नवीन सिनेमा तुम्ही लिहिताय आणि बरं का, आपण जिमी जीप वापरणार आहोत, संपूर्ण सिनेमा डी. आय.करणार आहोत."

मला लेखक म्हणून साइन करायला आलेले निर्माते-दिग्दर्शक यांनी याच शब्दात माझ्यासमोर प्रस्ताव ठेवला. कथा कुठली, कोणाची, काय प्रकारची यातलं काही नाही. थेट हे असं. हा केवळ माझाच अनुभव नाही. आजकाल मराठी चित्रपटसृष्टीत जो उठतो तो अशी 'जिमी जीप, डी.आय'.ची भाषा बोलतो. प्रत्येकाला सर्रास असे वाटते कि गरज असो वा नसो आपण नवे तंत्रज्ञान वापरायलाच हवे. फिल्म आणि डिजिटलमधला फरक अजून बऱ्याच लोकांना नीट कळायचा आहे आणि तरी पण ५ डी, रेड, अलेक्सा वापरायच्या बाता मंडळी करत आहेत. आणि त्यासाठी त्यांचा युक्तिवाद असा आहे की डिजिटलमधे चित्रपट केला तर बजेट मोठ्या प्रमाणात कमी होते. हे सारं लिहिताना कुणाचीही कणभरदेखील चेष्टा करण्याचा हेतू नाही, कुणावरही बारीकशी टीकाही मला करायची नाही, मात्र आज नव्या तंत्रज्ञानाकडे पाहण्याचा आजच्या चित्रपटसृष्टीचा दृष्टिकोन कशाप्रकारचा आहे याकडे मात्र सर्वांचेच लक्ष वेधायचे आहे.

पु.ल.ना एकदा कुणी तरी विचारले, "तुम्हाला साहित्य, नाटक, संगीत, अभिनय इत्यादीतलं

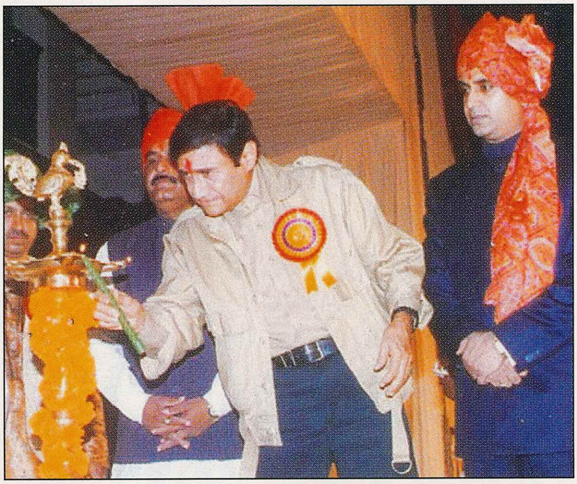

कळतं...पण सिनेमातलं काय हो कळतं?'' पु. ल. म्हणाले, ''मनापासून सांगतो, मला खरंच सिनेमाचे तंत्र, त्याची भाषा वगैरे अजिबात कळत नाही. परंतु निर्माते येतात. आग्रह धरतात. मग मी चांगले अनुभवी तंत्रज्ञ घेतो आणि मला असं असं हवं असं सांगत सिनेमा करतो. परंतु एक बारीकशी गोष्ट मला जमते. मला गोष्ट सांगणं थोडंफार कळतं.''

एकदा गोष्ट सांगणं कळतं म्हटलं की त्यात आपसूकच सगळं आलं, मग ती सांगण्याचं तुमचं माध्यम कोणतंही असो. साहित्य, नाटक, सिनेमा की अन्य काही! पु.ल. नी नेमकं तेच सांगितलं. सिनेमा हे तंत्राधिष्ठित माध्यम जरी असलं आणि म्हणून मग रोजच नवनवं तंत्रज्ञान येत असलं तरी अंतिमत: आपण गोष्ट कशी सांगतो ते महत्त्वाचं. यासंदर्भात आणखी एक उदाहरण द्यावेसे वाटते.

दिल्लीतल्या एका आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सवात डिजिटलचे नवे तंत्रज्ञान फिल्मला मारक ठरणार का या विषयावर चर्चासत्र होतं. देश-विदेशातील बडीबडी मंडळी व्यासपीठावर आणि सभागृहात होती. डिजिटलने अनेकांच्या मनात संभ्रम आणि भयसुद्धा निर्माण केलं होतं आणि म्हणूनच गर्दी उसळली होती. हा म्हणजे अगदी जीवन-मरणाचाच प्रश्न आहे अशा थाटात चर्चा चालली होती. बोलणारे काही जण कोणत्याही क्षणी धाय मोकलून रडायला लागतील असे सगळे वातावरण होते. मला कळेचना की या भल्या भल्या मंडळीचे हे काय चालले आहे. अरे सिनेमा हे तंत्राधिष्ठित माध्यम म्हटल्यानंतर नवे तंत्रज्ञान येणारच, जुन्यातलं काही तरी काळाबरोबर वाहूनही जाणार, त्यात एवढं घाबरून जायचं कारण काय? सिनेमात सिनेमाची म्हणून जी भाषा आहे तीच वापरायची आहे ना गोष्ट सांगण्यासाठी? का ती ही पार मोडीत निघालीय? या चर्चासत्राच्या वेळी म्हणजे साधारणपणे दहाबारा वर्षांपूर्वी साधा व्हिडियो आला होता. त्यानंतर इतक्या झपाट्याने बदल झाले कि नवी पिढी मोबाइलच्या कॅमेऱ्याने फिल्म बनवायला लागली. आता केवळ मोबाईलवर बनविलेल्या चित्रपटांचे आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सव जगभर आयोजित व्हायला लागलेत. चित्रपटाच्या आरंभापासून म्हणजे १८९५ पासून ते अगदी या क्षणापर्यंत तंत्रज्ञान बदलत गेलं आणि त्यानुसार चित्रपटदेखील बदलत गेला. आता आपलं काय होणार म्हणून काही लोक भयभीत झालेत तर काही हे नवे तंत्रज्ञान वापरले म्हणजे आपण आधुनिक झालो अशा भ्रमात राहिले. मराठी चित्रपटसृष्टीत सध्या या दुसऱ्या प्रकारातले लोक अधिक प्रमाणात आहेत. त्यामुळे नवे तंत्रज्ञान वापरून निर्मितीमूल्ये सुधारत चित्रपट चकचकीत करण्याकडेच बऱ्याच मंडळींचा कल आहे. आशय आणि अभिव्यक्तीला काय आणि कितीसं महत्त्व द्यायचं? असाच सारा खाक्या! याकडे अधिक गांभीर्याने पहात काही एक आत्मपरीक्षण होणे गरजेचे आहे असे वाटते. नवीन तंत्रज्ञान वापरायचेच या हव्यासापायी चित्रपटाचे बजेट गरज नसताना वाढत नाही ना याचाही विचार करायला पाहिजे. मराठी चित्रपटाचे एक वास्तव आजही कायम आहे आणि ते म्हणजे थोडाफार अपवाद केला तर आजही मराठी प्रेक्षकांचा प्रतिसाद चित्रपटसृष्टीला पुरेसा बळ देणारा नाही. मग घातलेले पैसे मिळविण्यासाठी शासनाचे अनुदान आणि चॅनल्सचा आधार शोधावा लागतो. त्याचंही गणित किती व्यस्त आहे याचीही कल्पना समस्त चित्रपटकर्मीयांना आहेच. एकीकडे मोठमोठ्या जाहिराती, चॅनल्सवरचे प्रोमोज, चॅनेल्सवर सदासर्वकाळ चालू असलेला मराठी चित्रपटांचा रतीब आदी गोष्टींमुळे भरभराटीचे केवळ एक भ्रामक चित्रच समोर येते आहे याचा विचार निदान चित्रपटसृष्टीने तरी केला पाहिजे असे वाटते.

उद्योगपती शंतनुराव किर्लोस्कर यांनी एका चर्चासत्रात वाचलेल्या निबंधात अगदी सुरवातीलाच असे म्हटले होते की आपण युरोपमधल्या औद्योगिक क्रांतीकडून केवळ यंत्रे घेतली, यंत्रसंस्कृती नाही घेतली. बदलत्या, नव्या तंत्रज्ञानाचा वापर आज आपण ज्याप्रकारे करतो आहोत त्यातून याचीच प्रचीती येते आहे. मी वर म्हटल्याप्रमाणे इथे मला व्यक्तिश: कुणावरच टीका करायची नाही. कुणाचे गुणगान देखील करायचे नाही. कारण नावे आली की अशाप्रकारच्या चर्चा नको त्या मुद्यांभोवती रेंगाळत राहतात आणि लक्षात घ्यायच्या गोष्टी मागे पडतात.

हे जे काही मी लिहायला घेतले आहे त्याची व्याप्ती फार मोठी आहे हे मला लिहिण्यापूर्वी आणि आता लिहिता लिहिता स्पष्टपणे जाणवते आहे. त्यामुळे तेवढे सगळे इथे लिहिणे अवघड आहे. परंतु मराठी चित्रपटाला सर्वोतोपरी सहाय्य करणारे, सतत त्याच्या आधाराला येणारे महाराष्ट्र शासन आज जेव्हा राज्य चित्रपट पुरस्काराचा सुवर्णमहोत्सवी सोहळा साजरा करते आहे तेव्हा आपली चित्रपटसृष्टी नेमका कोणत्या अवस्थेतून जात आहे आणि आपण नेमके या संदर्भात काय करत आहोत याचे आत्मपरीक्षण वअहावे म्हणून हे काहींसे मुक्त विचार, मुद्दे आणि चिंतन ! शासनाच्या योगदानाचा मुद्दा निघालाच आहे तर पुढे जाण्याआधी यासंदर्भातला एक प्रसंग सांगतो.

रंगभवनाच्या एका पुरस्कार सोहळ्यात देव आनंद प्रमुख पाहुणे होते. पुरस्कारामागून पुरस्कार दिले जात होते. अधून मधून करमणूकीचे कार्यक्रम सादर केले जात होते. सोहळ्याच्या अखेरच्या पर्वात पुरस्कार द्यायला देवसाहेब रंगमंचावर आले. पुरस्कार देऊन होताच निवेदकाने, ‘देवसाब अब आपको बोलना है’ असे म्हणताच देवसाहेबांनी काहीशा घाईतच निवेदकाच्या हातून माइक घेतला आणि माननीय अमुक माननीय तमुक अशी औपचारीक सुरुवात न करता समोरच्याशी एका ऊर्मीने, एका सहजतेने बोलावे तसे ते बोलू लागले. ‘दोस्तो तीन घंटे वहाँ सामने बैठकर आपका ये अॅवार्ड फंक्शन देख रहा हूँ.. बडी खुशी हो रही है.. मगर एक बात बडी अजीब लग रही है... जो भी अॅवार्ड लेने आता है बस एक ही बात दोहराता है.. सरकार को हमें और पैसे देने चाहिये... अॅवार्ड की रकम बढानी चाहिये.. ग्रांट की रकम बढानी चाहिये..भाइयों एक बात बताना चाहता हूँ.. फिल्म सिर्फ पैसों से नहीं बनती है. फिल्म बनती है दिमाग और दिल से.’

आज मराठी सिनेमा कोटीची उड्डाणे करू लागला आहे. एका अर्थी ते स्वाभाविक आणि योग्यदेखील आहेच. परंतु खूप मोठं बजेट म्हणजे चांगला सिनेमा हे समीकरण बरोबर आहे का? आज बजेट वाढण्याची जी कारणे आहेत त्यातली दोन मुख्य कारणे अशी-पहिले म्हणजे मराठी सिनेमा म्हणजे गरीब, दीनवाणा अशी ही एक प्रतिक्रिया आहे आणि दुसरे म्हणजे आजची पिढी ही बऱ्यापैकी सुखवस्तू पार्श्वभूमी असलेली आहे. मराठी चित्रपट अगदी कालपरवापर्यंत गरीब, बापुडवाणा होता हे वास्तव अमान्य करताच येणार नाही. पण म्हणून त्याला भरजरी वस्त्रे नेसवून तो खऱ्या अर्थाने ‘श्रीमंत’ होणार आहे का, दिसणार आहे का ? पूर्वसूरींकडे पुरेसा पैसा नव्हता पण म्हणून त्याची प्रतिमा किंवा तिचा आविष्कार कमी पडला असे वाटते का? मराठीत आज कधी नव्हे इतका निर्मात्यांचा ओघ वाढला आहे. या नव्या निर्मात्यांकडे त्यांच्या त्यांच्या व्यवसायातून अमाप पैसा जमलेला आहे. त्यातले कोटी दोन कोटी गेले तरी त्यांना काही फरक पडत नाही. त्यांचे नुकसानही त्यांच्या लेखी नगण्य असते. परंतु या सर्वांचा विपरीत परिणाम एकूणच आपल्या चित्रपटसृष्टीवर होतो.

मला मध्यंतरी एक निर्माते भेटले. मी त्यांना म्हटले की माझे विचारणे आपणास काहींसे उद्धटपणाचे वाटेल परंतु तरीही विचारतो की आपण चित्रपट निर्मितीत का येता? ते म्हणाले की अहो कोटी दोन कोटीने काय जातंच आमचं. नाहीच झाला फायदा किंवा अगदी घातलेले पैसेसुद्धा आले नाही तर, म्हणेन शंभर फ्लॅटस बांधले त्यातले दोन पडून राहिले. त्यात काय एवढं मोठ्ठ! त्यांना नाही, परंतु चित्रपटसृष्टीसाठी, तिच्या भवितव्यासाठी ही फार मोठी चितेची बाब आहे. वारुळातून मुंग्या बाहेर याव्या तसे आलेले हे निर्माते हे चित्रपटसृष्टी कितीशी भरभक्कम करतील हा विचार करण्याजोगा विषय आहे. त्यांनी एक गोष्ट मात्र केली. आकडे फुगवले. कलावंत-तंत्रज्ञ

यांचे मानधन वाढवले. ते वाढलेच पाहिजे याबाबत दुमत असूच शकत नाही. परंतु त्याचे प्रमाण किती आणि कसे असावे हा खरा कळीचा मुद्दा आहे. कोणाला किती मानधन द्यावे आणि कुठल्या गोष्टीवर किती पैसे खर्च करावेत याचा ताळमेळ या नव्या निर्मात्यांना महामंडळाने समजावून द्यायला हवा. इथे एखादा चित्रपट काढून त्यात कोटी दोन कोटी घालवून ते पुन्हा आपापल्या व्यावसायात निघून जातील. परंतु त्यांनी लावलेली चटक एकूणच मराठी चित्रपटसृष्टीच्या मूळावर येईल. म्हणून अशा निर्मात्यांची महामंडळाने चक्क शाळाच घ्यायला हवी. त्यांना या व्यवसायातील साऱ्या बारीकसारीक गोष्टींची पुरेपूर कल्पना द्यायला हवी. त्यातून दोन गोष्टी साध्य होतील. हौसेमौजेखातर आलेले काही जण तरी परावृत्त होतील आणि सगळं काही कळून सवरून जे निर्मितीत उतरतील ते चित्रपतसृष्टीला भरभक्कम करू शकतील. चित्रपट निर्मिती हा पार्टटाइम व्यवसाय न समजता त्यात पूर्णत: सहभागी होतील आणि त्याचा फायदा सर्वांनाच होईल. अगदी शासनालादेखील होईल!

गेल्या काही वर्षात मराठी चित्रपटांतील मंडळींना राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय नव्हे, अगदी ऑस्कर पुरस्कारांचीही ओढ लागली आहे. काहींना माझे पुढचे विधान बोचेल, परंतु कठोर आत्मपरीक्षण करायचे तर हे बोलायलाच हवे. काही चित्रपट इथला आपला मराठी प्रेक्षक सुद्धा पाहू शकणार नाही असे असतात. मात्र त्यांच्याही निर्मात्या-दिग्दर्शकांना तो राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय पुरस्कारायोग्य वाटतो. ज्याला मुंबई-पुण्यातले आंतरराष्ट्रीय महोत्सव माहीत नाहीत तेही जगभरच्या कुठल्या कुठल्या महोत्सवांची नावे सराईतपणे घेतात. असाच एक निर्माता मला म्हणाला की आम्ही जो आता चित्रपट करायला घेतो आहोत त्याचं आमच्या दिग्दर्शकाने कान फेस्टिवलला सेटींग केलेलं आहे. आणि यात गंमतीचा भाग असा की हे ते माझ्यासारख्या तीसहून अधिक वर्षे देशातल्या, परदेशातल्या महोत्सवात विविध भूमिकांनी सहभागी झालेल्या माणसाला सांगतो आहे, हा अडाणीपणा चेष्टा करावाया ही योग्यतेचा नाही आणि प्रस्तुत लेखात अशी कुणाचीही चेष्टा मला करायची नाही. माझा मराठी चित्रपट जगभर जावा, तिथे त्याला मोठमोठे मानसन्मान मिळावेत हे मलाही मनापासून वाटते. माझ्याकडे येणाऱ्यांना मी भरपूर वेळ देऊन माहिती देत असतो. सल्ले देत असतो. अर्थातच विनामूल्य! ते याच भूमिकेतून! परंतु केवळ इच्छा व्यक्त करून, स्वप्ने पाहून ते साध्य होणार आहे. का? ज्या स्पर्धेत आपल्याला उतरायचे आहे तिथे काय प्रकारचे चित्रपट येतात हे माहीत करून घ्यायला नको का? पंच्याण्णव साली एका दिवाळी अंकाच्या लेखात मी असे लिहिले होते की आंतरराष्ट्रीय महोत्सवातील पुरस्काराची, ऑस्करची स्वप्ने पाहणाऱ्या मराठी चित्रपटवाल्यांनी गावच्या पैलवानाकडून काही एक शिकावे. गावाचा पैलवान गावातील कुस्ती मारल्यावर थेट तालुक्याच्या पैलवानाला आव्हान देत नाही. तो तालुक्यातल्या कुस्त्या पाहतो, तिथले डावपेच पाहतो. तिथले पैलवान पाहतो, तिथल्या आखाड्यातलं एकूण वातावरण पाहतो, स्वत:ची त्याबरहुकूम तयारी करतो आणि मगच तालुक्याच्या कुस्तीत उतरतो. तसाच तो मग जिल्हा, राज्य पादांक्रांत करीत एक दिवस हिंदकेसरी होतो. कान, व्हेनिस, ऑस्करची स्वप्ने राहणाऱ्या मंडळींना यातून खूप शिकण्यासारखे आहे.

टीका, चेष्टा करायची नाही असं सतत मी इथं म्हणत आहोच परंतु चेष्टा वाटेल असं एक निरीक्षण मला इथे जाता जाता नोंदवायचे आहे. आणि ते म्हणजे मराठी चित्रपटसृष्टीसाठी भरघोस काही तरी करणाऱ्या महाराष्ट्र शासनाने मराठी चित्रपटाचं भलं करण्यासाठी डोक्यातील हवा काढण्याची यंत्रे मोठ्या प्रमाणात आयात केली पाहिजेत. एकदा का ही हवा काढली की मराठी चित्रपटात खूप काही चांगले घडेल. निश्चितपणे घडेल!

महासंस्कृती

सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

फोटो गॅलरी

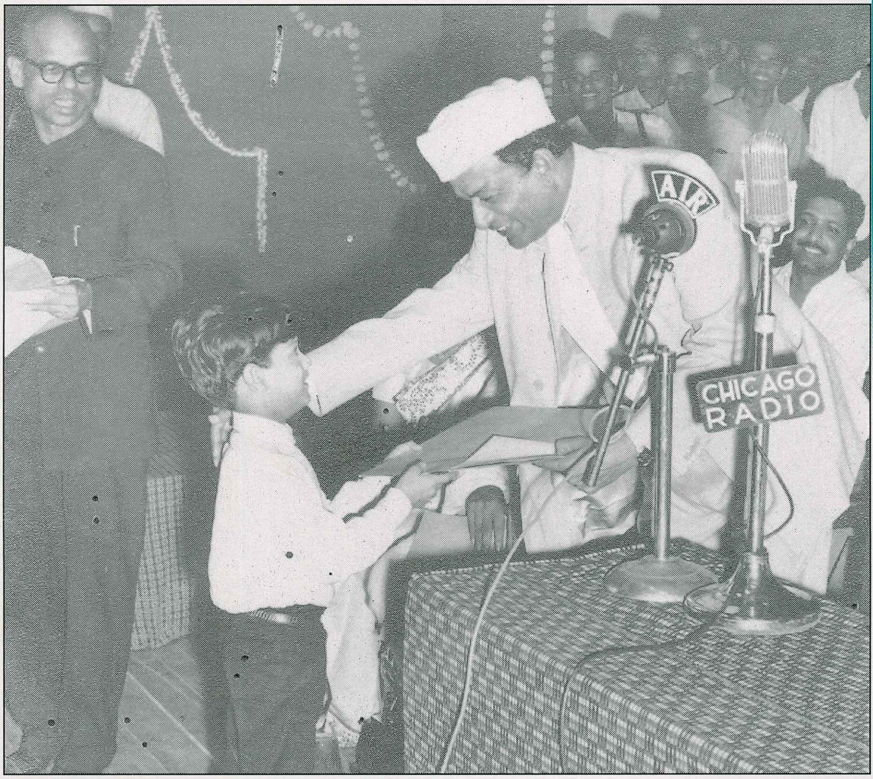

पहिला चित्रपट पारितोषिक वितरण सोहळा... प्रमुख पाहुणे व्ही. शांताराम, सांस्कृतिक कार्यसंचालक राजाराम हुमणे.

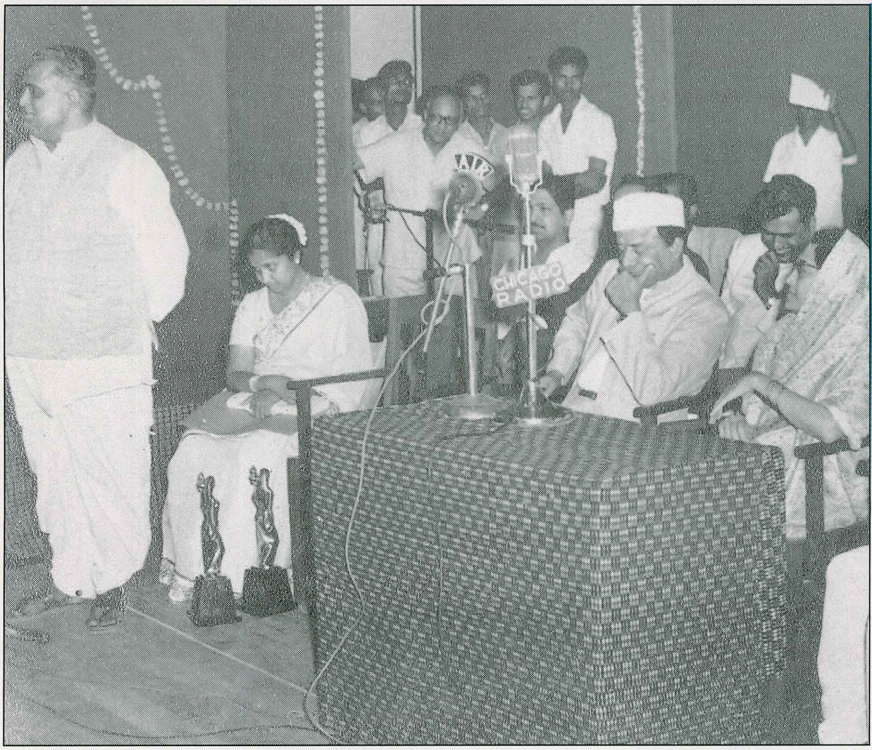

पहिल्या सोहळ्यात पारितोषिक विजेत्यांच्या वतीने ग.दि. माडगूळकर बोलताना. आशा भोसले, व्ही. शांताराम आणि सांस्कृतिक कार्यमंत्री निर्मला राजेभोसले.

राज्यपाल अलीयावर जंग यांच्या हस्ते मधुकर पाठक यांचा सत्कार.

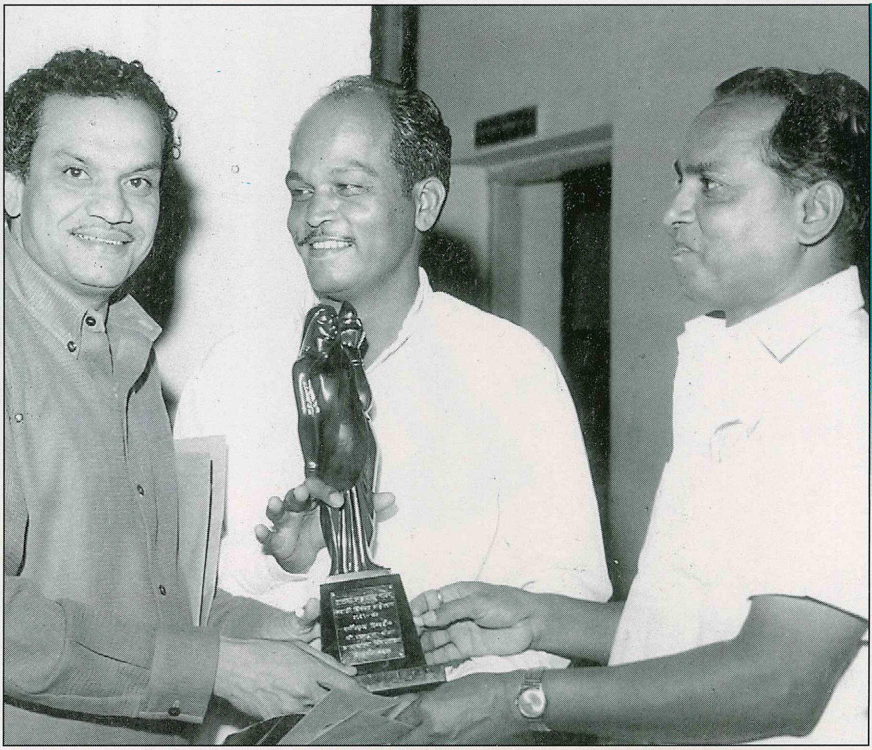

एन. दत्ता, राजदत्त व दत्ता गोर्ले... आपापल्या क्षेत्रातले गुणीजन.

'मुक्काम पोस्ट ढेबेवाडी'चा गौरव. निर्माते खडसे व दिग्दर्शक मधुकर पाठक.

शिवाजी गणेशनकडून सन्मान म्हणजे आयुष्यभरची ठेव. आशा काळे व शं.ना. नवरे.

जागतिक कीर्तीचे दिग्दर्शक सत्यजित राय यांच्या हस्ते पुरस्कार वितरण आणि त्यांचे मार्गदर्शन.

सत्यजित राय यांच्या विशेष उपस्थितीत महोत्सवाचा आनंद...

निळू फुले यांचा गिरीश कर्नाड
यांच्या हस्ते सत्कार...
एका अभिनेत्याकडून दुसऱ्या
अभिनेत्याची दखल.

तंत्रज्ञांचा सत्कार, छायाचित्रकार
गिरीश कर्वे पुरस्कार स्वीकारताना.

आपल्या स्मृतिचिन्हासह आपल्या आनंदासह.

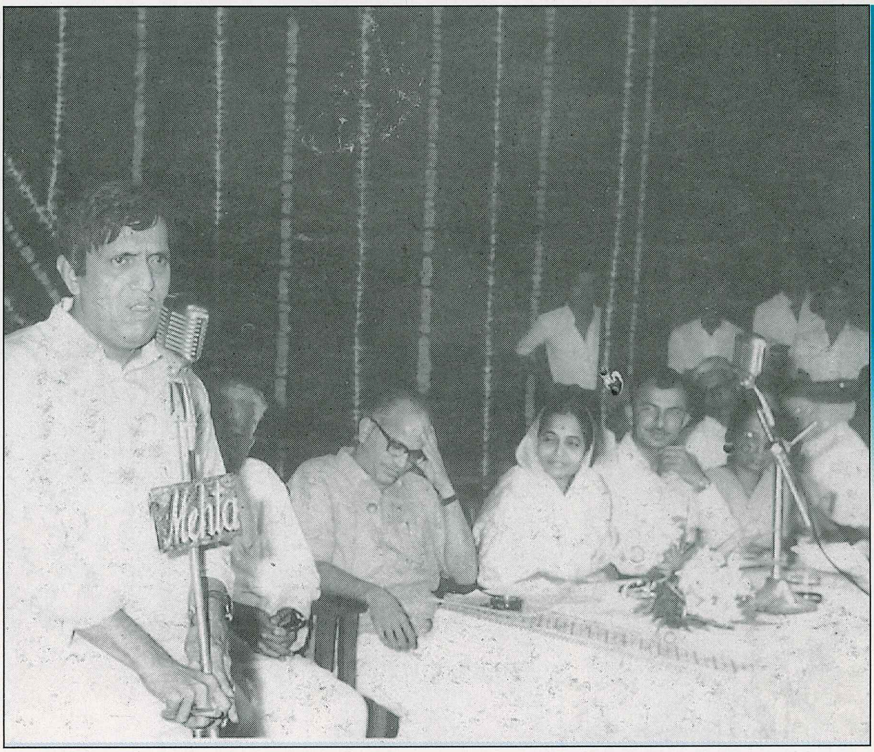

दादा कोंडके यांजकडून महोत्सव व विजेत्यांना सदिच्छा...

वसंत सबनीस, आशा काळे, स्मिता पाटील व हृदयनाथ मंगेशकर... सन्मानचिन्हासह.

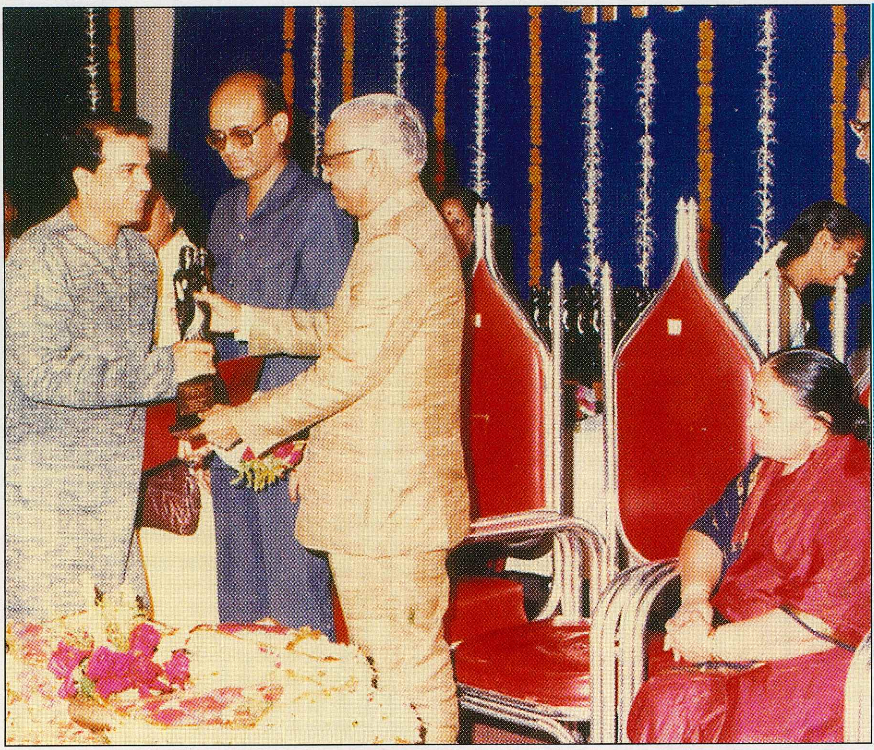

सुरेश वाडकर यांचा सन्मान मुख्यमंत्री सुधाकरराव नाईक यांच्या हस्ते करताना.

मुख्यमंत्री सुधाकरराव नाईक यांच्या हस्ते संकलक एन.एस. वैद्य यांचा सत्कार.

निवेदिता जोशींचा बहुमान... मुख्यमंत्री सुधाकरराव नाईक यांच्या हस्ते.

सांस्कृतिकमंत्री विजयसिंह मोहिते-पाटील यांच्या हस्ते बालकलाकाराचा सन्मान.

सांस्कृतिकमंत्री विजयसिंह मोहिते-पाटील यांच्या हस्ते राजेश्वरी सचदेवला पुरस्कार.

सांस्कृतिकमंत्री विजयसिंह मोहिते-
पाटील यांच्या हस्ते
दिलीप प्रभावळकर यांचा बहुमान.

दिग्दर्शक संजीव नाईक
यांना पुरस्कार...

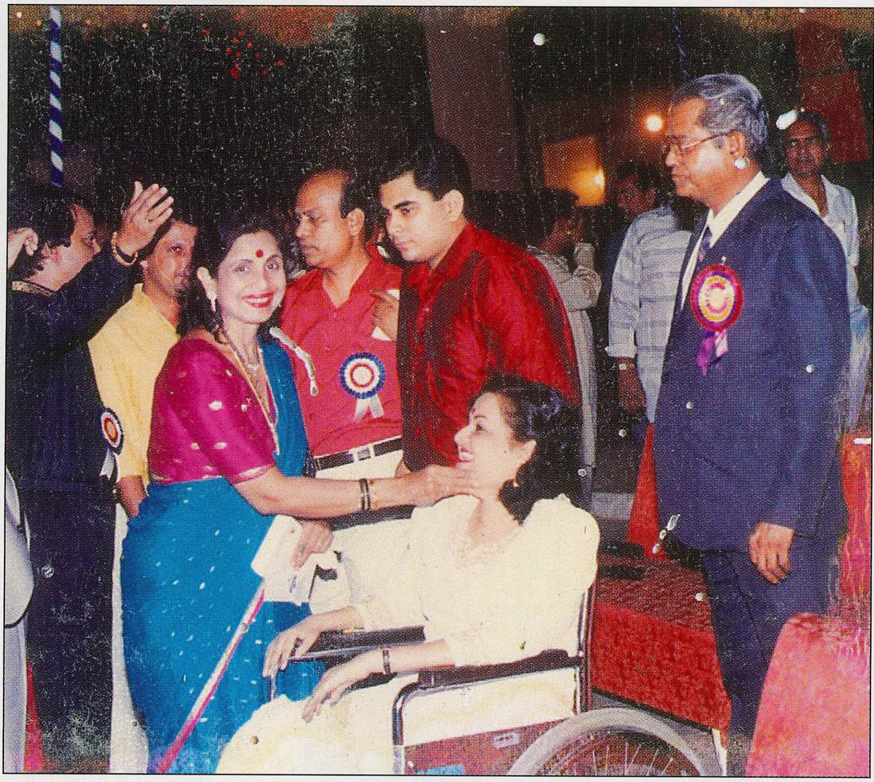

दोन पिढ्यांच्या तारका एकत्र...
रंजना व जयश्री गडकर.

हा गुणगौरव बुजुर्गांचा...
मुख्यमंत्री मनोहर जोशी यांच्या
हस्ते सूर्यकांत यांचा सत्कार.
सोबत सांस्कृतिकमंत्री प्रमोद
नवलकर व अनिल देशमुख.

बाबुजींचा गुणगौरव...
मुख्यमंत्री मनोहर जोशी
यांच्याकडून संगीतकार सुधीर
फडके यांचा सत्कार.

दिलीपकुमारच्या उपस्थितीने
सोहळ्याला रंगत.

दोन पिढ्यांचे राजे.
लक्ष्मीकांत बेर्डे व राजा गोसावी.
सोबत अश्विनी भावे.

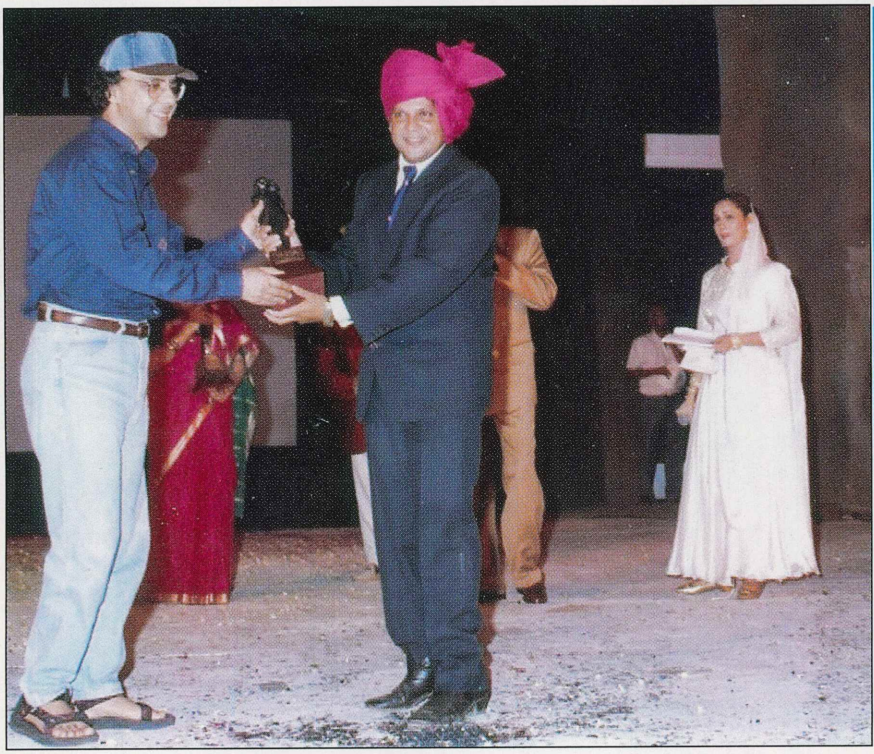

विधु विनोद चोप्राच्या हस्ते
महेश कोठारेचा सत्कार.

मुख्यमंत्री मनोहर जोशी यांच्या हस्ते डॉ. जब्बार पटेल यांचा सत्कार.

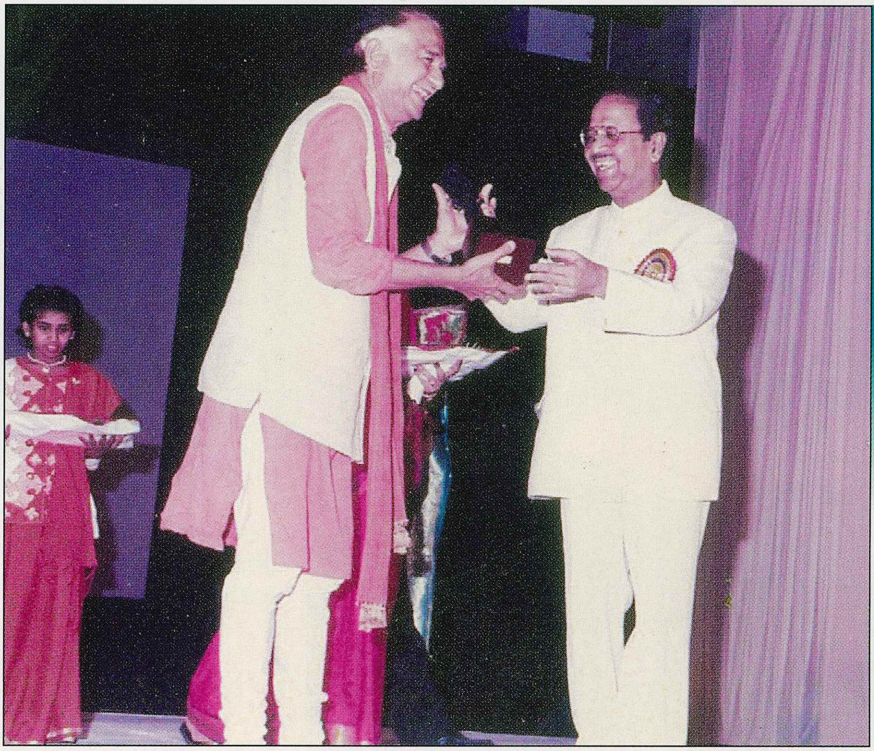

सांस्कृतिकमंत्री प्रमोद नवलकर यांच्या हस्ते रमेश देव यांचा बहुमान.

दोन श्रेष्ठ गायक रवींद्र साठे व पंकज उधास.

सुनील दत्त आणि सुभाष घई यांच्या हस्ते विजय कुवळेकर यांचा सत्कार

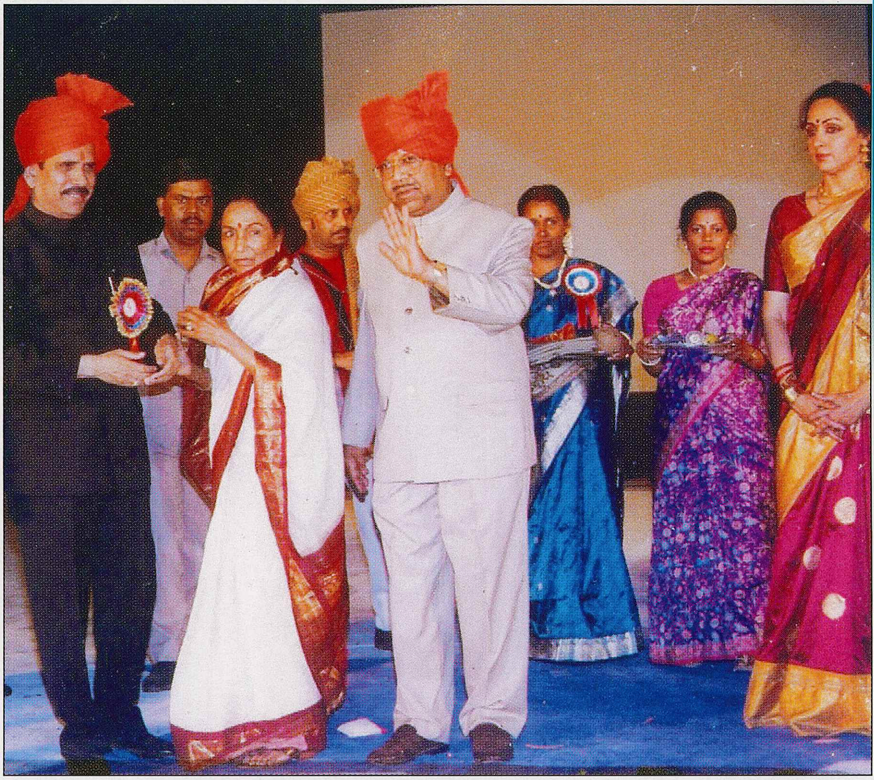

ललिता पवार : गौरव एका वाटचालीचा, एका इतिहासाचा. सोबत मुख्यमंत्री मनोहर जोशी व सांस्कृतिकमंत्री प्रमोद नवलकर.

पुरस्काराच्या आनदात भालचंद्र कुलकर्णी, विजयसिंह मोहिते-पाटील, रामदास फुटाणे व स्मिता तळवलकर.

देव आनंद व मुख्यमंत्री मनोहर
जोशी यांच्या उपस्थितीत
सुलोचना दीदींचा सत्कार.

'नंबर वन तारका'....
मराठीतील (वर्षा उजगावकर)
हिंदीतील (श्रीदेवी)
दोघींच्या मध्ये बोनी कपूर.

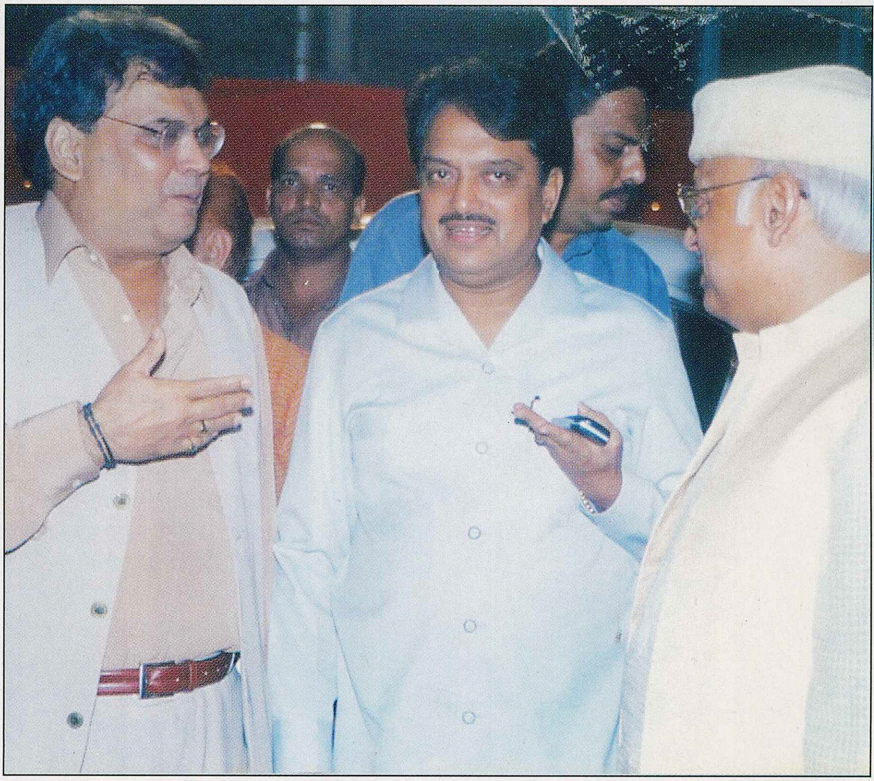

सुभाष घई, विलासराव देशमुख व किरण शांताराम.

हा सन्मान चित्रपट संगीताच्या 'सोनेरी प्रवासा'चा... मुख्यमंत्री विलासराव देशमुख यांच्या हस्ते नौशाद यांना स्मृतिचिन्ह.

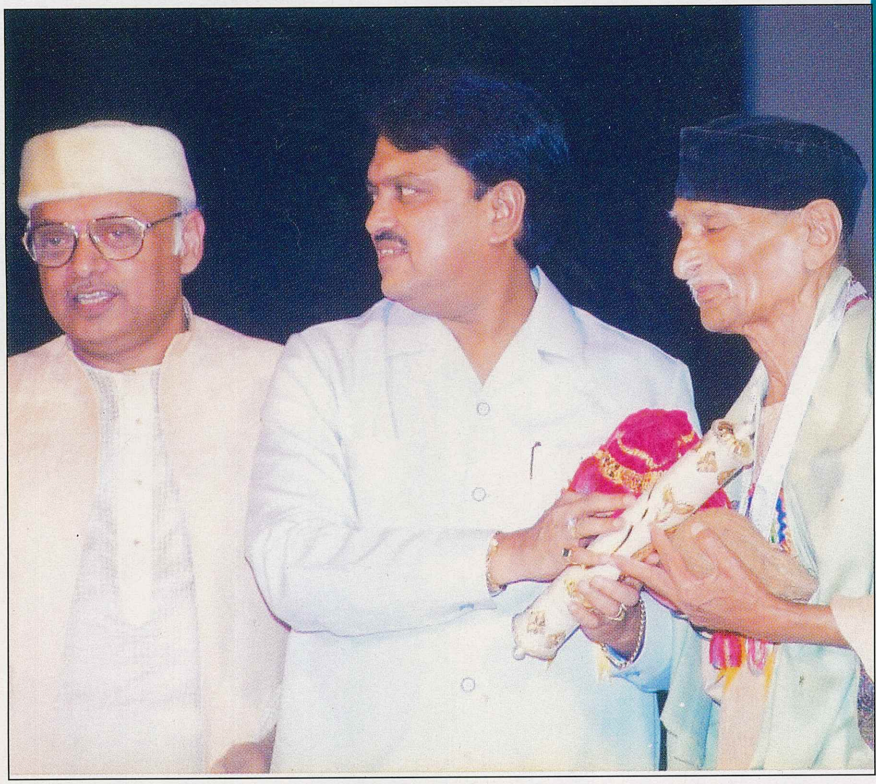

एक भावूक क्षण...
मुख्यमंत्री विलासराव देशमुख यांच्या हस्ते बुजुर्ग अभिनेते चंद्रकांत गोखले यांचा सत्कार. शेजारी किरण शांताराम.

सुपर स्टार राजेश खन्नाचा गौरव...
सोबत अशोक चव्हाण, छगन भुजबळ, सुशील कुमार शिंदे, किरण शांताराम व जितेन्द्र.

संजय मेमाणे, सुमित्रा भावे, सुनील सुकथनकर.

बालकलाकारांना राजदत्त यांच्या शुभेच्छा.

जयश्री गडकर यांचा सत्कार... सोबत विमल मुंदडा, अशोक चव्हाण, छगन भुजबळ व सुशीलकुमार शिंदे.

दोन दादा एकत्र... नाना पाटेकर अभिनयातला, धर्मेंद्र मनोरंजनातला.

अशोक सराफच्या अष्टपैलूत्वाचा सन्मान...
मुख्यमंत्री विलासराव देशमुख यांच्या हस्ते सन्मानपत्र. सोबत अमोल पालेकर

जुने-नवे एकत्र...
भालचंद्र कुलकर्णी व महेश मांजरेकर.

'धडाकेबाज' सन्मानपत्र.
महेश कोठारेंचा सत्कार करताना छगन भुजबळ व अशोक चव्हाण.

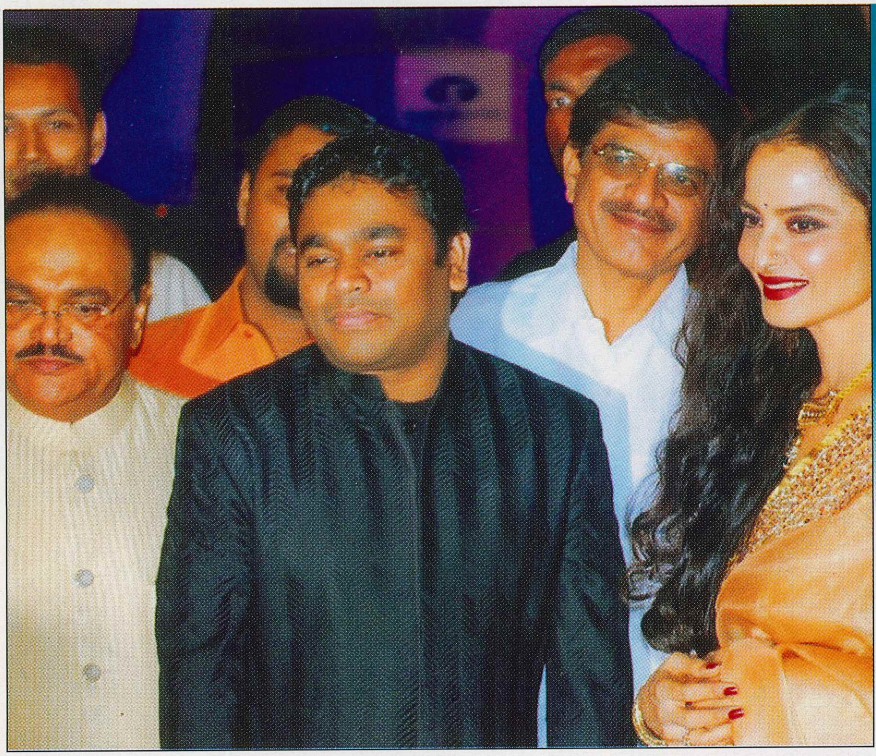

कला, भाषा, राज्य यांच्या सीमा ओलांडणारा राज्य चित्रपट महोत्सव. संगीतकार ए. आर. रहेमानचा सत्कार. सोबत छगन भुजबळ व रेखा.

दिग्दर्शक राजदत्त व सूर्यकांत यांचे उत्साहात आगमन.

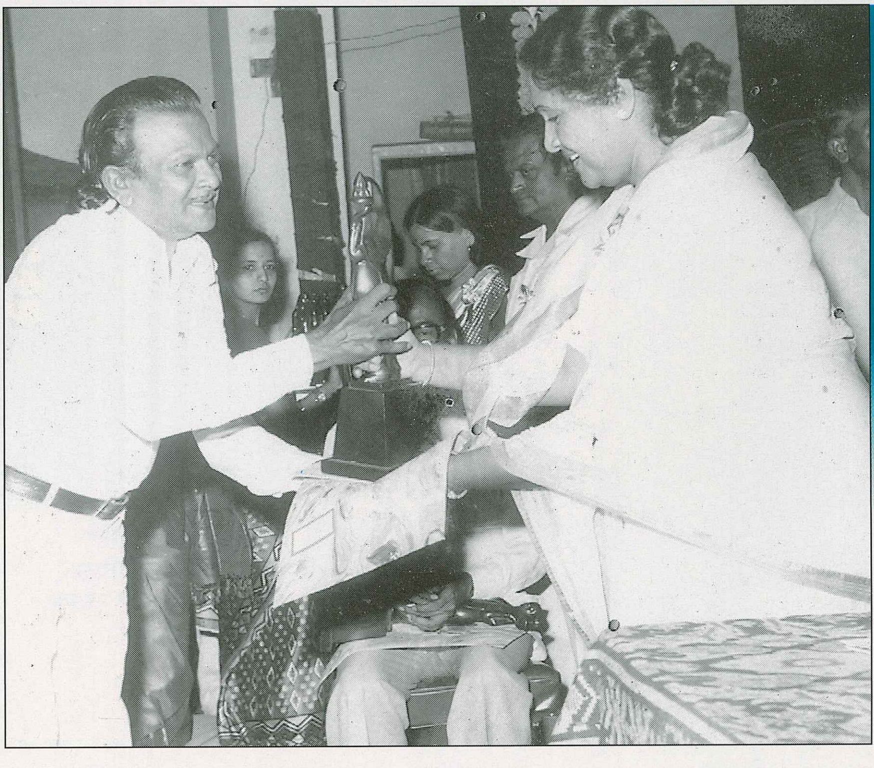

दीदींच्या हस्ते संगीतकार राम कदम यांचा सन्मान.

सुरेश भटांच्या हस्ते सुलोचना दीदींचा सत्कार.

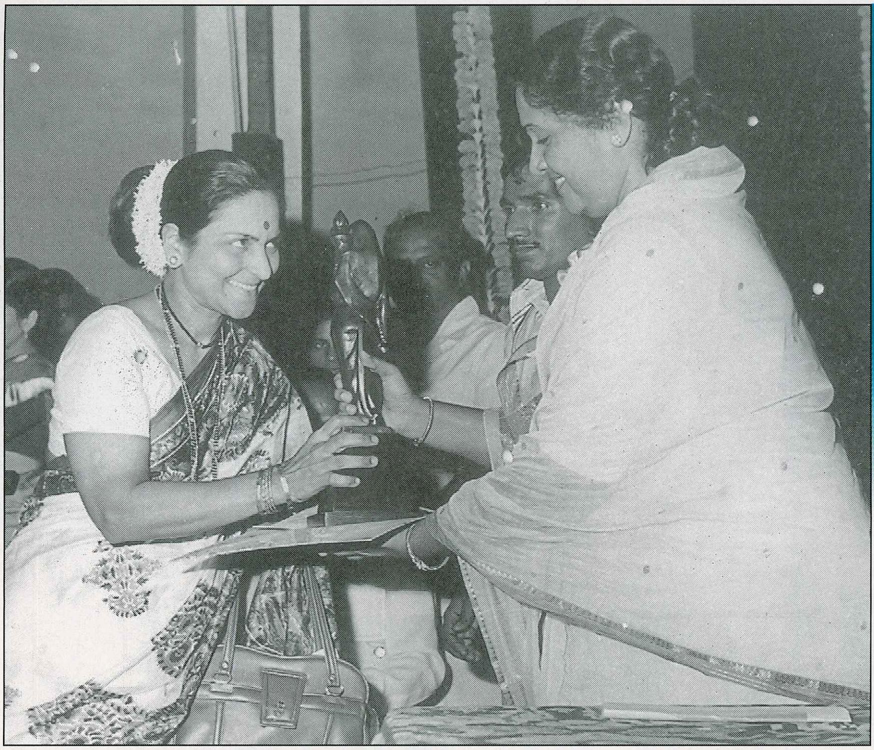

सुलोचना दीदींच्या हस्ते लीला गांधींना स्मृतिचिन्ह... एका कलाकाराकडून दुसऱ्या कलाकाराचा बहुमान...

पुरस्काराचा आनंद...
यशवंत दत्त, उषा चव्हाण,
लीला गांधी...

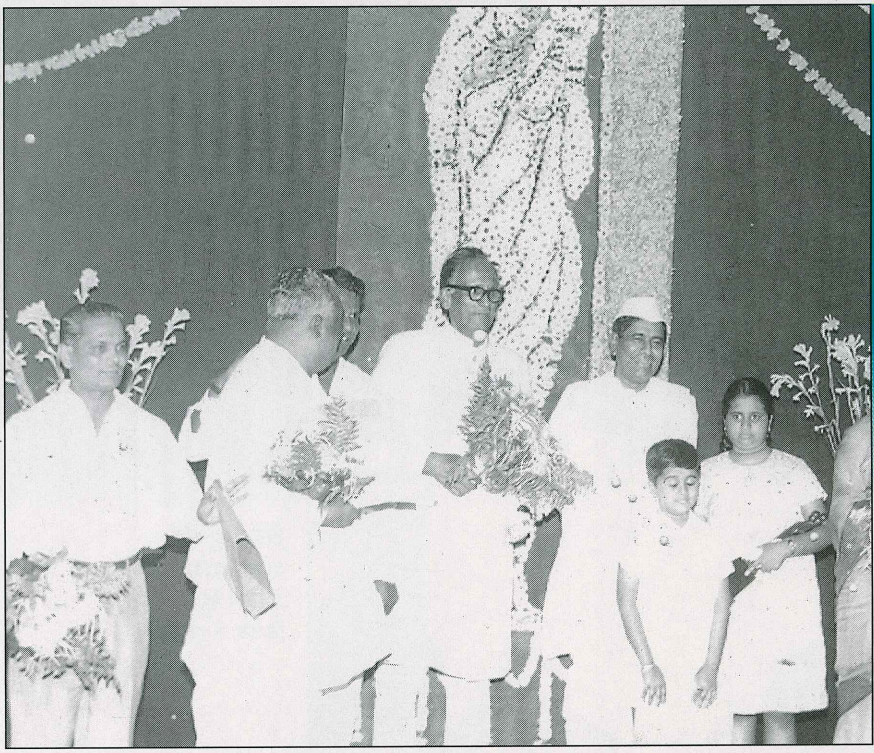

असे सोहळे,
अशा जुन्या आठवणी...

दादामुनी अशोककुमार
यांचा सत्कार...

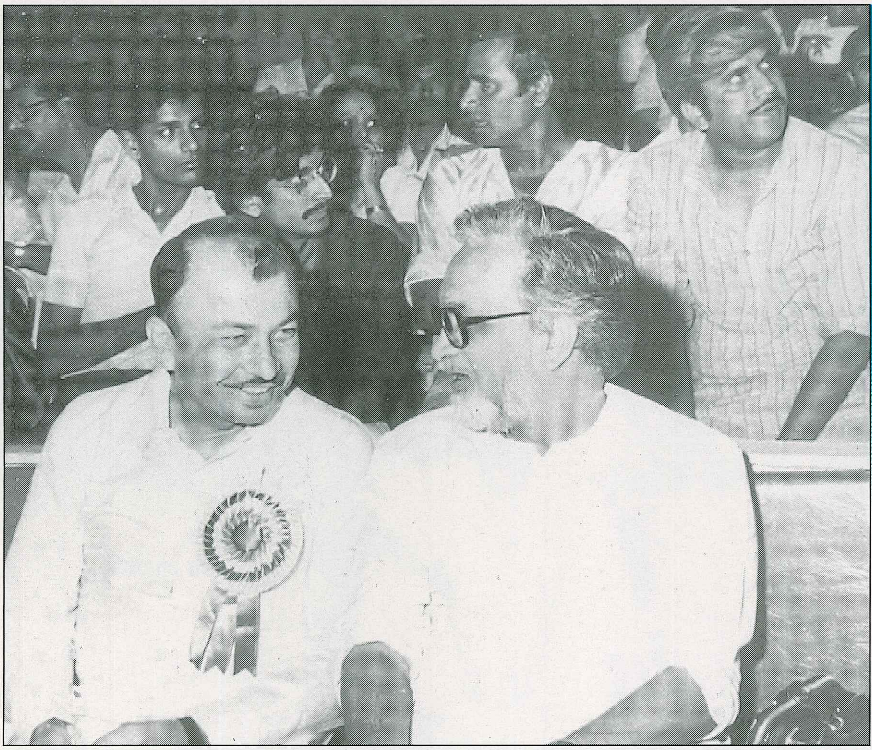

असे महोत्सव,
अशा विशेष भेटी..
सुशील कुमार शिंदे व
विजय तेंडुलकर.

राज्य पुरस्कार हाती आला,
आनंदाचा क्षण अनुभवला...
अरुण सरनाईक,
शरद तळवळकर,
अरविंद लाड इत्यादी.

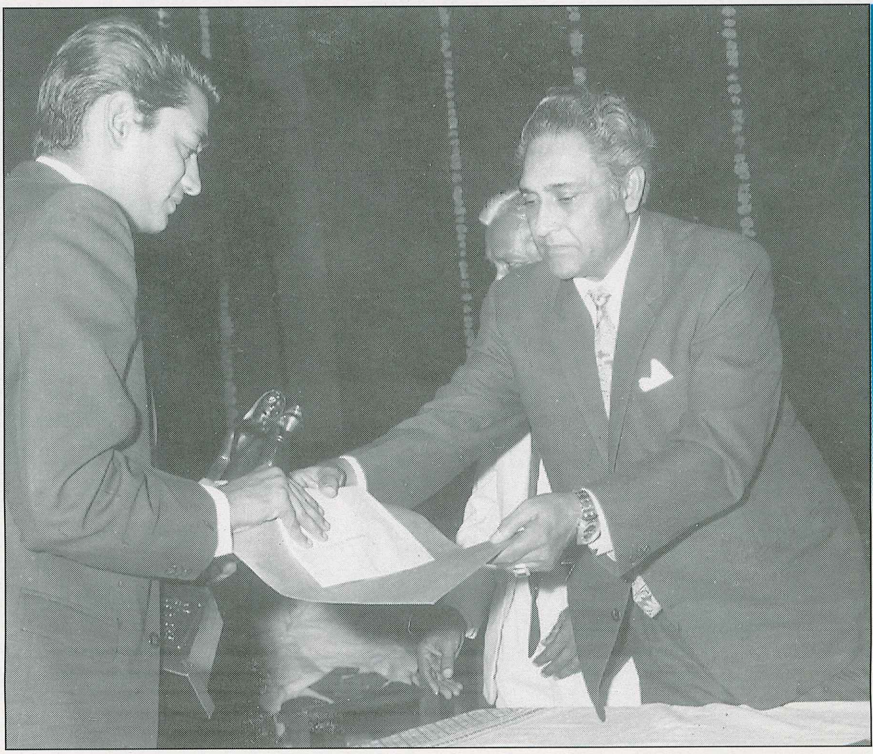

दादामुनी अशोककुमार यांच्या
हस्ते गुणीजनांचा सत्कार.

दादामुनी अशोककुमार यांच्या हस्ते छायादिग्दर्शक अरविंद लाड यांचा बहुमान.

स्मिता पाटीलच्या हस्ते पुरस्कार वितरण... सोबत सुशीलकुमार शिंदे व गजानन जहागिरदार.

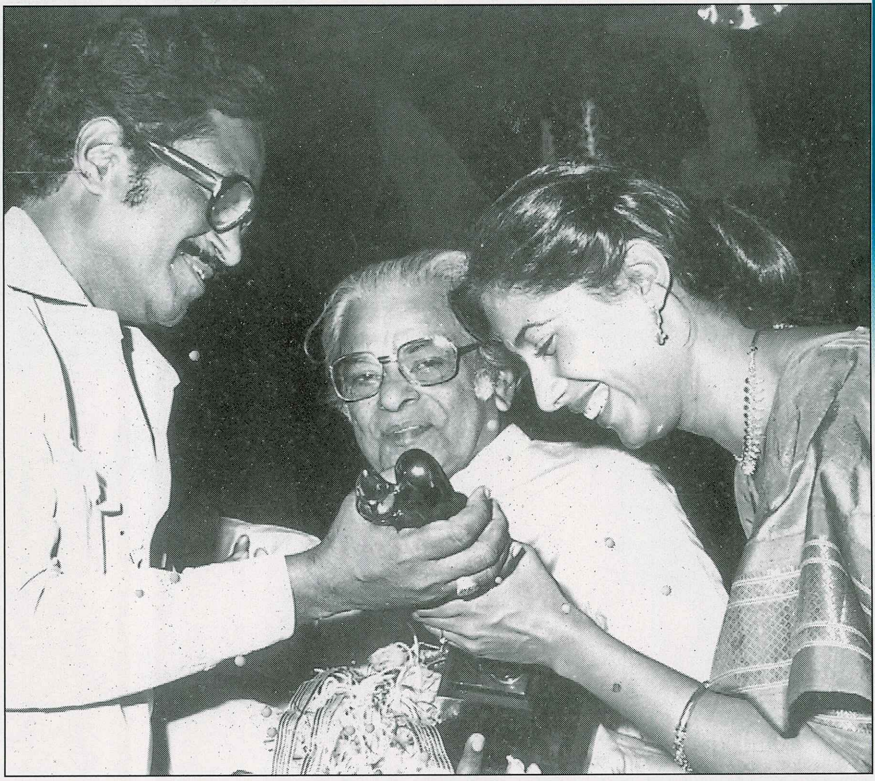

स्मिता पाटीलच्या हस्ते
बहुमान म्हणजे सुवर्णयोगच...

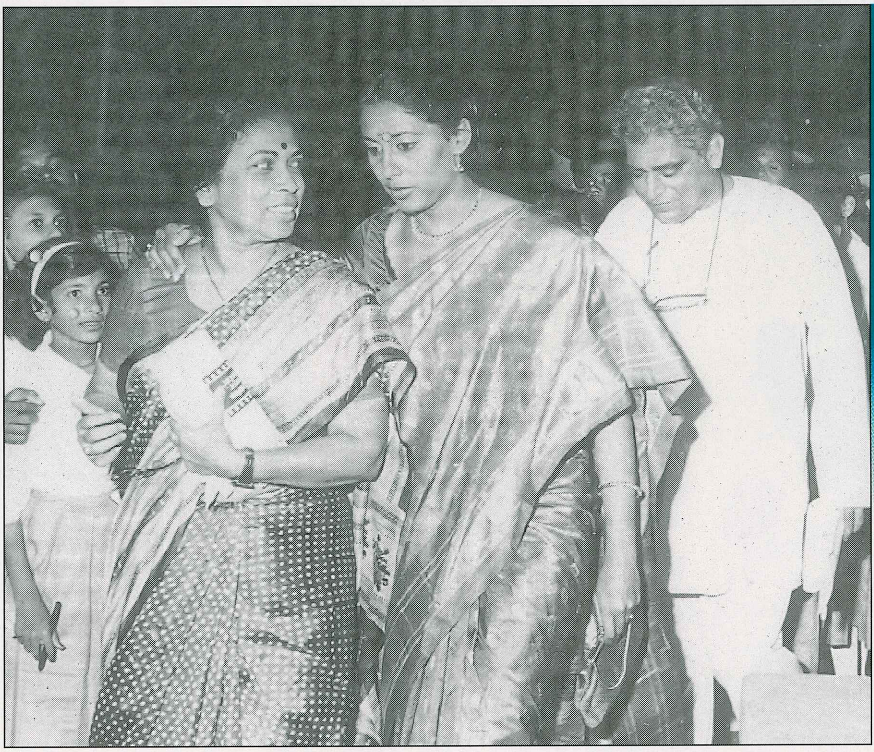

पुरस्कार सोहळा म्हणजे विशेष
भेटीगाठींना संधी...
सुलभा देशपांडे, स्मिता पाटील
व कमलाकर सोनटक्के.

गुलजार यांच्या हस्ते
राम केळकर यांना पुरस्कार.

सचिन पिळगावकर, अशोक
सराफ, गिरीश घाणेकर...
विजेत्यांचा जणू मेळा.

सोहळ्यात भेटीगाठीची सोनेरी संधी... पुरस्कार विजेते अरुण पौडवाल यांच्यासोबत सचिन पिळगावकर व वर्षा उसगावकर.

सर्व पुरस्कार विजेते एकत्र... जणू एक कौटुंबिक संमेलन.

सांस्कृतिकमंत्री राम मेघे यांच्या हस्ते 'बहुरूपी' अशोक सराफचा सन्मान.

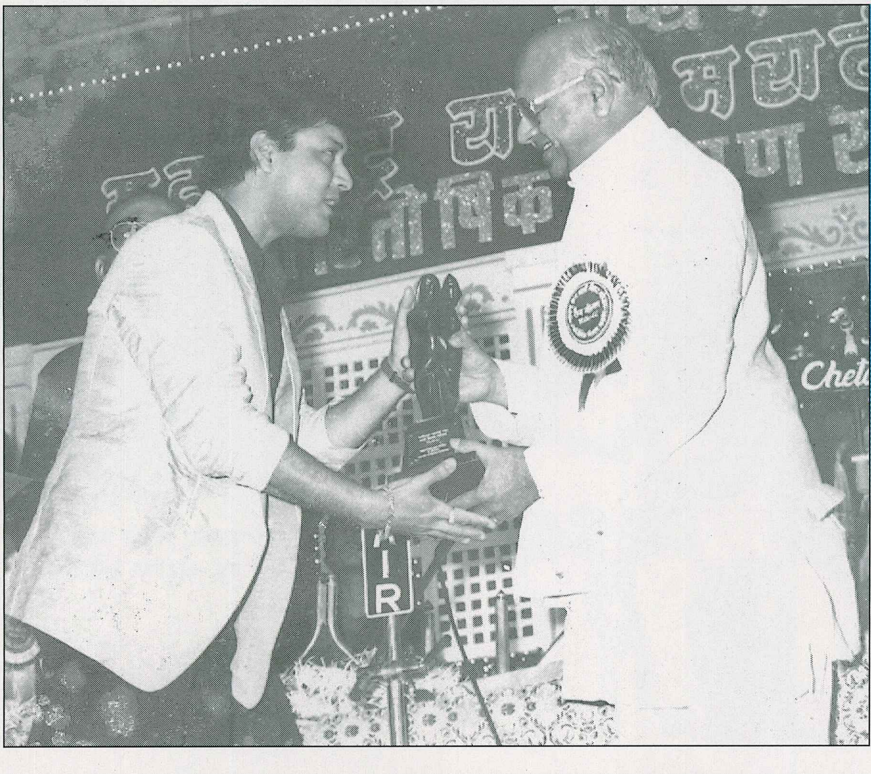

एका दिग्दर्शकाचा गौरव..छ् सचिन पिळगावकरांना स्मृतिचिन्ह देताना राम मेघे.

मुख्यमत्री शरद पवार
यांच्या हस्ते निर्माता
किरण शांताराम यांचा गौरव...

मराठी चित्रपटसृष्टीचे मान्यवर...
अशोक सराफ, लक्ष्मीकांत बेर्डे व
किरण शांताराम.

अलबेला मा. भगवानदादा
यांचा सत्कार...
सोबत मंत्री अनिल देशमुख,
मुख्यमंत्री नारायण राणे,
उपमुख्यमंत्री गोपीनाथ मुंडे
व धर्मेंद्र.

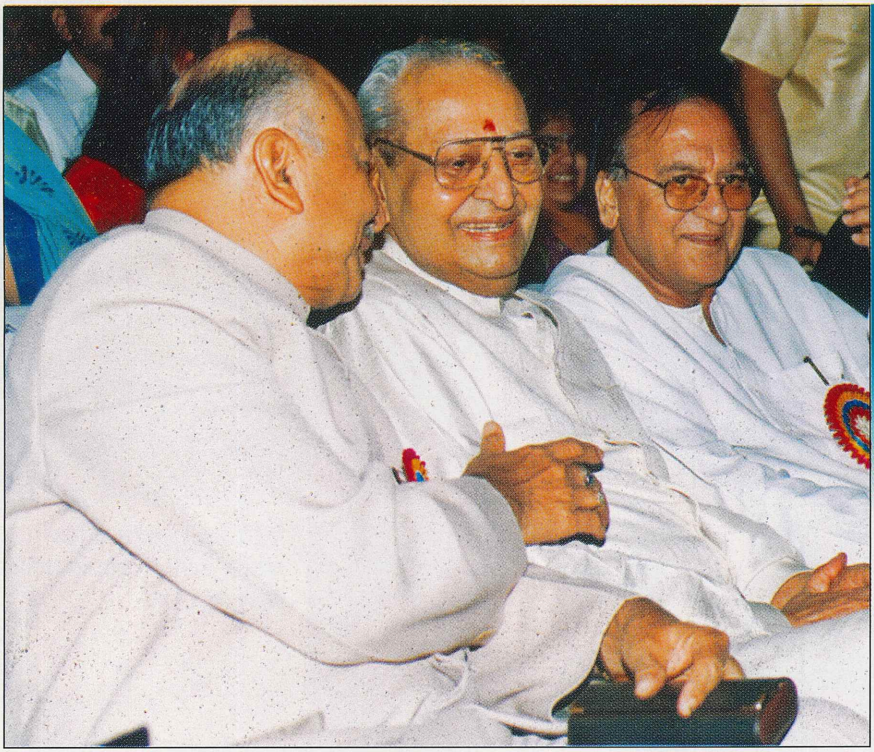

सुशीलकुमार शिंदे, प्राण व
सुनील दत्त.

पारितोषिक विजेते

महासंस्कृती

सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन

१ ला महोत्सव १९६२ **(एकूण चित्रपट २३)**

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**प्रपंच**	इंडियन नॅशनल थिएटर लि. मुंबई.
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**सुवासिनी**	मनीषा चित्र पिक्चर्स लि.पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**शाहीर परशुराम**	मंगल पिक्चर्स, कोल्हापूर
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**प्रपंच**	मधुकर पाठक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**सुवासिनी**	राजा परांजपे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**शाहीर परशुराम**	अनंत मान
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**शाहीर परशुराम**	गजानन जागीरदार
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**प्रपंच**	सुलोचना
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता	**सुवासिनी**	चंद्रकांत गोखले
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री	**प्रपंच**	श्रीमती कुसुम देशपांड
४. पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**शाहीर परशुराम**	ग. दि. माडगूळकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**शाहीर परशुराम**	ग. दि. माडगूळकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**प्रपंच**	ग. दि. माडगुळक
६. संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**प्रपंच**	सुधीर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**पुत्र व्हावा ऐसा**	तलत मोहम्मद
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**मानिनी**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन	**प्रपंच**	के.बी. कामतघाणेकर
८ कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**पुत्र व्हावा ऐसा**	के. डी. महाजन
९ ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**सुवासिनी**	बी. एन. शमा
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**सुवासिनी**	बाळ कोरडे

२रा महोत्सव १९६३			(एकूण चित्रपट१३)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**रंगल्या रात्री अशा**	महाराष्ट्र फिल्म इंडस्ट्रीयल को.ऑ.लि., पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**हा माझा मार्ग एकला**	श्रीराम चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**फकीरा**	चित्र निकेतन, मुंब
२.दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**रंगल्या रात्री अशा**	राजा ठाकूर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**हा माझा मार्ग एकल**	राजा परांजपे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**फकीरा**	कुमार चंद्रशेखर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**रंगल्या रात्री अशा**	अरुण सरनाईक
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**गरिबा घरची लेक**	उषा किरण
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता	**फकीरा**	नाना पळशीकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री	**गरिबा घरची लेक**	इंदिरा चिटणीस
	खास पारितोषिक (बाल नट)	**हा माझा मार्ग एकला**	सचिन
४. पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**फकीरा**	के. ए. अब्बास
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**गरिबा घरची लेक**	मधुकर पाठव
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**गरिबा घरची लेक**	ग. दि. माडगूळकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**रंगल्या रात्री अशा**	छोटा गंधर्व/ दत्ता डावजेकर/ वसंत पवार
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**रंगल्या रात्री अशा**	छोटा गंधर्व
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**रंगल्या रात्री अशा**	आशा भोसल
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन	**प्रेम आधंळ असतं**	अरविंद लाड
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**फकीरा**	एल. जी. पाटील
९. ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**हा माझा मार्ग एकला**	बी. एन. शर्मा पी. व्ही. कृष्णा रेड्डी बी. पी. भरुचा
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**रंगल्या रात्री अशा**	बाळ कोरडे

३ रा महोत्सव १९६४			**(एकूण चित्रपट ८)**
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (विभागून)	**छोटा जवान**	सुबोध चित्र, मुंबई
		पाठलाग	श्रीपाद चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**पाहू रे किती वाट**	महाराष्ट्र फिल्म इंडस्ट्रीयल को.सो.लि., पुणे करिता चित्र प्रा. लि., पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**थोरातांची कमळा**	सुरेल चित्र, कोल्हापूर
२ दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (विभागून)	**छोटा जवान**	राम गबाले
		पाठलाग	राजा परांजपे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्रितीय क्रमांक	**पाहू रे किती वाट**	राजा ठाकूर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**थोरातांची कमळा**	माधव शिंदे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**पाठलाग**	डॉ. काशिनाथ घाणेकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**पाहू रे किती वाट**	सीमा
	उत्कृष्ट चरित्र अभिनेता	**छोटा जवान**	गजानन जागीरदार
	उत्कृष्ट चरित्र अभिनेत्री	**थोरातांची कमळा**	इंदिरा चिटणीस
	खास पारितोषिक (बालनट)	**छोटा जवान**	कुमार महेश कोठारे
४. पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**पाठलाग**	ग. दि. माडगूळकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**पाहू रे किती वाट**	मधुसुदन कालेलकर
५.गीते	उत्कृष्ट गीते	**वैशाख वणवा**	ग. दि. माडगूळव
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**पाठलाग**	दत्ता डावजेकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**सुखाची सावली**	सुमन कल्याणपूरकर
७.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन	**पाठलाग**	दत्ता गोर्ले
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**छोटा जवान**	राम येडेकर
९. ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**पाठलाग**	रामनाथ जठार
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**पाठलाग**	बाळ कोरडे

४ वा महोत्सव १९६५			**(एकूण चित्रपट १२)**
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**वावटळ**	चित्र साधना, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**सवाल माझा ऐका**	चेतना चित्र, कोल्हापूर
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**वावटळ**	शांताराम आठवले
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**सवाल माझा ऐका**	अनंत माने
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**सवाल माझा ऐका**	अरुण सरनाईक
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**वावटळ**	आशा पोतदार
	उत्कृष्ट चरित्र अभिनेता	**वाघ्या मुरळी**	गणपत पाटील
	उत्कृष्ट चरित्र अभिनेत्री	**सवाल माझा ऐका**	शांता तांबे
खास पारितोषिक	(बालनटी)	**सवाल माझा ऐका**	माणिक माने
४. पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**वावटळ**	शंकर पाटील
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**वावटळ**	शंकर पाटील
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**सवाल माझा ऐका**	जगदीश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**सवाल माझा ऐका**	वसंत पवार
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**वावटळ**	बालकराम
	उत्कृष्ट पार्श्र्गायिका	**वावटळ**	सुमन कल्याणपूरकर
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन	**वावटळ**	अरविंद लाड
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**पडछाया**	बी. डी. कोतवाल
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**वावटळ**	विष्णुपंत चव्हाण रामनाथ जठार ए. के. परमार मंगेश देसाई
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**वावटळ**	चंद्रशेखर कामुलकर

५ वा महोत्सव १९६६			(एकूण चित्रपट ११)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**साधी माणसं**	गायत्री चित्र, कोल्हापूर
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**केला इशारा जाता जाता**	चेतना चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट तृतिय क्रमांक	**शेवटचा मालुसरा**	पंचदिप चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**साधी माणसं**	भालजी पेंढारकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**केला इशारा जाता जाता**	अनंत माने
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**शेवटचा मालुसरा**	वसंत जोगळेकर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**मल्हारी मार्तंड**	सूर्यकांत
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**साधी माणसं**	जयश्री गडकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता	**हिरवा चुडा**	चित्तरंजन कोल्हटकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री	**केला इशारा जाता जाता**	उषा चव्हाण
४. पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**साधी माणसं**	भालजी पेंढारकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**साधी माणसं**	भालजी पेंढारकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**केला इशारा जाता जाता**	जगदीश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**साधी माणसं**	आनंदधन
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**साधी माणसं**	लता मंगेशकर
	खास पारितोषिक	**मल्हारी मार्तंड**	सुलोचना चव्हाण
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया चित्रकार	**साधी माणसं**	अरविंद लाड
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**साधी माणसं**	सदाशिव गायकवाड
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**केला इशारा जाता जाता**	बाबा लिंगनूरकर
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**केला इशारा जाता जाता**	गंगाराम मातफोड

६ वा महोत्सव १९६७			(एकूण चित्रपट १३)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**संथ वाहते कृष्णामाई**	सहकारी चित्र संस्था लि. सांगली
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**काका मला वाचवा**	कारसाज चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**स्वप्न तेच लोचनी**	प्रयाग प्रॉडक्शन
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**संथ वाहते कृष्णामाई**	मधुकर पाठक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**काका मला वाचवा**	राजा परांजपे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**स्वप्न तेच लोचनी**	चंद्रवदन
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**स्वप्न तेच लोचनी**	चंद्रकांत गोखले
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**पाटलाची सून**	जयश्री गडकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता	**संथ वाहते कृष्णामाई**	चंद्रकांत
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री	**संत गोरा कुंभार**	सुलोचना
४. कथा	उत्कृष्ट कथा	**पाटलाची सून**	कवी संजीव
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**काका मला वाचवा**	राम केळकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**पाटलाची सून**	दिनकर द. पाटील
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**संथ वाहते कृष्णामाई**	ग.दि. माडगूळकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**संथ वाहते कृष्णामाई**	दत्ता डावजेकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**संथ वाहते कृष्णामाई**	सुधीर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**संथ वाहते कृष्णामाई**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया चित्रकार	**सुरंगा म्हणत्यात मला**	ई. मोहम्मद
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**संत गोरा कुंभार**	बळीराम बिडकर
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**संथ वाहते कृष्णामाई**	विष्णूपंत चव्हाण
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**काका मला वाचवा**	बाळ कोरडे

७ वा महोत्सव १९६८			(एकूण चित्रपट १७)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**घरची राणी**	गौरव चित्र, कोल्हापूर
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	प्रेम चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**एकटी**	कारसाज चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**घरची राणी**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	कमलाकर तोरणे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**एकटी**	राजा ठाकूर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**खंडोबाची आण**	चंद्रकांत
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**थांब लक्ष्मी कुंकू लावते**	जयश्री गडकर
	विशेष अभिनेता	**एकटी**	शरद तळवलकर
	विशेष अभिनेत्री	**एकटी**	सुरेखा
४. पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	मधुसूदन कालेलकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	मधुसूदन कालेलकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	जगदिश खेबुडकर
	उत्कृष्ट गीतासाठी खास पारितोषिक	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	वंदना विटणकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	सुधीर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	सुधीर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया चित्रकार	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	रत्नाकर लाड
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**थांब लक्ष्मी कुंकू लावते**	दिनानाथ चव्हाण
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**आम्ही जातो आमच्या गावा**	सीताराम कदम
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**एकटी**	व्ही. के. नाईक

८ वा महोत्सव १९६९			(एकूण चित्रपट १३)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**अपराध**	मनोरम फिल्मस्, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**मुक्काम पोस्ट ढेबेवाडी**	जयश्री चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**धर्मकन्या**	राजलक्ष्मी चित्र, कोल्हापूर
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**अपराध**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**मुक्काम पोस्ट ढेबेवाडी**	मधुकर पाठक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**धर्मकन्या**	माधव शिंदे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**धर्मकन्या**	चंद्रकांत गोखले
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**आधार**	अनुपमा
	विशेष अभिनेता	**अपराध**	रमेश देव
	विशेष अभिनेत्री	**धर्मकन्या**	हंसा वाडकर
	अभिनयासाठी प्रशस्ती पत्रक	**अपराध**	इंद्राणी मुखर्जी
	अभिनयासाठी प्रशस्ती पत्रक	**तांबडी माती**	मधु भोसले
४. कथा	उत्कृष्ट कथा	**तांबडी माती**	भालजी पेंढारकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**अपराध**	मधुसूदन कालेलकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**गण गौळण**	शंकर पाटील
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**गण गौळण**	जगदिश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**अपराध**	एन. दत्ता
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**अपराध**	महेंद्र कपूर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**अपराध**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया चित्रकार	**अपराध**	दत्ता गोर्ले
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**अपराध**	टी. के. देसाई
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**अंगाई**	विष्णुपंत चव्हाण लिंगनूरकर
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**टिळा लाविते मी रक्ताचा**	रामनाथ घाटके

९ वा महोत्सव १९७०

(एकूण चित्रपट १७)

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**मुंबईचा जावई**	पारिजात चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**वारणेचा वाघ**	नवदीप चित्र, कोल्हापूर
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**लक्ष्मण रेषा**	ज्वाला आर्ट प्रोडक्शन
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**मुंबईचा जावई**	राजा ठाकूर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**वारणेचा वाघ**	वसंतराव पेंटर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**लक्ष्मण रेषा**	मनोहर देसाई
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**धाकटी बहीण**	अरुण सरनाईक
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**धाकटी बहीण**	सुरेखा
	विशेष अभिनेता	**मुंबईचा जावई**	शरद तळवलकर
	विशेष अभिनेत्री	**धरतीची लेकरं**	दुर्गाबाई खोटे
४. पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**मुंबईचा जावई**	राम केळकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**मुंबईचा जावई**	राम केळकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**नंदिनी**	ग.दि. माडगूळकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**धरतीची लेकरं**	दत्ता डावजेकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**धाकटी बहीण**	सुधीर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**धाकटी बहीण**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (विभागून)	**मुंबईचा जावई**	अरविंद लाड
		वारणेचा वाघ	वसंत शिंदे
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**मुंबईचा जावई**	दादा महाजनी
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**सतीचं वाण**	बाबा लिंगनूरकर
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**सतीचं वाण**	एन. एस. वैद्य

१० वा महोत्सव १९७१ (एकूण चित्रपट २२)

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**घरकूल**	यशवंत चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**शांतता कोर्ट चालू आहे**	सत्यदेव गोविंद प्रॉडक्शन, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**सोंगाड्या**	सदिच्छा चित्र, मुंबई
	(विभागून)	**दोन्ही घरचा पाहुणा**	चित्रांजली, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**घरकूल**	राजा ठाकूर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**शांतता कोर्ट चालू आहे**	सत्यदेव दुबे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**सोंगाड्या**	गोविंद कुळकर्णी
	(विभागून)	**दोन्ही घरचा पाहुणा**	गजानन जागीरदार
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**अजब तुझे सरकार**	सचिन
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**चुडा तुझा सावित्रीचा**	आशा काळे
	विशेष अभिनेता	**अजब तुझे सरकार**	निळू फुले
	विशेष अभिनेत्री	**घरकूल**	जयश्री गडकर
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**शांतता कोर्ट चालू आहे**	विजय तेंडुलकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**घरकूल**	शं.ना. नवरे
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**घरकूल**	शं. ना. नवरे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**घरकूल**	सुरेश भट
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**घरकूल**	सी. रामचंद्र
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**घरकूल**	मन्ना डे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**घरकूल**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**देवमाणूस**	दत्ता गोर्ले
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**अशीच एक रात्र होती**	बळीराम बिडकर
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**शांतता कोर्ट चालू आहे**	ना. रा. जोशी
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**शांतता कोर्ट चालू आहे**	बाबू शेख
	(विभागून)	**अजब तुझे सरकार**	व्ही. के. नाईक

११ वा महोत्सव १९७२ व ७३			(एकूण चित्रपट ८)
कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**जावई विकत घेणे आहे**	बालाजी चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**भोळी भाबडी**	वाल्मिकी चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**आंधळा मारतो डोळा**	सदिच्छा चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**जावई विकत घेणे आहे**	राजा ठाकूर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**भोळी भाबडी**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**आंधळा मारतो डोळा**	दिनेश
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**जावई विकत घेणे आहे**	शरद तळवलकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**भोळी भाबडी**	सुरेखा
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**अनोळखी**	मधुसूदन कालेलकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**जावई विकत घेणे आहे**	मधुसूदन कालेलकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**भोळी भाबडी**	शंकर पाटील
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**भोळा भाबडी**	जगदीश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**एकटा जीव सदाशिव**	राम कदम
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**एकटा जीव सदाशिव**	जयवंत कुळकर्णी
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**एकटा जीव सदाशिव**	उषा मंगेशकर
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**अनोळखी**	रत्नाकर लाड
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (विभागून)	**भोळी भाबडी**	के.डी. महाजनी
		एकटा जीव सदाशिव	सदाशिव गायकवाड
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**कुंकू माझ्या भाग्याचं**	बाबा लिंगनूरकर
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**जावई विकत घेणे आहे**	पी. एस. वागळे
		आंधळा मारतो डोळा	एन. एस. वैद्य.

१२ वा महोत्सव १९७४			**(एकूण चित्रपट ८)**
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**सुगंधी कट्टा**	चित्र माऊली, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**कार्तिकी**	धनेश चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**अशी ही साताऱ्याची तऱ्हा**	श्रीपाद चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**सुगंधी कट्टा**	वसंत पेंटर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**कार्तिकी**	दत्तात्रय माने
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**अशी ही साताऱ्याची तऱ्हा**	मुरलीधर कापडी
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**हाथ लावीन तिथे सोने**	निळू फुले
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**अशी ही साताऱ्याची तऱ्हा**	उमा
	विशेष अभिनेता	**कार्तिकी**	मोहन कोठीवान
	विशेष अभिनेत्री	**कार्तिकी**	लीला गांधी
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**कार्तिकी**	र. बा. दिघे
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा (विभागून)	**सुगंधी कट्टा**	जगदीश खेबुडकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**सुगंधी कट्टा**	जगदीश खेबुडकर वसंत पेंटर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**सुगंधी कट्टा**	जगदीश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**सुगंधी कट्टा**	राम कदम
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**कार्तिकी**	सुधीर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**सुगंधी कट्टा**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**सुगंधी कट्टा**	ई. मोहम्मद
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**कार्तिकी**	सदाशिव गायकवाड
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**सुगंधी कट्टा**	बाबा लिंगनूरकर
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**सुगंधी कट्टा**	पांडुरंग खोचीकर

१३ वा महोत्सव १९७५			(एकूण चित्रपट १५)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**पांडू हवालदार**	सदिच्छा चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**सामना**	गिरीराज पिक्चर्स, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**बायानो नवरे सांभाळा**	उदय चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**पांडू हवालदार**	दादा कोंडके
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**सामना**	डॉ. जब्बार पटेल
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**बायानो नवरे सांभाळा**	दत्तात्रय कुळकर्णी
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**सामना**	निळू फुले
	शिवाजी गणेशन पारितोषिक		
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**घर गंगेच्या काठी**	जयश्री गडकर
	विशेष अभिनेता	**पांडू हवालदार**	अशोक सराफ
	विशेष अभिनेत्री	**बायानो नवरे सांभाळा**	जयश्री टी.
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**सामना**	विजय तेंडुलकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**पांडू हवालदार**	राजेश मुजुमदार
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**सामना**	विजय तेंडुलकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**बायानो नवरे सांभाळा**	जगदीश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**बायानो नवरे सांभाळा**	वसंत देसाई
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**ज्योतिबाचा नवस**	जयवंत कुळकर्णी
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**ज्योतिबाचा नवस**	पुष्पा पागधरे
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (विभागून)	**सामना**	सूर्यकांत लवंदे
		बायानो नवरे सांभाळा	गिरीश कर्वे
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**ज्योतिबाचा नवस**	के. द. महाजनी
	(विभागून)	**यशोदा**	श्रीकृष्ण आचरेकर
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**सामना**	रामनाथ जठार
	(विभागून)		बाबा लिंगनूरकर
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**पांडू हवालदार**	एन.एस. वैद्य.
		घर गंगेच्या काठी	बाबूराव भोसले

१४ वा महोत्सव १९७६			**(एकूण चित्रपट ११)**
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**चोरीचा मामला**	चित्र माऊली, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**तुमचं आमचं जमलं**	सदिच्छा चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**पाहुणी**	विश्वास सरपोतदार
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**चोरीचा मामला**	बाबासाहेब एस. फत्तेलाल
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**तुमचं आमचं जमलं**	दादा कोंडके
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**पाहुणी**	अनंत माने
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**चोरीचा मामला**	निळू फुले
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**पाहुणी**	कानन कौशल
	विशेष अभिनेता	**पाहुणी**	गोविंद कुळकर्णी
	विशेष अभिनेत्री	**या सुखांनो या**	पद्मा चव्हाण
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**चोरीचा मामला**	शंकर पाटील
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**चोरीचा मामला**	शंकर पाटील
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**चोरीचा मामला व पाहुणी**	शंकर पाटील
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**तुमचं आमचं जमलं**	दादा कोंडके
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**हा खेळ सावल्यांचा**	हृदयनाथ मंगेशकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**या सुखानो या**	सुधीर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**हा खेळ सावल्यांचा**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**चोरीचा मामला**	ई. मोहम्मद
	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**हा खेळ सावल्यांचा**	मनोहर आचार्य
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल) (विभागून)	**चोरीचा मामला**	पांडुरंग हावळ सी. एस. भाटी
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत) (विभागून)	**झुंज** **हा खेळ सावल्यांचा**	बाबुराव जाधव सुधीर गायकवाड
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक(विभागून)	**झुंज**	कुलदीप सूद / रमाकांत माने
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**झुंज**	व्ही. शांताराम

१५ वा महोत्सव १९७७ **(एकूण चित्रपट १४)**

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**फरारी**	रविराज प्रॉडक्शन, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**बाळा गाऊ कशी अंगाई**	अमर प्रॉडक्शन, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**नाव मोठं लक्षण खोटं**	मनोरमा फिल्मस्, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**फरारी**	रविंद्र वणकुद्रे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**बाळा गाऊ कशी अंगाई**	कमलाकर तोरणे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**नाव मोठं लक्षण खोटं**	मुरलीधर कापडी
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**दगा**	यशवंत दत्त
	शिवाजी गणेशन पारितोषिक		
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**बाळा गाऊ कशी अंगाई**	आशा काळे
	विशेष अभिनेता	**नाव मोठं लक्षण खोटं**	डॉ. श्रीराम लागू
	विशेष अभिनेत्री	**राम राम गंगाराम**	रत्नमाला
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**चानी**	चिं. त्र्यं. खानोलकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**फरारी**	अनंत माने
संवाद	(विभागून)		शंकर पाटील
	उत्कृष्ट संवाद	**बाळा गाऊ कशी अंगाई**	मधुसूदन कालेलकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**बाळा गाऊ कशी अंगाई**	ग. दि. माडगूळकर
	(विभागून)		जगदीश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**बाळा गाऊ कशी अंगाई**	एन. दत्ता
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**माणसा परीस मेंढरं बरी**	चंद्रशेखर गाडगीळ
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**बाळा गाऊ कशी अंगाई**	आशा भोसले
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**सोयरीक**	मानू कुंभार
	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**फरारी**	गिरीश कर्वे
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**पदराच्या सावलीत**	दिनानाथ चव्हाण
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**नाव मोठं लक्षण खोटं**	शरद पोळ
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**नाव मोठं लक्षण खोटं**	रघुवीर दाते
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**दगा**	रामराव भाटके

१६ वा महोत्सव १९७८ (एकूण चित्रपट १२)

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**देवकीनंदन गोपाला**	अक्षर फिल्मस् इंटरनॅशनल, अकोला
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**भैरू पहेलवान की जय**	प्रायमा एंटरप्रायझेस, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**जैत रे जैत**	महालक्ष्मी चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**देवकीनंदन गोपाला**	राजदत्त उर्फ दत्ता मायाळु
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**भैरू पहेलवान की जय**	कमलाकर तोरणे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**जैत रे जैत**	डॉ. जब्बार पटेल
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**देवकीनंदन गोपाला**	डॉ. श्रीराम लागू
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**जैत रे जैत**	स्मिता पाटील
	विशेष अभिनेता	**सासुरवाशीण**	निळू फुले
	विशेष अभिनेत्री	**सासुरवाशीण**	आशा काळे
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**देवकीनंदन गोपाला**	गो. नि. दांडेकर
पटकथ	उत्कृष्ट पटकथा	**देवकीनंदन गोपाला**	ग. दि. माडगूळकर
संवाद	(विभागून)		विठ्ठल वाघ
	उत्कृष्ट संवाद	**भैरू पहेलवान की जय**	वसंत सबनीस
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**देवकीनंदन गोपाला**	ग. दि. माडगूळकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**जैत रे जैत**	हृदयनाथ मंगेशकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**जैत रे जैत**	रविंद्र साठे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**जैत रे जैत**	लता मंगेशकर
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**सासुरवाशीण**	सूर्यकांत लवंदे
	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**पारध**	प्रताप दवे
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**सासुरवाशीण**	दिनानाथ चव्हाण
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**भैरू पहेलवान की जय**	के. द. महाजनी
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**पारध**	रघुवीर दाते
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**देवकीनंदन गोपाला**	रामराव घाटके

१७ वा महोत्सव १९७९			**(एकूण चित्रपट २१)**
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**जानकी**	मधु मुव्हीज, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**अष्टविनायक**	मनोरमा फिल्मस्, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**बोट लावीन तिथे गुदगुल्या**	सदिच्छा चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**जानकी**	वसंतराव जोगळेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**अष्टविनायक**	राजदत्त उर्फ दत्ता मायाळू
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**बोट लावीन तिथे गुदगुल्या**	दादा कोंडके
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**बाईलवेडा**	डॉ. अशोक सराफ
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**बोट लावीन तिथे गुदगुल्या**	उषा चव्हाण
	विशेष अभिनेता	**ईर्षा**	चंद्रकांत गोखले
	विशेष अभिनेत्री	**हळदी कुंकू**	उषा नाईक
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**हळदी कुंकू**	अनंत माने
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**हळदी कुंकू**	अनंत माने
संवाद	(विभागून)		शंकर पाटील
	उत्कृष्ट संवाद	**हळदी कुंकू**	शंकर पाटील
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**जानकी**	सुधीर मोघे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**जानकी**	ह्रदयनाथ मंगेशकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**हळदी कुंकू**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**हळदी कुंकू**	उत्तरा केळकर
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**सोबती**	एस. गोकूळ
	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**सूनबाई ओटी भरून जा**	दत्ता गोर्ले
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**अष्टविनायक**	शरद पोळ
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**ईर्षा**	पांडुरंग हावळ
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**हळदी कुंकू**	बाबा लिंगनूरकर
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**ईर्षा**	पांडुरंग खोचीकर

१८ वा महोत्सव १९८० (एकूण चित्रपट २०)

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**२२ जून १८९७**	संकेत चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**सिंहासन**	सुजाता चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**पैज**	मे. एस.फत्तेलाल प्रॉडक्शन, पुणे
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (विभागून)	**२२ जून १८९७**	नचिकेत आणि जयु पटवर्धन
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**सिंहासन**	डॉ. जब्बार पटेल
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**पैज**	बाबासाहेब एस. फत्तेलाल
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**संसार**	यशवंत दत्त
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**रानपाखरू**	उषा चव्हाण
	विशेष अभिनेता	**पैज**	गोविंद कुलकर्णी
	विशेष अभिनेत्री	**पैज**	लिला गांधी
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**आपली माणसं**	व्ही. के. नाईक
पटकथा संवाद	उत्कृष्ट पटकथा (विभागून)	**संसार**	माधव शिंदे आणि अविनाश मसुरेकर
	उत्कृष्ट संवाद	**सिंहासन**	विजय तेंडुलकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**सिंहासन**	सुरेश भट
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**पैज**	राम कदम
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**संसार**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**आयत्या बिळावर नागोबा**	पुष्पा पागधरे
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**सिंहासन**	सूर्यकांत लवंदे
	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**झाकोळ**	गोविंद निहलानी
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**संसार**	पांडुरंग हावळ
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**झाकोळ**	सी. एस. भाटी
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**सिंहासन**	माधव पाताडे
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**झाकोळ**	अरुणा-विकास

१९ वा महोत्सव १९८१

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**उंबरठा**	सुजाता चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**गोंधळात गोंधळ**	स्मिता आर्टस्, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**आक्रित**	ज्ञ फिल्मस्, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**उंबरठा**	डॉ. जब्बार पटेल
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**गोंधळात गोंधळ**	व्ही. के नाईक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**आक्रित**	अमोल पालेकर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**आक्रित**	अमोल पालेकर
	शिवाजी गणेशन पारितोषिक		
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**अरे संसार संसार**	रंजना देशमुख
	विशेष अभिनेता	**गोंधळात गोंधळ**	अशोक सराफ
	विशेष अभिनेत्री	**आक्रित**	चित्रा पालेकर
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**नागिन**	रणजीत देसाई
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**उंबरठा**	विजय तेंडुलकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**गोंधळात गोंधळ**	वसंत सबनीस
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**अरे संसार संसार**	विठ्ठल वाघ
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**गोंधळात गोंधळ**	विश्वनाथ मोरे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**अरे संसार संसार**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**अरे संसार संसार**	अनुराधा पौडवाल
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**हिच खरी दौलत**	गिरीश कर्वे
	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**नागिन**	एस. डी. देवधर
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**घरजावई**	एस. एन. कुळकर्णी
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**नागिन**	रमाकांत कवठेकर
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**उंबरठा**	रविंद्र साठे
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**उंबरठा**	एन. एस. वैद्य

२० वा महोत्सव १९८२ (एकूण चित्रपट १८)

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**शापित**	ट्रॉयका फिल्मस् कंबाईन, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**एक डाव भुताचा**	मनोरंजन चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**आली अंगावर**	सदिच्छा चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (विभागून)	**शापित**	राजदत्त आणि अरविंद देशपांडे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**एक डाव भुताचा**	रविंद्र नेमाडे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**आली अंगावर**	दादा कोंडके
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**शापित**	यशवंत दत्त
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**शापित**	मधू कांबीकर
	विशेष अभिनेता	**एक डाव भुताचा**	अशोक सराफ
	विशेष अभिनेत्री	**मायबाप**	दया डोंगरे
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**शापित**	स्नेहलता दसनूरकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**शापित**	ग. रा. कामत
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**एक डाव भुताचा**	द. मा. मिरासदार
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**भुजंग**	श्रीमती शांता शेळके
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**एक डाव भुताचा**	भास्कर चंदावरकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**एक डाव भुताचा**	श्रीकांत पारगांवकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**एक डाव भुताचा**	अनुराधा पौडवाल
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**शापित**	ईशान आर्य
	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**लक्ष्मीची पाऊले**	एस. गोकुळ
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**माळावरचं फूल**	सुधीर ससे
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**लक्ष्मीची पाऊले**	दिनानाथ चव्हाण
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**राखणदार**	प्रकाश निकम
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**शापित**	दास धायमाडे

२१ वा महोत्सव १९८३			(एकूण चित्रपट १४)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**राघू-मैना**	अक्षर फिल्मस् इंटरनॅशनल, अकोला
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**गुपचुप गुपचुप**	शिवशक्ती प्रॉडक्शन, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**थोरली जाऊ**	प्रेम चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (विभागून)	**राघू-मैना**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**गुपचुप गुपचुप**	व्ही. के. नाईक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**थोरली जाऊ**	कमलाकर तोरणे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**राघू-मैना**	नाना पाटेकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**गुपचुप गुपचुप**	रंजना देशमुख
	विशेष अभिनेता	**संसार पाखरांचा**	मोहन गोखले
	विशेष अभिनेत्री	**थोरली जाऊ**	प्रिया तेंडुलकर
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**राघू-मैना**	वसंत सबनीस
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**राघू-मैना**	वसंत सबनीस
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**गुपचुप गुपचुप**	मधुसूदन कालेलकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**थोरली जाऊ**	सुधीर मोघे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**संसार पाखरांचा**	विश्वनाथ मोरे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**संसार पाखरांचा**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**संसार पाखरांचा**	उत्तरा केळकर
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**थोरली जाऊ**	रत्नाकर लाड
	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**ठिणगी**	सुरेश उदाळे
८. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**राघू-मैना**	किशोर मोरे
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**ठिणगी**	बळीराम बिडकर
९.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**थोरली जाऊ**	माधव पाताडे
१०.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**गुपचुप गुपचुप**	संजीव नाईक

२२ वा महोत्सव १९८४			**(एकूण चित्रपट २२)**
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**हेच माझे माहेर**	जीज् फिल्मस् शॉप, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**ठकास महाठक**	यशवंत विलास चित्र, मुंबई
	(विभागून)	**मुंबईचा फौजदार**	मनोहारी चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**बहुरुपी**	पसायदान चित्र, कोल्हापूर
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा	**लेक चालली सासरला**	रसिकराज प्रॉडक्शन, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट (विभागून)	**महानंदा**	न्यू महेश चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**हेच माझे माहेर**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**ठकास महाठक**	राजा बारगीर
	(विभागून)	**मुंबईचा फौजदार**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**बहुरुपी**	सतीश रणदिवे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**बहुरुपी**	अशोक सराफ
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**हेच माझे माहेर**	मधु कांबीकर
	विशेष अभिनेता	**ठकास महाठक**	मोहन गोखले
	विशेष अभिनेत्री	**हेच माझे माहेर**	सुलभा देशपांडे
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**बहुरुपी**	बेबी कल्पना
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**महानंदा**	जयवंत दळवी
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**हेच माझे माहेर**	शं. ना. नवरे
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**ठकास महाठक**	द. मा. मिरासदार
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**चोराच्या मनात चांदणे**	वंदना विटणकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**महानंदा**	हृदयनाथ मंगेशकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**रथ-जगन्नाथाचा**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**महानंदा**	आशा भोसले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक (विभागून)	**नवरी मिळे नवऱ्याला**	मनोहर नायडू प्रमोद नायडू
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**हेच माझे माहेर**	देबू देवधर
	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**चव्हाटा**	त्यागराज पेंढारकर
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**सगेसोयरे**	शरद पोळ
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**चव्हाटा**	सुनिल सावंत
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा (विभागून)	**महानंदा** बळीराम पाटील/	मिनाक्षी कोरगांवकर
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**हेच माझे माहेर**	विश्वनाथ गोवेकर
१२.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**हेच माझे माहेर**	मनोहर घाणेकर
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**हेच माझे माहेर**	अशोक पटवर्धन
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**नवरी मिळे नवऱ्याला**	श्रीकांत धोंडगे
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**बडा माडिया**	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई

२३ वा महोत्सव १९८५			(एकूण चित्रपट १२)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**अर्धांगी**	शानो मुव्हीज, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**देवा शपथ खरं सांगेन**	दिलीपराज चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**स्त्रीधन**	फत्तेलाल प्रॉडक्शन,पुणे
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**निखारे**	पंचम पिक्चर्स, बीड
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**अर्धांगी**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**देवा शपथ खरं सांगेन**	भास्कर जाधव
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**स्त्रीधन**	बाबासाहेब फत्तेलाल
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**गड जेजुरी जेजुरी**	नाना पाटेकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**स्त्रीधन**	अलका कुबल
	विशेष अभिनेता	**अर्धांगी**	अजिंक्य देव
	विशेष अभिनेत्री	**अर्धांगी**	भारती आचरेकर
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**स्त्रीधन**	कुमार मिलींद होळणकर
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**देवा शपथ खरं सांगेन**	बाबा कदम
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**अर्धांगी**	यशवंत रांजणकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**अर्धांगी**	यशवंत रांजणकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**फुकट चंबू बाबुराव**	श्रीकांत नरुले
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**अर्धांगी**	अशोक पत्की
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**फुकट चंबू बाबुराव**	श्रीकांत पारगांवकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**अर्धांगी**	श्रीमती देवकी पंडीत
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**अर्धांगी**	सुबल सरकार
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**अर्धांगी**	सूर्यकांत लवंदे
	उत्कृष्ट छाया लेखन (कृष्णधवल)	**गड जेजुरी जेजुरी**	व्ही. बारगीर
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**स्त्रीधन**	मधु पाटील
	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल)	**गड जेजुरी जेजुरी**	पांडुरंग हावळ
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**धुमधडाका**	श्याम कांबळे
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**अर्धांगी**	रमेश नोहाटे
१२.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**देवा शपथ खरं सांगेन** (विभागून)	प्रकाश निकम आणि अनुप देव
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**धुमधडाका**	एन. एस. वैद्य
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**अर्धांगी**	श्रीकांत धोंडगे
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**बाबूराव पेंटर**	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई

२४ वा महोत्सव १९८६ **(एकूण चित्रपट १९ व माहितीपट ५)**

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**पुढचं पाऊल**	ट्रायका फिल्म कंबाईन,मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**तुझ्या वाचून करमेना**	यशोकेतन चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**आज झाले मुक्त मी**	यशोदिप चित्र, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा	**अन्याय**	टेम्पल मुव्हीज, कोल्हापूर,
	उत्कृष्ट चित्रपट (विभागून)	**पूर्ण सत्य**	रेणूचित्र, कोल्हापूर
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**पुढचं पाऊल**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**तुझ्या वाचून करमेना**	दामू केंकरे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**आज झाले मुक्त मी**	राजदत्त
३. अभिनय .	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**आज झाले मुक्त मी**	मोहन गोखले
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**तुझ्या वाचून करमेना**	अलका कुबल
	विशेष अभिनेता	**पुढचं पाऊल**	यशवंत दत्त
	विशेष अभिनेत्री	**पुढचं पाऊल**	आशालता वाबगावकर
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**पुढचं पाऊल**	अमिताभ
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**माझे घर माझा संसार**	रत्नाकर मतकरी
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**तुझ्या वाचून करमेना**	श्रीनिवास भणगे
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**तुझ्या वाचून करमेना**	श्रीनिवास भणगे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**पुढचं पाऊल**	सुधीर मोघे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**आज झाले मुक्त मी**	अनिल-अरुण
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**पूर्ण सत्य**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**पुढचं पाऊल**	आशा भोसले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**बिजली**	माधव किशन आणि प्रविण कुमार
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**आज मुक्त झाले मी**	ईशान आर्य
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**पुढचं पाऊल**	दिगंबर कुळकर्णी
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**आज मुक्त झाले मी**	दिगंबर जाधव
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**खरा वारसदार**	नित्यानंद
१२.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**शाब्बास सूनबाई**	रामनाथ जठार
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**आज मुक्त झाले मी**	एस. बी. माने
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**पुढचं पाऊल**	सुबोध गुरुजी
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**ही दौलत जपा**	सुप्रज्ञा, नाशिक

२५ वा महोत्सव १९८७ **(एकूण चित्रपट १८)**

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	जीज फिल्म शॉप, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**गंमत जंमत**	तुलसी प्रॉडक्शन, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**खट्याळ सासू नाठाळ सून**	भाविका चित्र, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**वहिनीसाहेब**	सार्थ चित्र, नाशिक
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	गिरीश घाणेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**गंमत जंमत**	सचिन
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**खट्याळ सासू नाठाळ सून**	एन. एस. वैद्य
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	अशोक सराफ
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**गंमत जंमत**	वर्षा उसगांवकर
	विशेष अभिनेता	**सर्जा**	बलदेव इंगवले
	विशेष अभिनेत्री	**खट्याळ सासू नाठाळ सून**	दया डोंगरे
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	निनाद
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**कशासाठी प्रेमासाठी**	दिलीप आंबेकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**गंमत जंमत**	वसंत सबनीस
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	द. मा. मिरासदार
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**सर्जा**	ना. धो. महानोर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**गंमत जंमत**	अरुण पौडवाल
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**वहिनीसाहेब**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**गंमत जंमत**	अनुराधा पौडवाल
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**भटक भवानी**	सत्यनारायण बद्रीप्रसाद
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**गंमत जंमत**	सूर्यकांत लवंदे
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	मनोहर आचरेकर
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**खट्याळ सासू नाठाळ सून**	रत्नाकर लिंगनूरकर
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	विश्वनाथ गोवेकर
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**सर्जा**	के. दशरथ
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**प्रेम करूया खुल्लम खुल्ला**	अशोक पटवर्धन
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**कळतय पण वळत नाही**	मिलींद तांबट
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**नविन भारूड**	केंद्रींय चित्रपट विभाग, भारत सरकार

२६ वा महोत्सव १९८८ **(एकूण चित्रपट १९)**

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**अशी ही बनवा बनवी**	व्ही.शांताराम प्रॉडक्शन प्रा. लि. मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**नशिबवान**	श्री. कौशिक चित्र, सातारा
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**रंगत संगत**	सोमनाथ चित्र, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**पंढरीची वारी**	वसंत चित्रालय, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**अशी ही बनवा बनवी**	सचिन पिळगांवकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**नशिबवान**	एन. एस. वैद्य
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**रंगत संगत**	गिरीश घाणेकर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि (शिवाजी गणेशन पारितोषिक)	**घोळात घोळ**	लक्ष्मीकांत बेर्डे
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**माझा पती करोडपती**	सुप्रिया पिळगांवकर
	विशेष अभिनेता	**माझा पती करोडपती**	अशोक सराफ
	विशेष अभिनेत्री	**नशिबवान**	उषा नाडकर्णी
	उत्कृष्ट बाल कलाकार पारितोषिक पात्र कोणीही नाही उत्तेजनार्थ	**नशिबवान**	निनाद
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**नशिबवान**	अरविंद खानोलकर
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**अशी ही बनवा बनवी**	वसंत सबनीस
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**अशी ही बनवा बनवी**	वसंत सबनीस
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**नशिबवान**	सुधीर मोघे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**बदीवान मी या संसारी**	विश्वनाथ मोरे (मरणोत्तर)
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**आई पाहिजे**	अजित कडकडे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**बंदीवान मी या संसारी**	आशा भोसले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**मजाच मजा**	सुबल सरकार
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत) (विभागून)	**बंदीवान मी या संसारी**	मनोहर आचार्य (मरणोत्तर) आणि वसंत शिंदे
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**अशी ही बनवा बनवी**	शरद पोळ
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**पंढरीची वारी**	दिपक जोशी
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**माझा पती करोडपती**	मोहन पाठारे
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**रंगत संगत**	मनोहर घाणेकर
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**रेशीम गाठी**	जावेद सय्यद
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**अशी ही बनवा बनवी**	श्रीकांत धोंडगे
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**गोष्ट कामगार कल्याणाची**	महाराष्ट्र कल्याण मंडळ

२७ वा महोत्सव १९८९			(एकूण चित्रपट २३ व माहितीपट ४)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**कळत नकळत**	अस्मिता चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**आत्मविश्वास**	किट्टू फिल्मस्, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**हमाल दे धमाल**	ओम निशांत चित्र, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**सूर्योदय**	सागर फिल्मस्, पुणे
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**कळत नकळत**	कांचन नायक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**आत्मविश्वास**	सचिन पिळगांवकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**हमाल दे धमाल**	पुरुषोत्तम बेर्डे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**कळत नकळत**	विक्रम गोखले
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**कळत नकळत**	सविता प्रभुणे
	विशेष अभिनेता	**दे टाळी**	अविनाश खर्शिकर
	विशेष अभिनेत्री	**आत्मविश्वास**	निलकांती पाटेकर
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**कळत नकळत**	मृण्मयी चांदोरकर
४.कथा	उत्कृष्ट कथा	**सूर्योदय**	भारत सासणे
पटकथा	उत्कृष्ट पटकथा	**हमाल दे धमाल**	पुरुषोत्तम बेर्डे
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**कळत नकळत**	शं. ना. नवरे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**निवडुंग**	सुरेश भट
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**कळत नकळत**	आनंद मोडक
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**निवडुंग**	हृदयनाथ मंगेशकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**कळत नकळत**	आशा भोसले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक (विभागून)	**मधुचंद्राची रात्र** **आत्मविश्वास**	सुबल सरकार माधव किसन
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**निवडुंग**	व्ही. केशव
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत) (विभागून)	**हमाल दे धमाल**	पुरुषोत्तम बेर्डे गुरुजी बंधु
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा (विभागून)	**कळत नकळत**	स्मिता तळवलकर निता नर्डेकर
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**सूर्योदय**	श्याम दळवी
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**आत्मविश्वास**	पांडुरंग बोलूर
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**थरथराट**	विश्वास - अनिल
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**सूर्योदय**	आमची पंधरावी कला द्वारा ''संजय पवार''
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**आधुनिक लेणी**	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय

२८ वा महोत्सव १९९० **(एकूण चित्रपट २१ व माहितीपट २)**

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**आघात**	वरद चित्र, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**एकापेक्षा एक**	तुलसी प्रॉडक्शन, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**कुलदीपक**	इगल इंटरनॅशनल एंटरप्रायजेस, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**आघात**	वरद चित्र, पुणे
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**आघात**	रामाकांत कवठेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**एकापेक्षा एक**	सचिन पिळगांवकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**कुलदीपक**	एन.एस. वैद्य
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि (शिवाजी गणेशन पारितोषिक)	**आघात**	प्रमोद पवार
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**तुझी माझी जोडी जमली**	निवेदीता जोशी-सराफ
	विशेष अभिनेता	**कुलदीपक**	प्रशांत सुभेदार
	विशेष अभिनेत्री	**थांब थांब जाऊ नको लांब**	आशा पाटील
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**कुलदीपक**	आराधिता
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा	**आघात**	रमाकांत कवठेकर
	उत्कृष्ट पटकथा	**आघात**	रमाकांत कवठेकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**आघात**	रमण रणदिवे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**आघात**	भास्कर चंदावरकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**आघात**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**आमच्या सारखे आम्हीच**	अनुराधा पौडवाल
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक (विभागून)	**आमच्या सारखे आम्हीच**	माधव किशन विजय बोराडे
८. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**एक रात्र मंतरलेली**	सूर्यकांत लंवदे
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**आघात**	रमाकांत कवठेकर
१०.वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा (विभागून)	**आमच्या सारखे आम्हीच**	प्रज्ञा अनिल खन्ना उदय टेलर्स
११.रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**एकापेक्षा एक**	मोहन पाठारे
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**शेजारी शेजारी**	प्रदीप देशपांडे
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**एक मंतरलेली रात्र**	अशोक पटवर्धन
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**एक मंतरलेली रात्र**	कमल शेडगे

२९ वा महोत्सव १९९१ (एकूण चित्रपट २२ व माहितीपट ४)

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**चौकट राजा**	अस्मिता चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**वेध**	प्रवण फिल्म, कोल्हापूर
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**अनपेक्षित**	सराव प्रॉडक्शन, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**प्रतिकार**	हुतात्मा चित्र, पुणे
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**चौकट राजा**	संजय सूरकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**वेध**	प्रदिप बेरळेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**अनपेक्षित**	संजीव नाईक
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि शिवाजी गणेशन पारितोषिक	**चौकट राजा**	दिलीप प्रभावळकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**आयत्या घरात घरोबा**	राजेश्वरी सचदेव
	विशेष अभिनेता	**आयत्या घरात घरोबा**	अशोक सराफ
	विशेष अभिनेत्री	**चौकट राजा**	सुलभा देशपांडे
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**चौकट राजा**	राजश्री बेहरे
४.कथा-पटकथा	उत्कृष्ट कथा	**चौकट राजा**	अशोक पाटोळे
पटकथा	उत्कृट पटकथा	**वेध**	प्रकाश बेरळेकर
संवाद	उत्कृष्ट संवाद	**प्रतिकार**	विलास रकटे.
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै. ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**झेड पी.**	जगदीश खेबुडकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**काल रात्री १२ वाजता**	अरविंद पोवार
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**पश्चाताप**	रवींद्र साठे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**चौकट राजा**	आशा भोसले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**काला रात्री १२ वाजता**	उषा नाईक
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**वेध**	नंदू पाटील
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**चौकट राजा**	अजित दांडेकर
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**एक फुल चार हाफ**	अनिता बेर्डे
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**चौकट राजा**	विलास कुडाळकर
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**काल रात्री १२ वाजता**	रामनाथ जठार
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**वेध**	जी. जी. पाटील
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**काल रात्री १२ वाजता**	सुरेश देशमाने
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**बागा फुलवू फळ झाडांच्या व आखरी बूंद**	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई, फिल्म प्रभाग (भारत सरकार) मुंबई

३० वा महोत्सव १९९२ (एकूण चित्रपट २० व माहितीपट १२)

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**एक होता विदूषक**	राष्ट्रीय फिल्म विकास महामंडळ,मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**आपली माणसं**	सुयोग चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**वाजवा रे वाजवा**	जीज फिल्म शॉप, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**पतित पावन**	एलकुटी फिल्म कॉर्पोरेशन, हुबळी
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै.दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**एक होता विदूषक**	डॉ. जब्बार पटेल
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक (कै.बाबूराव पेंटर पारितोषिक)	**आपली माणसं**	संजय सूरकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक (कै.मास्टर विनायक पारितोषिक)	**वाजवा रे वाजवा**	गिरीश घाणेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक चौथा क्रमांक	**पतित पावन**	अरुणा राजे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता आणि (शिवाजी गणेशन पारितोषिक)	**आपली माणसं**	अशोक साराफ
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**आहुती**	अश्विनी भावे
	विशेष अभिनेता	**पतित पावन**	उदय म्हैसकर
	विशेष अभिनेत्री	**वाट पहाते पुनवेची**	सरोज कोठीवान
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा	**आहुती**	अनिरुद्ध पुनर्वसु
	उत्कृट पटकथा-संवाद	**एक होता विदुषक**	पु. ल. देशपांडे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै.ग.दि.माडगूळकर पारितोषिक)	**एक होता विदुषक**	ना. धों. महानोर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**आपली माणसं**	अशोक पत्की
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**एक होता विदुषक**	रवींद्र साठे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**एक होता विदुषक**	आशा भोसले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**एक होता विदुषक**	लक्ष्मीबाई कोल्हापूरकर
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**निष्पाप**	चारुदत्त दुखंडे
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**अनुराधा**	शरद पोळ
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**आपली माणसं**	श्रीपाद पै
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**आपली माणसं**	अशोक शिरसाट
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**पतित पावन**	रघुवीर दाते
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**आहुती**	अनंत धर्माधिकारी
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**आपण यांना पाहिलंत का?**	प्रकाश भेंडे, प्रकाश ताडे
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**आनंदीबाई जोशी काळ आणि कर्तृत्व**	सलिल चित्र, मुंबई.

३१ वा महोत्सव १९९३

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**वजीर**	ओम फिल्मस्
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबूराव पेंटर पारितोषिक)	**कुंकू**	किट्टू फिल्मस्
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**सवत माझी लाडकी**	अस्मिता चित्र, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**पैसा पैसा पैसा**	सिद्धार्थ फिल्मस्
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (सहकार महर्षी कै. शंकरराव मोहिते-पाटील पारितोषिक)	**साई बाबा**	मिनार मुव्हीटोन
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**वजीर**	उज्वल ठेंगडी
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**कुंकू**	दत्ता केशव
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**सवत माझी लाडकी**	स्मिता तळवलकर
	सामाजिक प्रश्न हाताळणार उत्कृष्ट दिग्दर्शक	**पैसा पैसा पैसा**	कुमार सोहनी
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पारितोषिक)	**वजीर**	अशोक साराफ
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**सवत माझी लाडकी**	नीना कुलकर्णी
	विशेष अभिनेता	**सवत माझी लाडकी**	प्रशांत दामले
	विशेष अभिनेत्री	**लपंडाव**	पल्लवी रानडे
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**लपंडाव**	सई देवधर
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा	**वजीर**	उज्वल ठेंगडी
	उत्कृट पटकथा	**वजीर**	उज्वल ठेंगडी
	उत्कृष्ट संवाद	**वजीर**	उज्वल ठेंगडी
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै.ग.दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**सौभाग्य कंकण**	रमेश अणावकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**जन्मठेप**	राम कदम्
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**सौभाग्य कंकण**	रवींद्र साठे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**ऐकावं ते नवलचं**	अनुराधा पौडवाल
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**लावण्यवती**	प्रकाश हिलगे
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (रंगीत)	**कुंकू**	सूर्यकांत लवंदे
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**पैसा पैसा पैसा**	शरद पोळ
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**साई बाबा**	गणपत जाधव
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**पैसा पैसा पैसा**	पंढरी जुकर
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**बाळा जो जो रे**	नागेश लिंगनुरकर
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**सवत माझी लाडकी**	विश्वास दाभोळकर, अनिल कावले
१४.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**आला खुशीत समिंदर**	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई

३ २वा महोत्सव १९९४			**(एकूण चित्रपट१९ व माहितीपट १०)**
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**मुक्ता**	सरला चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**वारसा लक्ष्मीचा**	रवींद्र पिक्चर्स
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**माझा छकुला**	जेनमा फिल्म्स्, मुंबई
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**भस्म**	ओमनिशान चित्र, मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**मुक्ता**	डॉ. जब्बार पटेल
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**वारसा लक्ष्मीचा**	मधुकर पाठक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**माझा छकुला**	महेश कोठारे
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**भस्म**	पुरुषोत्तम बेर्डे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पारितोषिक)	**वारसा लक्ष्मीचा**	रवींद्र मंकणी
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**मुक्ता**	सोनाली कुलकर्णी
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता	**माझं सौभाग्य**	विक्रम गोखले
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री	**भस्म**	चारूशीला साबळे-वाच्छानी
	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जागीरदार पारितोषिक)	**माझा छकुला**	कु. आदिनाथ कोठारे
४. पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा	**भस्म**	उत्तम बंडू तूपे
	उत्कृष्ट पटकथा	**मुक्ता**	डॉ. जब्बार पटेल
	उत्कृष्ट संवाद	**मुक्ता**	संजय पवार
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै. ग. दि. माडगुळकर पारितोषिक)	**मुक्ता**	ना. धों. महानोर
६. संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	**मुक्ता**	आनंद मोडक
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**विश्वविनायक**	श्रीधर फडके
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**मुक्ता**	श्रीमती जयश्री शिवराम

७. नृत्य दिग्दर्शन	नृत्य दिग्दर्शक	**वारसा लक्ष्मीचा**	मनीषा साठे
८. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन (रंगीत)	**यज्ञ**	हरीष जोशी राम आलम
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (रंगीत)	**माझा छकुला**	शरद पोळ
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**यज्ञ**	अवधूत साने
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषा	**भस्म**	मनोहर दळवी अजित वेंगुर्लेकर
१२. ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**मुक्ता**	प्रमोद पुरंदरे
१३. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**मुक्ता**	विजय खोचीकर
१४. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**यज्ञ**	सुरेश देशमाने
१५. माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**मुक्तांगण** (दिग्दर्शक कुलमी)	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई

३३वा महोत्सव १९९५

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**दोघी**	राष्ट्रीय फिल्म विकास निगम लि.
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**बनगरवाडी**	राष्ट्रीय फिल्म विकास निगम लि.
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**अबोली**	तारपा फिल्म
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट(कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**नीलांबरी**	ममता पिक्चर्स
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**दोघी**	सुमित्रा भावे सुमील सुकथनकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**बनगरवाडी**	अमोल पालेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**अबोली**	अमोल शेडगे
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक	**नीलांबरी**	सतीश रणदिवे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शाहू मोडक पारितोषिक/शिवाजी गणेशन पुरस्कार)	**आई**	दिलीप कुलकर्णी
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**दोघी**	सोनाली कुलकर्णी
	विशेष अभिनेता (डॉ.काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**निलांबरी**	सुहास भालेकर
	विशेष अभिनेत्री (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**दोघी**	उत्तरा बावकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (कै. चिंतामणराव कोल्हटकर)	**लिमिटेड माणुसकी**	रविंद्र मंकणी
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (कै.शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**दोघी**	श्रीमती रेणुका दफ्तरदार
	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै.गजानन जागीरदार पुरस्कार)	**ओटी खणानारळाची**	सुप्रिया निमकर
४. पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसुदन कालेलकर पारितोषिक)	**दोघी**	सुमित्रा भावे
	उत्कृष्ट पटकथा	**दोघी**	सुमित्रा भावे

	उत्कृष्ट संवाद (कै. आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**दोघी**	सुमित्रा भावे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै.ग.दि.माडगूळकर पारितोषिक)	**दोघी**	ना. धों. महानोर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका (कै.ग.दि.माडगूळकर पारितोषिक)	**दोघी**	अंजली मराठे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**हे गीत जीवनाचे**	पं. हृदयनाथ मंगेशकर
६. संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (कै. अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**दोघी**	आनंद मोडक दत्ता डावजेकर/ वसंत पवार
७. गायक	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**रंगल्या रात्री अशा**	छोटा गंधर्व
गायिका	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**रंगल्या रात्री अशा**	आशा भोसले
८. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात (विभागून)	**पैंजण**	सुरेश नावडकर रमेश नावडकर
९. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा (विभागून)	**जमलं हो जमलं**	अनिता बेर्डे प्रकाश निमकर
१०. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभुषाकार	**जमलं हो जमलं**	महादेव दळवी
११. ध्वनीमुद्रक	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**बनगरवाडी**	विजय भोप
१२. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**निलांबरी**	विजय खोचीकर
१३. कला	उत्कृष्ट कला-दिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ एस. फत्तेलाल)	**दोघी**	सुमित्रा भावे
१४. छायालेखक	उत्कृष्ट छायालेखक (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक)	**बनगरवाडी**	देवू देवधर
१५. नृत्य	उत्कृष्ट नृत्यदिग्दर्शक	**पैंजण**	सुबल सरकार
१६. माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**द ट्रॅजेडी**	फिल्म डिव्हीजन
१८. दिग्दर्शक	उत्कृष्ट माहितीपट दिग्दर्शक	**द ट्रॅजेडी**	गिरीश राव

३४ वा महोत्सव १९९६

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**रावसाहेब**	भवानी चित्र,वशिष्ट फिल्म
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबूराव पेंटर पारितोषिक)	**पुत्रवती**	मानस चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट तृतिय क्रमांक (कै.मास्टर विनायक पारितोषिक)	**सुना येती घरा**	जयश्री सिद्धीविनायक
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**रावसाहेब**	संजय सुरकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**पुत्रवती**	भास्कर जाधव
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**सूना येती घरा**	जयश्री सिद्धीविनायक
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. साहू मोडक पारितोषिक) (शिवाजी गणेशन पुरस्कार)	**रावसाहेब**	मोहन जोशी
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (कै. स्मिता पाटील पारितोषिक)	**पुत्रवती**	सुकन्या कुलकर्णी
	विशेष अभिनेता (कै. डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**रावसाहेब**	कै. प्रशांत सुभेदार
	विशेष अभिनेत्री (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**पुत्रवती**	स्मिता तळवलकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (कै. चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**सुना येती घरा**	विजय चव्हाण
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**रावसाहेब**	मधु कांबीकर
	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जागीरदार पुरस्कार)	**पुत्रवती**	कु. कल्पक जोशी
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै. दामूअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**कथा दोन गणपतरावांची**	सतीश आळेकर
४. पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (कै. मधुसुदन कालेलकर पारितोषिक)	**रावसाहेब**	विजय कुवळेकर
	उत्कृष्ट पटकथा	**रावसाहेब**	विजय कुवळेकर
	उत्कृष्ट संवाद (कै. आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**रावसाहेब**	विजय कुवळेकर

५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै. ग.दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**रावसाहेब**	विजय कुवळेकर
६. संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (कै.अरुण पोडवाल पारितोषिक)	**रावसाहेब**	आनंद मोडक
७. गायक	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**रावसाहेब**	जयश्री शिवराम
गायिका	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**रावसाहेब**	रविंद्र साठे
८. नृत्य	उत्कृष्ट नृत्यदिग्दर्शक	**सुगंधा**	सुबल सरकार
९. .कला	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**नवसाचं पोर**	सतीश बिडकर
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**सरकारनामा**	जफर सुलतान दिलीप कोठलजी
११.. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**सून लाडकी सासरची**	महादेव शिंदे
१२. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**अशी असावी सासू**	सुरेश देशमाने
१३. माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**जाये तो जाये कहाँ**	फिल्म डिव्हीजन
	उत्कृष्ट माहितीपट दिग्दर्शक	**जाये तो जाये कहाँ**	सुषमा पोतदार
१४. गौरव पुरस्कार (विभागून)		**रावसाहेब**	श्री भवानी चित्र वसिष्ठ फिल्म
गौरव पुरस्कार		**रावसाहेब**	संजय सुरकर
गौरव पुरस्कार		**कथा दोन गणपतरावांची**	नॅशनल फिल्म डेव्ह. कॉर्पो.
गौरव पुरस्कार		**कथा दोन गणपतरावांची**	अरुण खोपकर

३५ वा महोत्सव १९९७

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**पैज लग्नाची**	जे. के. फिल्मस्
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबूराव पेंटर पारितोषिक)	**सरकारनामा**	प्रभावी निर्मिती
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**नवसाचं पोर**	जीज् फिल्मशॉप
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पैंढारकर पारितोषिक)	**पैज लग्नाची**	यशवंत भालकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**सरकारनामा**	श्रावणी देवधर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**नवसाचं पोर**	गिरीश घाणेकर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. शाहू मोडक पारितोषिक / शिवाजी गणेशन पुरस्कार)	**पैज लग्नाची**	अविनाश नारकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (कै.स्मिता पाटील पारितोषिक)	**पैज लग्नाची**	वर्षा उसगांवकर
	विशेष अभिनेता (कै. डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**सरकारनामा**	दिलीप प्रभावळकर
	विशेष अभिनेत्री (कै.हंसा वाडकर पारितोषिक)	**सरकारनामा**	प्रतिक्षा लोणकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (कै.शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**साखरपुडा**	मानसी मागीकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (कै.चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**नवसाचं पोर**	संजय नार्वेकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै.दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**कमाल माझ्या बायकोची**	विजय चव्हाण
४. कथा पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (कै. मधुसुदन कालेलकर पारितोषिक)	**पैज लग्नाची**	जे. के. पाटील
	उत्कृष्ट पटकथा	**पैज लग्नाची**	प्रताप गंगावणे
	उत्कृष्ट संवाद (कै.आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**पैज लग्नाची**	प्रताप गंगावणे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै.ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**सरकारनामा**	अजेय झणकर

६. गायक	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**पैज लग्नाची**	अच्युत ठाकूर
गायिका	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**पैज लग्नाची**	अनुराधा पौडवाल
७. संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (कै.अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**पैज लग्नाची**	अच्युत ठाकूर
	उत्कृष्ट बालकलाकर (कै.गजानन जागीरदार पुरस्कार)	**नवसाचं पोर**	रुही जाधव
८. नृत्य	उत्कृष्ट नृत्यदिग्दर्शक	**पैज लग्नाची**	नरेंद्र पंडित
	उत्कृष्ट बालकलाकर (कै.गजानन जागीरदार पुरस्कार)	**नवसाचं पोर**	रुही जाधव
९. माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**ती तुमच्यासाठी अभिमानास्पद असेल**	फिल्म डिव्हीजन
	माहितीपट दिग्दर्शक (कै.दुर्गा खोटे पारितोषिक)	**ती तुमच्यासाठी अभिमानास्पद असेल**	अरुम गोंगाडे
१०. छायालेखन	उत्कृष्ट छायालेखन	**पैज लग्नाची**	प्रकाश जाधव
११. कला	उत्कृष्ट कलदिग्दर्शक	**नवसाचं पोर**	सतिश बिडकर
१२. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**सून लाडकी सासरची**	महादेव शिंदे
१३. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**पैज लग्नाची**	धनंजय पंडित

३६ वा महोत्सव १९९८

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**तू तिथं मी**	अस्मिता चित्र, मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**रात्र आरंभ**	लक्ष्मी व्यंकटेश प्रॉडक्शन
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**हसरी**	जी. एल. प्रॉडक्शन, मुंबई
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक)	**सत्व परिक्षा**	एस.ॲण्ड वाय फिल्मस्,मुंबई
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**तू तिथं मी**	संजय सूरकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**रात्र आरंभ**	अजय फणसेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**हसरी**	सुभाष फडके
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. दत्ता धर्माधिकारी पारितोषिक)	**अशी ज्ञानेश्वरी**	एस. एम. रंजन
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक ग्रामिण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट	**सत्व परिक्षा**	रमेश साळगांवकर
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**रात्र आरंभ**	दिलीप प्रभावळकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**तू तिथं मी**	सुहास जोशी
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**आली लक्ष्मी सासरला**	कुलदिप पवार
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**सत्व परिक्षा**	स्मिता जयकर
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**हसरी**	मानसी आमडेकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**हसरी**	अविनाश नारकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**सत्व परिक्षा**	रेशम सेठ
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**वहिनीची माया**	विजय चव्हाण

४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक	**रात्र आरंभ**	अजय फणसेकर
	उत्कृष्ट पटकथा	**तू तिथं मा**	शं. ना. नवरे
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**तू तिथं मी**	शं ना. नवरे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**तू तिथं मी**	विजय कुवळेकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**अशी ज्ञानेश्वरी**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**तू तिथं मी**	रविंद्र साठे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**तू तिथं मी**	जयश्री शिवराम
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**सत्व परिक्षा**	सुबल सरकार
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**आंधळा साक्षिदार**	शरद चव्हाण
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**तू तिथं मी**	अजित दांडेकर
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**आंधळा साक्षिदार**	शाम काणे
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**तू तिथं मी**	विक्रम गायकवाड
१२. ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**अशी ज्ञानेश्वरी**	अनिल निकम
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**आधंळा साक्षिदार**	विजय खोचीकर
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**तू तिथं मी**	रमेश व सुरेश नावडकर
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**हाती तिच्या पाटी उज्ज्वल भविष्यासाठी**	फिल्म डिव्हिजन, मुंबई
१६.माहितीपट दिग्दर्शन	उत्कृष्ट माहितीपट दिग्दर्शन (कै. दुर्गा खोटे पारितोषिक)	**हाती तिच्या पाटी उज्ज्वल भविष्यासाठी**	अरुण गोंगाडे

३७ वा महोत्सव १९९९

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**गाभारा**	एन.एफ.डी.सी. मुंबई
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**घराबाहेर**	सुयोग चित्र
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**बिनधास्त**	देवयानी मुव्हिज प्रा. लि.
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**घे भरारी**	मनोहारी चित्र
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक व कै. शंकरराव मोहिते पाटील पुरस्कार)	**माहेरची पाहुणी**	वैभव चित्र, कोल्हापूर
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**गाभारा**	राजीव खंडागळे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**बिनधास्त**	चंद्रकांत कुलकर्णी
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**घराबाहेर**	संजय सूरकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. दत्ता धर्माधिकारी पारितोषिक)	**घे भरारी**	यशवंत भालकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक ग्रामिण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट	**माहेरची पाहुणी**	प्रकाश हिगले
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पुरस्कृत पारितोषिक)	**घराबाहेर**	सचिन खेडेकर
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**घे भरारी**	ऐश्वर्या नारकर
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**घराबाहेर**	मोहन जोशी
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**घे भरारी**	सुकन्या कुलकणी
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**लेकरु**	निमिष काढाळे
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**गाभारा**	सुहास पळशीकर

	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**गाभारा**	ज्योती चांदेकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**माहेरची पाहुणी**	अशोक सराफ
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (रत्नमाला पारितोषिक)	**बिनधास्त**	निर्मिती सावंत
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**घराबाहेर**	विजय कुवळेकर
	उत्कृष्ट पटकथा	**बिनधास्त**	अजित दळवी-प्रशांत दळवी
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**बिनधास्त**	अजित दळवी-प्रशांत दळवी
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**बिनधास्त**	दासू वैद्य
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**घे भरारी**	अच्युत ठाकूर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**सखी माझी**	शंकर महादेवन
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**सवाई हवालदार**	कविता कृष्णमुर्ती
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**आई थोर तुझे उपकार**	संगीता सारंग
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**बिनधास्त**	समीर आठल्ये
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**घराबाहेर**	अजित दांडेकर
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**घराबाहेर**	संयोगिता भावे
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**घराबाहेर**	विक्रम गायकवाड
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**लेकरु**	प्रदिप देशपांडे
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**बिनधास्त**	जाफर, दिलीप कोटलगी
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात (विभागून)	**बिनधास्त**	नावडकर बंधु, संजय गायधनी
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**धारावी एक नवी पहाट**	फिल्म डिव्हिजन, मुंबइ
१६.माहितीपट दिग्दर्शन	उत्कृष्ट माहितीपट दिग्दर्शन (कै. दुर्गा खोटे पारितोषिक)	**धारावी एक नवी पहाट** **भविष्यासाठी**	शरद पेठे

३८ वा महोत्सव २०००

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**ध्यासपर्व**	सार्थ, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**अस्तित्व**	फ्रेन्डस् इंडिया
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**मृगजळ**	ब्लेझ म्युझिक व.
(विभागून)	(कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**राजु**	एस. के. फिल्मस्
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक व कै. शंकरराव मोहिते पाटील पुरस्कार)	**बरखा सातारकर**	अनंत व्हीजन, पुणे
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**ध्यासपर्व**	अमोल पालेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**अस्तित्व**	महेश मांजरेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**मृगजळ**	सतीश राजवाडे
	(विभागून)	**राजु**	काचंन नायक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक ग्रामिण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट	**बरखा सातारकर**	अभय किर्ती
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पुरस्कृत पारितोषिक)	**ध्यासपर्व**	किशोर कदम
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**अस्तित्व**	तबस्सुम हाश्मी
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**तोचि एक समर्थ**	दाजी भाटवडेकर
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**बरखा सातारकर**	उषा नाईक
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**राजू**	पुष्कर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**सत्ताधिश**	कुलदीप पवार
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**कुलस्वामीनी तुळजाभवानी**	मधु कांबीकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (कै. रत्नमाला पारितोषिक)	**प्रोफेसर विसरभोळे**	नयना आपटे

	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	**बरखा सातारकर**	राजश्री नगरकर
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक) उत्कृष्ट पटकथा उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**अस्तित्व**	डॉ. चंद्रशेखर फणसळकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**सर्जा राजा**	प्रकाश होळकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**राजु**	आनंद मोडक
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**राजु**	संगीत हळदीपुरकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**राजु**	श्रीमती आशा भोसले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**राजु**	चारुशिला साबळे
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**ध्यासपर्व**	देबू देवधर
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**बरखा सातारकर**	सतीश बीडकर
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा (विभागून)	**अस्तित्व**	दिपा मांजरेकर व शेफाली गुप्ता
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**ध्यासपर्व**	अनिल पेमगिरीकर
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**जोडीदार**	गणपत तावडे
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**तोचि एक समर्थ**	आनंद गुरव
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**अस्तित्व**	ग्लॅमर पब्लिसिटी
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**कुस्करलेल्या कलिका**	फिल्म डिव्हिजन, मुंबई

३९ वा महोत्सव २००१ **(एकूण चित्रपट व माहितीपट)**

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**देवकी**	रिफ्लेक्शन्स एंटरटेन्टमेंट
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**एक होती वादी**	निम्बस मोशन पिक्चर्स
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**झंझावात**	सोमनाथ चित्र
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**संघर्ष जीवनाचा**	शरद चित्र
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक व कै. शंकरराव मोहिते पाटील पुरस्कार)	**तांबव्याचा विष्णूबाळा**	हेमलता चित्र
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**देवकी**	मिलिंद उके
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**एक होती वादी**	अजय फणसेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**झंझावात**	राजदत्त
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट	**संघर्ष जीवनाचा**	तपनदास
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक ग्रामिण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. अनंत माने पुरस्कार पारितोषिक)	**तांबव्याचा विष्णूबाळ**	पितांबर काळे
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पुरस्कृत पारितोषिक)	**एक होती वादी**	शिवाजी साटम
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**देवकी**	शिल्पा तुळसकर
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**संघर्ष जिवनाचा**	विक्रम गायकवाड
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**संघर्ष जिवनाचा**	मधु कांबीकर
	उत्कृष्ट बाल कलाकार (कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक)	**देवकी**	अनुराग वरळीकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिव	**देवकी**	सुधीर जोशी
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	**एक होती वादी**	शीतल क्षीरसागर

४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**देवकी**	सुहास शिरवळकर
	उत्कृष्ट पटकथा	**देवकी**	अभिराम भडकमकर
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**देवकी**	अभिराम भडकमकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**एक होती वादी**	संजय चुरमुरे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**एक होती वादी**	अरविंद - निर्मल
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**एक होती वादी**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**अष्टरुपा जय वैभववलक्ष्मीमाता**	देवकी पंडीत
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**देवकी**	दिपाली विचारे
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक)	**एक होती वादी**	बी.लक्ष्मण
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**एक होती वादी**	सुधीर तारकर
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा (विभागून)	**एक होती वादी**	मृणाल खाडे
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**देवकी**	निलेश मिस्त्री
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**पाच शक्तिमान**	के. व्ही. पंधारे
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**एक होती वादी**	अरुण नार्वेकर
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**एक होती वादी**	गिरीश-राजेश साईदुर्गा
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**आपले मित्र आपले पोलीस**	फिल्म डिव्हिजन, मुंबई
१६.माहितीपट दिग्दर्शन	उत्कृष्ट माहितीपट दिग्दर्शन (कै. दुर्गा खोटे पारितोषिक)		स्वदेश पाठक

४० वा महोत्सव २००२			(एकूण चित्रपट व माहितीपट)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**दहावी फ**	विचित्र निर्मिती, पुणे
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**वास्तु पुरुष**	राष्ट्रीय फिल्मस् विकास निगम लि.
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**भेट**	इशान ॲण्ड जिनिषा फिल्मस् कंबाईन
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**दहावी फ**	सुमित्रा भावे-सुनिल सुकथनकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**वास्तु पुरुष**	सुमित्रा भावे-सुनिल सुकथनकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**भेट**	चंद्रकांत कुलकर्णी
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पुरस्कृत पारितोषिक)	**रेशमगाठ**	श्रेयश तळपदे
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**रेशमगाठ**	रिमा लागू
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**रेशमगाठ**	अरुण नलावडे
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**वास्तुपुरुष**	उत्तरा बावकर
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**दहावी फ**	सुमित्र भावे
	उत्कृष्ट पटकथा	**वास्तुपुरुष**	सुमित्रा भावे
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**भेट**	प्रशांत दळवी
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**दहावी फ**	सुमित्रा भावे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**दहावी फ**	श्रीरंग उमराणी
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**कृष्णाकाठची मीरा**	अजित पवार
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**कृष्णाकाठची मीरा**	योगिता गोडबोले
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**आधारस्तंभ**	उमेश जाधव

८.कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**वास्तुपुरुष**	सुमित्रा भावे
९.छायाचित्रण	उत्कृट छायालेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक)	**वास्तुपुरुष**	श्री. संजय मेमाणे
१०.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**वास्तुपुरुष**	अनिता कुशवाह
११. संकलन	उत्कृष्ट संकलन (विभागून)	**सत्तेसाठी काहीही**	अनिल कावले व विश्वास दाभोळकर
१२. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**ओवाळणी**	नेर्ले गुरुजी
१३. रंभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**ओवाळणी**	श्री. सदानंद सूर्यवंशी
१४. बालकलाकार	उत्कृष्ट बालकलाकार	**भेट**	अपूर्व कोरेगाव
१५. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात (विभागून)	**वास्तुपुरुष**	अच्युत पालव

४१ वा महोत्सव २००३

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**श्वास**	कथी आर्टस्
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	माय ग्रुप प्रॉडक्शन
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**विठ्ठल! विठ्ठल!**	रिप्लेक्शन एन्टरटेनमेंट
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	माय ग्रुप प्रॉडक्शन
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक व कै. शंकरराव मोहिते पाटील पुरस्कार)	**बापू विरू वाटेगावकर**	श्री गणेश चित्र
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**श्वास**	संदीप सावंत
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	गजेन्द्र अहिरे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**विठ्ठल! विठ्ठल!**	गजेन्द्र अहिरे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	गजेन्द्र अहिरे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक ग्रामिण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. अनंत माने पुरस्कार पारितोषिक)	**बापू विरू वाटेगावकर**	पितांबर काळे
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पुरस्कृत पारितोषिक)	**श्वास**	अरुण नलावडे
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	अदिती देशपांडे
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**श्वास**	संदीप कुलकर्णी
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	मधुरा वेलणकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै. दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**चालू नवरा भोळी बायका**	जयवंत वाडकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (कै. रत्नमाला पारितोषिक)	**चालू नवरा भोळी बायका**	किशोरी अंबिये
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (कै.चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	मिलिंद शिंदे

	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**पोलिसाची बायको**	सुरेखा कुडची
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	**तू न मी**	अनिता कुलकर्णी
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**श्वास**	माधवी घारपुरे
	उत्कृष्ट पटकथा	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	गजन्द्रे अहिरे
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	गजन्द्रे अहिरे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**नॉट ओन्ली मि. राऊत**	गजन्द्रे अहिरे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**विठ्ठल! विठ्ठल!**	सलील कुलकर्णी
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**विठ्ठल! विठ्ठल!**	सुरेश वाडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**सूर्योदय**	साधना सरगम
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**तारुण्याच्या लाटेवर**	नरेंद्र पंडित

तंत्रविभाग व बालकलाकार

१.कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**अनाहत**	नितीन देसाई
२.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक)	**बापू विरू वाटेगांवकर**	सुरेश देशमाने
३.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**तू न मी**	अप्पा तारकर
४. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**चालू नवरा भोळी बायको**	व्यंकटेश राव
५. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**अनाहत**	जयू पटवर्धन
६. रंभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार (विभागून)	**अनाहत**	राजू नोक -शैलेश पवार
७. बालकलाकार	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक)	**श्वास**	अश्विन चितळे
८. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात (विभागून)	**अनाहत**	आत्मानंद - विवेक शिंदे

४२ वा महोत्सव २००४

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै.दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**उत्तरायण**	ऑप्टीक्स फिल्मस्
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबूराव पेंटर पारितोषिक)	**सावरखेड एक गाव**	इरा फिल्मस्
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**सातच्या आत घरात**	अस्मिता चित्र
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**देवराई**	स्कीझोफ्रेनीया अवरनेस असो
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक व शंकरराव मोहिते-पाटील पुरस्कार)	**पांढर**	प्लस एन्टरटेन्मेट
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**उत्तरायण**	बिपीन नाडकर्णी
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**सावरखेड एक गाव**	राजीव पाटील
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**सातच्या आत घरात**	संजय सुरकर
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक (कै.दत्ता धर्माधिकारी पारितोषिक)	**देवराई**	सुमीत्र भावे-सुनिल सुकथनकर
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक (कै. अनंत माने पारितोषिक)	**पांढर**	गजेंद्र अहिरे
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. शिवाजी गणेशन पारितोषिक)	**उत्तरायण**	शिवाजी साटम
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (कै. स्मिता पाटील पारितोषिक)	**देवराई**	सोनाली कुलकर्णी
	विशेष अभिनेता (कै. डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**अधांतरी**	संदिप कुलकर्णी
	विशेष अभिनेत्री (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**अधांतरी**	मधुरा वेलणकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै. दामुअण्णा मालवणकर)	**अगबाई अरेच्चा**	संजय नार्वेकर

	विशेष विनोदी अभिनेत्री (कै. रत्नमाला पारितोषिक)	**पछाडलेला**	वंदना गुप्ते
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (कै. चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**उत्तरायण**	विजू खोटे
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**चकवा**	दीपा परब
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	**चकवा**	मुक्ता बर्वे
	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जहागिरदार पुरस्कार)	**पक पक पकाऽऽक**	सक्षम कुलकर्णी
४. गीते	सर्वोत्कृष्ट गीते	**सैल**	कवी ग्रेस
५. संगीत	सर्वोत्कृष्ट संगीत	**मी तुझी तुझीच रे**	रिशी राज
६. पार्श्वगायक	सर्वोत्कृष्ट पार्श्वगायक	**राजा पंढरीचा**	सुरेश वाडकर
७. पार्श्वगायिका	सर्वोत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**मी तुझी तुझीच रे**	साधना सरगम
८. नृत्य	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**सावरखेड एक गाव**	उमेश जाधव
९. कला	उत्कृष्ट कला दिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**पक पक पकाऽऽक**	टेडी मौर्य/महेश साळगावकर
१०.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक)	**पक पक पकाऽऽक** **आम्ही असू लाडके**	संजय जाधव/समीर आठले (विभागून)
११. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**कुंकू झालं वैरी**	शैलेन्द्र डोके
१२. ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**छडी लागे छम छम**	एस.कुमार/सुरेश मुन्ना
१३. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**बाधा**	सुमित्रा भावे
१३. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषा	**खंडोबाच्या नावानं**	संदीप जाधव/विलास पावसकर
१४. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**पक पक पकाऽऽक**	अच्युत पालव
१५. माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**गिरणी**	फिल्म ॲन्ड टेलीव्हीजन इन्स पुणे
	उत्कृष्ट महितीपट दिग्दर्शक (कै. दुर्गा खोटे पारितोषिक)	**गिरणी**	उमेश कुलकर्णी

४३ वा महोत्सव २००५

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**डोंबिवली फास्ट**	
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय	**कायद्याचं बोला**	
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट तृतीय	**खबरदार**	
	सर्वोत्कृष्ट सामाजिक चित्रपट	**पक पक पकाक**	
	सर्वोत्कृष्ट ग्रामिण चित्रपट	**कुंकू झालं वैरी**	
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**डोंबिवली फास्ट**	निशिकांत कामत
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**कायद्याचं बोल**	चंद्रकांत कुलकर्णी
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**खबरदार**	महेश कोठारे
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता	**डोंबिंवली फास्ट**	संदीप कुलकर्णी
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**झुळूक**	ऐश्वर्या नारकर
	विशेष अभिनेता	**सरीवर सरी**	मोहन जोशी
	विशेष अभिनेत्री	**पैलतीर**	दिपाली भोसले
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता	**कायद्याचं बोला**	मकरंद अनासपुरे
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री	**खबरदार**	निर्मिती सावंत
	उत्कृष्ट रुपेरी पदार्पण अभिनेत्री	**बेभान**	वीणा जामकर
	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक)	**पक पक पकाऽऽक**	सक्षम कुलकर्णी
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**सरीवर सरी**	गजेंन्द्र अहिरे
	उत्कृष्ट पटकथा	**खबरदार**	महेश कोठारे अभिराम भडकमकर
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**डोंबिवली फास्ट**	संजय पवार
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**पक पक पकाऽऽक**	श्रीरंग गोडबोले
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**पक पक पकाऽऽक**	के.सी.लॉय व अशिष रेगो
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**पक पक पकाऽऽक**	यश नार्वेकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**सरीवर सरी**	साधना सरगम

७ .नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**जत्रा**	उमेश जाधव
८. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक) विभागून	**पक पक पकाऽऽक** **आम्ही असू लाडके**	संजय जाधव समीर आठल्ये/शैलेन्द्र डोके
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**पक पक पकाऽऽक**	टेडी मौर्य, महेश साळगावकर
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**बाधा**	सुमित्रा भावे
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**खंडोबाच्या नावानं...**	संदीपजाधव/विलास पावसकर
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**छडी लागे छमछम**	एस. कुमार, सुरेश मुन्ना
१३. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**कुंकू झाल वैरी**	शैलेन्द्र डोके
१४. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**पक पक पकाऽऽक**	अच्युत पालव
१५. माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट	**आपले मित्र आपले पोलीस**	फिल्म डिव्हिजन, मुंबई
१६. माहितीपट दिग्दर्शन	उत्कृष्ट माहितीपट दिग्दर्शन (कै. दुर्गा खोटे पारितोषिक)		स्वदेश पाठक

४४ वा महोत्सव २००७

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**नितळ**	श्वेता असोसिएशन
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**रेस्टॉरंट**	असिम एंटरटेन्मेंटस्
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**सावली**	नॅशनल एज्यु. ॲण्ड इन्फर्मेशन फिल्मस्
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**मिशन चॅम्पियन**	सई आर्टस्
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक व कै. शंकरराव मोहिते पाटील पुरस्कार)	**बळी राजाचं राज्य येऊ दे**	कविराज फिल्मस्
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**नितळ**	सुमित्रा भावे सुनिल सुकथनकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**रेस्टॉरंट**	सचिन कुंडलकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**सावली**	राजेन्द्र तालक
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट	**मिशन चॅम्पियन**	संगीत कुलकर्णी
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक ग्रामिण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. अनंत माने पुरस्कार पारितोषिक)	**बळीराजाचं राज्य येऊ दे**	सतीश रणदिवे
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (शिवाजी गणेशन पुरस्कार व कै. शाहू मोडक पारितोषिक)	**समर-एक संघर्ष**	उमेश कामत
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**मातीमय**	नंदिता दास
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**मिशन चॅम्पियन**	अतुल परचुरे
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**रेस्टॉरंट**	उत्तरा बावकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै. दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**बघ हात दाखवून**	मकरंद अनासपुरे
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (कै. रत्नमाला पारितोषिक)	**ही पोरगी कोणाची**	निर्मिती सावंत
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (कै.चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**सुपारी**	सुहास पळशीकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री	**सावली**	रीमा

	(कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)		
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	**गाढवाचं लग्न**	राजश्री लांडगे
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**आई शप्पथ**	माधुरी आशिरगडे
	उत्कृष्ट पटकथा	**मातीच्या चुली**	महेश मांजरेकर
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**सावली**	प्रतिमा कुलकर्णी
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**गोजिरी**	अशोक बागवे
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**सावली**	अशोक पत्की
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**क्षण**	स्वप्निल बांदोडकर
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**सावली**	देवकी पंडीत
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**चष्मेबहाद्दर**	उमेश ज़ाधव

तंत्रविभाग व बालकलाकार

१.कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**मातीमय**	संजय घबडे
२.छायाचित्रण	उत्कृट छायालेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक)	**रेस्टॉरंट**	मिलिंद जोग
३.ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**रेस्टॉरंट**	अनिता कुशवाह
४. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**मोहाट्याची रेणुका**	दिलीप कोटलगी
५. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**क्षण**	पूर्णिमा ओक
६. रंभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**शंभू माझा नवसाचा**	सुनील सावंत
७. बालकलाकार	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक)	**मिशन चॅम्पियन**	अनुराग वरळीकर
८. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात (विभागून)	**ही पोरगी कोणाची**	व्हिडिओ पॅलेस

४५ वा महोत्सव २००८

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोष्कि)	**टिंग्या**	दि ऑथरशिप
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर पारितोषिक)	**एवढसं आभाळ**	ऑप्टिक्स पिक्चर्स
	उत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**चेकमेट**	निषाद ऑडिओ व्हिज्यूअल
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट	**वासूदेव बळवंत फडके**	रमेश देव प्रॉ. प्रा. लि.
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक)	**टिंग्या**	दि ऑथरशिप
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**टिंग्या**	मंगेश हडवळे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**एवढंस आभाळ**	बिपिन नाडकर्णी
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**चेकमेट**	संजय जाधव
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. दत्ता धर्माधिकारी पारितोषिक)	**वासूदेव बळवंत फडके**	गजेंद्र अहिरे
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक ग्रामिण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट (कै. अनंत माने पारितोषिक)	**टिंग्या**	मंगेश हडवळे
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. शाहू मोडक पारितोषिक)	**वासूदेव बळवंत फडके**	अजिंक्य देव
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (स्मिता पाटील पारितोषिक)	**कदाचित**	अश्विनी भावे
	विशेष अभिनेता (डॉ. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**कदाचित**	सदाशिव अमरापूरकर
	विशेष अभिनेत्री (हंसा वाडकर पारितोषिक)	**टिंग्या**	चित्रा नवाथे
	उत्कृष्ट बाल कलाकार	**टिंग्या**	शरद गोयेकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**चेकमेट**	स्वप्नील जोशी
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**टिंग्या**	माधवी जुवेकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**दे धक्का**	सिद्धार्थ जाधव

	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (कै. रत्नमाला पारितोषिक)	**वळू**	निर्मिती सावंत
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री (कै. रंजना देशमुख पारितोषिक)	**बकुळा नामदेव घोटाळे**	सोनाली कुलकर्णी
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**एवढंस आभाळ**	मन्नू भंडारी
	उत्कृष्ट पटकथा	**कदाचित**	गिरीश जोशी
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**टिंग्या**	मंगेश हडवळे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**टिंग्या**	प्रकाश होळकर
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**तुझ्या माझ्या संसाराला**	अजय-अतुल
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**तुझ्या माझ्या संसाराला**	अजय-अतुल
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**दे धक्का**	आरती अंकलीकर
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**जबरदस्त**	उमेश जाधव
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक)	**चेकमेट**	संजय जाधव
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**वासूदेव बळवंत फडके**	नितीन देसाई
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**जगज्जननी श्रीमहालक्ष्मी**	गीता गोडबोले
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**कदाचित**	पंढरी जूकर
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**चेकमेट**	अवधूत वाडकर
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**चेकमेट**	राजेश राव
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**चेकमेट**	कुणाल नाईक

४६ वा महोत्सव २००९

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट	**हरिश्चंद्राची फॅक्टरी**	मयसभा
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक	**जोगवा**	आयड्रीम प्रॉडक्शन
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक	**धुडगुस**	मैत्र एंटरटेन्मेंट
	विशेष पुरस्कार	**गाभ्रीचा पाऊस**	
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**मेड इन चायना**	एलिक्झर लॉजिकल थिंकर्स मुव्हीज
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक व शंकरराव मोहिते-पाटील)	**घो मला असला हवा**	के.बी.सी.प्रॉडक्शन
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक	**हरिश्चंद्राची फॅक्टरी**	परेश मोकाशी
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक	**जोगवा**	राजीव पाटील
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक	**धुडगुस**	राजेश देशपांडे
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक (कै. दत्ता धर्माधिकारी पारितोषिक)	**मेड इन चायना**	संतोष कोल्हे
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक	**घो मला असला हवा** (विभागून)	सुमित्रा भावे सुनिल सुकथनकर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. शाहू मोडक पारितोषिक)	**जोगवा**	उपेंद्र लिमये
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (कै. स्मिता पाटील पारितोषिक)	**जोगवा**	मुक्ता बर्वे
	विशेष अभिनेता	**ती**	विजय चव्हाण
	विशेष अभिनेती (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**उरूस**	दिपा परब चौधरी
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै. दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**घो मला असला हवा**	निखिल रत्नपारखी
	सहाय्यक अभिनेता (कै. चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**गुलमोहर**	जितेंद्र जोशी
	सहाय्यक अभिनेत्री (कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**जोशी की कांबळे**	अमिता खोपकर

	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री (कै. रंजना देशमुख पारितोषिक)	**घो मला असला हवा**	राधिका आपटे
	उत्कृष्ट बालकलाकार	**तुझ्या माझ्यात**	कौमुदी पालेकर
४. पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**धुडगुस**	राजन खान
	उत्कृष्ट पटकथा	**मेड इन चायना**	प्रसाद मिरासदार संतोष कोल्हे
	उत्कृष्ट संवाद (कै. आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**धुडगुस**	गिरीष साळवी/राजेश देशपांडे
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै. ग. दि. माडगुळकर पारितोषिक)	**जोगवा**	संजय पाटील
६. संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (कै. अरूण पौडवाल पारितोषिक)	**घो मला असला हवा**	श्रीरंग उमराणी
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**जोगवा**	अजय-अतुल
	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**घो मला असला हवा**	डॉ. सुप्रिया गाडेकर
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन	**त्या रात्री पाऊस होता**	चंद्रशेखर अय्यर
	विशेष पुरस्कार	**घो मला असला हवा**	संजय मेमाणे
८ कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**हरिश्चंद्राची फॅक्टरी**	नितीन देसाई
९ ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**घो मला असला हवा**	प्रमोद थॉमस
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**सावरिया डॉट कॉम**	विद्याधर पाठारे
११. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**जोगवा**	नेहा नुपुरा
१२. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषा	**मर्मबंध**	किरण सावंत
१३. जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**ती**	बाळाकृष्णन

४७ वा महोत्सव कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय (कै. बाबूराव पेंटर पारितोषिक)	**झिंग चिक झिंग**	
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट तृतीय (कै. मा. विनायक पारितोषिक)	**एक कप चाय**	
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	संतोष मांजरेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक (कै.राजा परांजपे पारितोषिक)	**झिंग चिक झिंग**	नितीन नंदन
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक (कै. राजा ठाकूर पारितोषिक)	**एक कप चाय**	सुमित्रा भावे सुनिल सुकथनकर
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (श्री. शिवाजी गणेश गणेशन पारितोषिक) (कै. शाहू मोडक पारितोषिक)	**झिंग चिक झिंग**	भरत जाधव
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (कै. स्मिता पाटील पारितोषिक)	**झिंग चिक झिंग**	माधवी जुवेकर
	उत्कृष्ट विशेष अभिनेता (कै. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**क्षणोक्षणी**	किरण करमरकर
	उत्कृष्ट विंशेष अभिनेत्री (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	सुचित्रा बांदेकर
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता (कै.चिंतामण कोल्हटकर पारितोषिक)	**नटरंग**	किशोर कदम
	उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**अग्नीदिव्य**	रिमा
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै. दामूअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**बे दुणे चार**	मोहन जोशी
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (कै. रत्नमाला पारितोषिक)	**९ महिने ९ दिवस**	पुजा नायक
	उत्कृष्ट रुपेरी पदार्पण अभिनेत्री (कै. रंजना देशमुख पारितोषिक)	**अग्नीदिव्य**	नेहा पेंडसे
	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक)	**झिंग चिक झिंग**	चिन्मय कांबळी

४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (कै.मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**सुखांत**	किरण यज्ञोपवित
	उत्कृष्ट पटकथा	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	महेश मांजरेकर अभिजित देशपांडे
	उत्कृष्ट संवाद (आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	महेश मांजरेकर संजय पवार
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)	**पांगिरा**	संजय पाटील
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**नटरंग**	अजय-अतुल
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**नटरंग**	अजय गोगावले
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**नटरंग**	बेला शेंडे
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**नटरंग**	फुलवा खामकर
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन (कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक) विभागून	**विहीर**	सुधीर पलसाने
९. कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**अग्निदिव्य**	सचिन नेवासे
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा (विभागून)	**अग्निदिव्य**	सुधीर साळुंखे
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	हेनरी मार्टीन
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक (विभागून)	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	श्रीकांत कांबळे मनोज मोचेमाडकर
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	सर्वेश परब
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**पांगिरा**	सचिन सुरेश गुरव
१५.माहितीपट	उत्कृष्ट माहितीपट		
१६.माहितीपट दिग्दर्शन	उत्कृष्ट माहितीपट दिग्दर्शन (कै. दुर्गा खोटे पारितोषिक)		
१७.निर्मिती	प्रथम पदार्पण निर्मिती	**जन्म**	काजल किरण फिल्म
१८.दिग्दर्शक	प्रथम पदार्पण दिग्दर्शक	**मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय**	संतोष मांजरेकर

४८ वा महोत्सव २०११

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**मी सिंधूताई सकपाळ**	सिद्धीविनायक सिनेव्हिजन प्रा.लि.
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय	**धूसर**	सार्थ
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट तृतीय (कै. विनायक पारितोषिक)	**प्लॅटफॉर्म**	सई आर्टस बेळगाव
	सर्वोत्कृष्ट सामाजिक चित्रपट (कै. व्हि. शांताराम पारितोषिक)	**मला आई व्हायचेय**	समृद्धी सिने वर्ल्ड
	सर्वोत्कृष्ट ग्रामिण चित्रपट (सहकार महर्षी शंकरराव मोहिते पाटील पारितोषिक) (कै. व्हि. शांताराम पारितोषिक)	**बाबू बेंड बाजा**	जय गजानन प्रॉडक्शन,पुणे
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण निर्माता	**करूया उद्याची बात**	कैलास पिक्चर्स
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**मी सिंधूताई सकपाळ**	अनंत नारायण महादेवन
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक (कै. राजा परांजपे पारितोषिक)	**धूसर**	अमोल पालेकर
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक (कै. राजा ठाकूर पारितोषिक)	**फ्लॅटफॉर्म**	वीणा लोकूर
	सर्वोत्कृष्ट सामाजिक चित्रपट	**मला आई व्हायचेय**	समृद्धी पोरे
	सर्वोत्कृष्ट ग्रामिण चित्रपट	**बाबू बेंड बाजा**	राजेश पिंजानी
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण दिग्दर्शक	**आघात**	विक्रम गोखले
३.अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. शाहू मोडक पारितोषिक-श्री. शिवाजी गणेशन पुरस्कार)	**ती रात्र**	प्रसाद ओक
	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. स्मिता पाटील पारितोषिक)	**रानभूल**	सुबोध भावे
	उत्कृष्ट अभिनेत्री	**बाबू बेंड बाजा**	मिताली जगताप
	विशेष अभिनेता (कै. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**ती रात्र**	प्रकाश ओक
	विशेष अभिनेत्री (कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**आघात**	कादंबरी कदम
	विशेष अभिनेत्री (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**मला आई व्हायचंय**	उर्मिला कानेटकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै.. दामुअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**हापूस**	पुष्कर श्रोती

	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री	**कोण आहे रे तिकडे**	सुहास परांजपे
	(कै. रत्नमाला पारितोषिक)		
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	**लेक माझी गुणाची**	मृण्मयी देशपांडे
	(कै. रंजना देशमुख पारितोषिक)		
४.कथा-पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा	**अंतर्दाह**	आबा गायकवाड
	(मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)		
	उत्कृष्ट पटकथा	**जेता**	अमोल शेडगे / अजिंक्य देव
	उत्कृष्ट संवाद	**बाबू बेंड बाजा**	शंतनू बेर्डे
	(कै. आचार्य अत्रे पारितोषिक)		
५. गीते	उत्कृष्ट गीते	**बाबू बेंड बाजा**	प्रकाश होळकर
	(ग. दि. माडगूळकर पारितोषिक)		
६.संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक		
	(कै. अरुण पौडवाल पारितोषिक)	**धूसर**	आनंद मोडक
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**समुद्र**	राजेश दातार
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**दुर्गा म्हणत्यात मला**	उर्मिला धनगर
७.नृत्य दिग्दर्शन	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**समुद्र**	शर्वरी जेनसीस
८.छायाचित्रण	उत्कृष्ट छाया लेखन	**मणी मंगळसूत्र**	देबू देवधर
	(कै. पांडूरंग नाईक पारितोषिक)		सतीश सहस्त्रबुद्धे.
९.कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक	**मणी मंगळसूत्र**	एकनाथ कदम
	(कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)		
१०. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**मणी मंगळसूत्र**	स्निग्धा आकोलकर
११. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषाकार	**अगडबम**	अनिल पेमगिरीकर
१२ .ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रक	**रमाबाई भीमराव आंबेडकर**	दिलीप/सतीश
१३.संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**रमाबाई भीमराव आंबेडकर**	प्रकाश जाधव
१४.जाहिरात	उत्कृष्ट जाहिरात	**लालाबाग परळ**	कुमार गोखले
१५.अभिनय	उत्कृष्ट बालकलाकार	**बाबू बेंड बाजा**	विवेक चाबूकस्वार
	(कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक)	**चॅम्पियन**	मच्छिंद्र गडकर

४९ वा महोत्सव			(एकूण चित्रपट २३)
कलाविभाग	**पारितोषिकाचे नाव**	**चित्रपटाचे नाव**	**विजेती संस्था/व्यक्ति**
१. चित्रपट	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादासाहेब फाळके पारितोषिक)	**शाळा**	निषाद ऑडिओ व्हिज्युअल्स
	उत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय क्रमांक (कै. बाबुराव पेंटर सर्वोत्कृष्ट पारितोषिक)	**देऊळ**	देविका क्रिएशन्स
	सर्वोत्कृष्ट चित्रपट तृतिय क्रमांक (कै. मास्टर विनायक पारितोषिक)	**ताऱ्यांचे बेट**	मे.फायडे मुव्हीज ॲण्ड टि.व्ही.पा.लि
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. व्ही. शांताराम पारितोषिक)	**दुसऱ्या जगातील**	पसायदान चित्र
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (कै. दादा कोंडके पारितोषिक)	**जन गण मन**	गोल्डन ड्रीम प्रॉडक्शन
	प्रथम पदार्पण निर्माता	**गजर**	सुनील खोसला/विभा दत्ता खोसला
२. दिग्दर्शन	सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक (कै. भालजी पेंढारकर पारितोषिक)	**शाळा**	संजय डहाके
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय क्रमांक (कै. राजा परांजपे पारितोषिक)	**बालगंधर्व**	रवी जाधव
	उत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतिय क्रमांक (कै. राजा ठाकूर पारितोषिक)	**ताऱ्यांचे बेट**	किरण यज्ञोपवित
	सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक (कै. दत्ता धर्माधिकारी पारितोषिक)	**दुसऱ्या जगातील**	सतीश रणदिवे
	ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक (कै. अनंत माने ग्रामीण पारितोषिक)	**जन गण मन**	अजित अभ्यंकर
	प्रथम पदार्पण दिग्दर्शक	**गजर**	अजित वैभवकर
३. अभिनय	उत्कृष्ट अभिनेता (कै. शाहू मोडक पारितोषिक-श्री शिवाजी गणेशन पुरस्कार)	**बालगंधर्व**	सुबोध भावे
	उत्कृष्ट अभिनेत्री (कै. स्मिता पाटील पारितोषिक)	**सद्रक्षणाय**	मानसी साळवी
	विशेष अभिनेता (कै. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	**गजर**	सुहास शिरसाट

	विशेष अभिनेत्री (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**पाऊलवाटा**	ज्योती चांदेकर
	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता (कै. दामूअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	**पाऊलवाटा**	आनंद इंगळे
	विशेष अभिनेत्री (कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	**पाऊलवाटा**	ज्योती चांदेकर
	सहाय्यक अभिनेता (कै. चिंतामणराव कोल्हटकर पारितोषिक)	**अर्जुन**	विद्याधर जोशी
	सहाय्यक अभिनेत्री (कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	**सद्रक्षणाय**	सुहिता थत्ते
	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री (कै. रंजना देशमुख पारितोषिक)	**गजर**	सुखदा यश
	उत्कृष्ट बालकलाकार (कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक)	**ताऱ्यांचे बेट**	ईशान तांबे
४. पटकथा संवाद	उत्कृष्ट कथा (कै. मधुसूदन कालेलकर पारितोषिक)	**ताऱ्यांचे बेट**	सौरभ भावे
	उत्कृष्ट पटकथा	**मोरया**	सचिन दरेकर
	उत्कृष्ट संवाद (कै. आचार्य अत्रे पारितोषिक)	**अर्जुन**	सचिन दरेकर
५. गीते	उत्कृष्ट गीते (कै. ग. दि. माडगुळकर पारितोषिक)	**डॅम्बीस**	अरविंद जगताप
६. संगीत	उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक (कै. अरूण पौडवाल पारितोषिक)	**पाऊलवाट**	नरेंद्र भिडे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	**बालगंधर्व**	आनंद भाटे
	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	**अर्जुन**	देवकी पंडीत
	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	**अर्जुन**	राजेश बिडवे
७. छायाचित्रण	उत्कृष्ट छायालेखन	**बालगंधर्व**	महेश लिमये
८ कलादिग्दर्शन	उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक)	**बालगंधर्व**	नितीन चंद्रकांत देसाई
९ ध्वनीमुद्रण	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	**शाळा**	ख्रिस्तोफर हार्वे
१०. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**अर्जुन**	फैजल इमरान
११. वेशभूषा	उत्कृष्ट वेशभूषा	**राजमाता जिजाऊ**	पौर्णिमा ओक
१२. संकलन	उत्कृष्ट संकलन	**अर्जुन**	फैजल इमरान
१३. रंगभूषा	उत्कृष्ट रंगभूषा	**बालगंधर्व**	विक्रम गायकवाड

५०वा महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सव-निकालपत्र
अंतिम फेरीकरीता पुढील चित्रपटांची शिफ़ारस

अ. क्र.	चित्रपटाचे नाव
१	अनुमती
२	अजिंठा
३	बालक पालक
४	भारतीय... म्हंजी काय रं भौ?
५	धग
६	इन्व्हेस्टमेंट
७	काकस्पर्श
८	लावू का लाथ
९	माय डियर यश
१०	नाईट स्कूल
११	पुणे ५२
१२	श्री पार्टनर
१३	श्यामचे वडील
१४	शूर आम्ही सरदार
१५	तुकाराम

५० वा महोत्सव २०१२-१३

कलाविभाग	पारितोषिकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव	विजेती संस्था/व्यक्ति
१.सर्वोत्कृष्ट कथा	१. उषा दातार	काकस्पर्श	
	कै. मधुसूदन कालेलकर	२. व. पु. काळे	श्री पार्टनर
	पारितोषिक	३. शिवाजी पाटील - नितीन	धग
२.	उत्कृष्ट पटकथा	१. रवी जाधव-अंबर हडप	
		गणेश पंडीत	बालक पालक
		२. रमेश मोरे	शूर आम्ही सरदार
		३. निखिल महाजन	पुणे ५२
३.	उत्कृष्ट संवाद	१. संजय पवार	भारतीय...
	कै. आचार्य अत्रे पारितोषिक		म्हंजी काय रं भौ?
		२. गिरीश जोशी	काकस्पर्श
		३. समीर रमेश सुर्वे	श्री पार्टनर
४.	उत्कृष्ट गीते	१. ना.धो. महानोर	अजिंठा
	कै. ग.दि.माडगुळकर पारितोषिक	गीत- मन चिंब पावसाळी	
		२. दासू वैद्य	तुकाराम
		गीत- जगण्याचा पाया	
		३. संदीप खरे	चिंटू
		गीत- एकटी एकटी	
५.	उत्कृष्ट संगीत	१. अशोक पत्की	तुकाराम
	कै. अरुण पौडवाल	२. कौशल इनामदार	अजिंठा
	पारितोषिक	३. सोहम, आदित्य, निखील	श्यामचे वडील
६.	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	१. सुरेश वाडकर	परीस
		गीत- घेऊ आम्ही प्रतिज्ञा	
		२. ज्ञानेश्वर मेश्राम	तुकाराम
		गीत - जगण्याचा पाया	
		३. सोहम पाठक	श्यामचे वडील
		गीत -पुरुष मी	
७.	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	१. मधुश्री	श्री पार्टनर
		गीत - भीनी भीनी	
		२. हंसिका अय्यर	अजिंठा
		गीत - मन चिंब पावसाळी	
		३. विभावरी आपटे	काकस्पर्श
		गीत - जन्म बाईचा	

८.	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	१. सुभाष नकाशे (लाल होळी)	अजिंठा
		२. नरेंद्र पंडीत (मिरची)	लावू का लाथ
		३. फुलवा खामकर (जोश नवा)	आम्ही चमकते तारे
९.	उत्कृष्ट अभिनेता	१. सचिन खेडेकर	काकस्पर्श
	कै. शाहू मोडक पारितोषिक	२ विक्रम गोखले	अनुमती
		३. गिरीश कुलकर्णी	पुणे ५२
१०.	उत्कृष्ट अभिनेत्री	१. सुखदा यश	माय डियर यश
	(कै. स्मिता पाटील पारितोषिक)	२. प्रिया बापट	काकस्पर्श
		३. उषा जाधव	धग
११.	विशेष अभिनेता	१. उमेश कामत	परीस
	(कै. काशिनाथ घाणेकर पारितोषिक)	२. रवी काळे	शूर आम्ही सरदार
		३. उपेंद्र लिमये	धग
१२.	विशेष अभिनेत्री	१. हेमांगी कवी	पिपाणी
	(कै. हंसा वाडकर पारितोषिक)	२. सई ताम्हणकर	पुणे ५२
		३. सविता मालपेकर	काकस्पर्श
१३.	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री (कै. रत्नमाला पारितोषिक)	नामांकन नाही	नामांकन नाही
१४.	उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता	१.विजय पाटकर	लावू का लाथ
	(कै. दामूअण्णा मालवणकर पारितोषिक)	२. नामांकन नाही	नामांकन नाही
		३. नामांकन नाही	नामांकन नाही
१५.	सहाय्यक अभिनेता	१. संजय खापरे	काकस्पर्श
	(कै.चिंतामण कोल्हटकर पारितोषिक)	२. अरुण नलावडे	शूर आम्ही सरदार
		३. साई गणेश	नाईट स्कूल
१६.	सहाय्यक अभिनेत्री	१. राधिका आपटे	तुकाराम
	(कै. शांता हुबळीकर पारितोषिक)	२. मेधा मांजरेकर	काकस्पर्श
		३. मृण्मयी देशपांडे	मोकळा श्वास
१७.	उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	१. श्वेता पगार	श्री पार्टनर
	(कै. रंजना देशमुख पारितोषिक)	२. श्वेता साळवे	कुरुक्षेत्र
		३. हेमलता बाणे	लावू का लाथ

५०वा महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सव-२०१२-१३

अंतिम घोषित पारितोषिके तांत्रिक विभाग व बालकलाकार

अ. क्र.	विभाग	नामनिर्देशन	चित्रपट
१.	उत्कृष्ट कला दिग्दर्शक कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल पारितोषिक	१. प्रशांत राणे २. अभिषेक विजयकर	काकस्पर्श
२.	उत्कृष्ट छायालेखन कै. पांडुरंग नाईक पारितोषिक	राजन कोठारी	तुकाराम
३.	उत्कृष्ट संकलन	प्रशांत खेडेकर	अजिंठा
४.	उत्कृष्ट ध्वनिमुद्रक	अनिल निकम पी.के. शनील	येडा
५.	उत्कृष्ट वेशभूषा	पूर्णिमा ओक	तुकाराम
६.	उत्कृष्ट रंगभूषा	विक्रम गायकवाड हेन्री मार्टीस	काकस्पर्श
७.	उत्कृष्ट ज़ाहिरात	अथांश कम्युनिकेशन (रवी जाधव)	बालक पालक
८.	उत्कृष्ट बालकलाकार कै. गजानन जहागिरदार पारितोषिक	हंसराज जगताप	धग

(निकालांचे संकलन उपलब्ध अभिलेखावरून परिपूर्ण व अद्ययावत करण्याच प्रयत्न केला आहे.)

अंतिम फेरीकरीता प्रथम पदार्पण चित्रपट निर्मिती

अ. क्र.	चित्रपटाचे नाव	चित्रपट संस्थेचे नाव
१	बालक पालक	वीवा इन एन ॲण्ड रवी जाधव फिल्मस् मुंबई फिल्म कंपनी
२.	धग	जयश्री मोशन पिक्चर्स
३.	श्री पार्टनर	विमल प्रॉडक्शन्स, समृध्दी क्रिएशन्स

प्रथम पदार्पण दिग्दर्शन

	दिग्दर्शकाचे नाव	चित्रपटाचे नाव
१.	निखिल महाजन	पुणे ५२
२.	संदेश कुलकर्णी	मसाला
३.	समीर सुर्वे	श्री पार्टनर

मानकरी

२०१२-१३

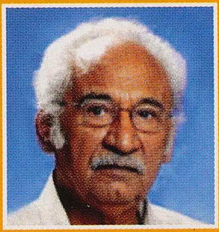

चित्रपती व्ही. शांताराम
जीवन गौरव पुरस्कार

ज्येष्ठ रंगभूषाकार **पंढरीनाथ जुकर** यांचा जन्म दि. १७ सप्टेंबर १९३१ रोजी झाला. चित्रपटसृष्टीत पंढरीदादा या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या पंढरीनाथ जुकर यांची चित्रपट क्षेत्रातील सुमारे ६० वर्षांची कारकीर्द आहे. साठच्या दशकात सहाय्यक रंगभूषाकार म्हणून त्यांनी चित्रपट कारकिर्दीला सुरुवात केली त्या काळातील अनेक ज्येष्ठ अभिनेत्रींचे पडद्यामागील सौंदर्य अधिक खुलविण्याच्या त्यांच्या कौशल्यामुळे ते या अभिनेत्रींच्या गळ्यातील ताईत बनले आणि लवकरच एक आघाडीचे रंगभूषाकार म्हणून त्यांनी स्वत:ची ओळख निर्माण केली. रंगभूषेची एक चालती-बोलती संस्था म्हणून ते चित्रपट क्षेत्रात ओळखले जातात.

चित्रपती व्ही. शांताराम
विशेष योगदान पुरस्कार

मराठी व हिंदी चित्रपटातील ख्यातनाम अभिनेत्री **रिमा**. त्यांचे मूळ नाव नयन भडभडे मराठी रंगभूमीचा वारसा त्यांना त्यांच्या आईकडून लाभला. शालेय वयातच त्यांच्या अभिनयाची नोंद रसिकांनी घेतली. महाविद्यालयीन शिक्षणानंतर लवकरच त्यांच्या व्यावसायिक रंगभूमीवरील कारकीर्दीला सुरुवात झाली. ७०-८०च्या दशकात मराठी रंगभूमीवर व नंतर मराठी, हिंदी चित्रपटांत त्यांनी केलेल्या विविध भूमिका रसिकांनी वाखाणल्या. 'कयामत से कयामत तक', 'मैंने प्यार किया', 'हम आपके हैं कौन', 'कुछ कुछ होता है', 'कल हो ना हो', 'वास्तव', यासारख्या हिंदी चित्रपटात त्यांच्या भूमिका गाजल्या.

मानकरी

२०१२-१३

राज कपूर
जीवन गौरव पुरस्कार

दि. १० जानेवारी १९३० रोजी अजमेर, राजस्थान येथे जन्मलेल्या **बासू चटर्जी** यांचे सहाय्यक दिग्दर्शक म्हणून चित्रपट कारकीर्दीला सुरूवात केली. त्यानंतर स्वतंत्र दिग्दर्शक म्हणून आलेले त्यांचा 'सारा आकाश', 'रजनीगंधा', 'चित्तचोर','छोटीसी बात', 'खट्टामिठा', 'बातों बातोंमें'यासारखे हलक्या-फुलक्या धाटणीचे चित्रपट रसिकांनी उचलून धरले. ५०च्या वर हिंदी तसेच अनेक बंगाली चित्रपटांचे दिग्दर्शन त्यांनी केले. त्याचबरोबर दूरदर्शनवरील 'रजनी' 'व्योमकेश बक्षी' या त्यांच्या मालिकाही गाजल्या.

राज कपूर
विशेष योगदान पुरस्कार

१९५१ मध्ये मुरूड, जंजिरा येथे जन्मलेल्या विश्वनाथ उर्फ **नाना पाटेकर** यांनी मराठी नाटक, मराठी चित्रपट तसेच हिंदी चित्रपट क्षेत्रात आपल्या अभिनयाचा वेगळा ठसा उमटविला आहे. लहानपणापासून कला क्षेत्राची आवड असल्याने जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट येथून कला क्षेत्राचे शिक्षण त्यांनी पूर्ण केले. रंगभूमीवर एक ताकदीचं कलाकार म्हणून नावारूपाला येत असतानाच 'गमन', 'आज की आवाज', 'अंकुश', 'अंधा युग', 'प्रतिकार', 'प्रहार', 'परिंदा' यासारख्या हिंदी चित्रपटांमधूनही त्यांचा अभिनय वाखाणला जाऊ लागला. अभिनेता म्हणून स्वतंत्र ओळख असलेले नाना पाटेकर त्यांच्या सामाजिक कार्यासाठीही ओळखले जातात. कुठल्याही प्रकारच्या प्रसिद्धीची अपेक्षा न ठेवता त्यांनी कुष्ठरोग्यांसाठी कार्यरत असलेल्या 'आनंदवन'तसेच अन्य सामाजिक संस्थांना लाखो रुपयांच्या देणग्या दिलेल्या आहेत.

राज कपूर पुरस्कार प्राप्तकर्ते

रामानंद सागर - १९९८

केदार शर्मा - १९९९

मास्टर भगवान - २०००

श्रीमती संध्या - २००१

नौशाद - २००२

राजेश खन्ना - २००३

प्राण - २००४

शम्मी कपूर - २००५

रजनीकांत - २००६

यश चोप्रा - २००७

गुलजार - २००८

रेखा - २००९

अमिर खान (विशेष योगदान) - २००९

मनोजकुमार - २०१०

आशुतोष गोवारीकर (विशेष योगदान) - २०१०

गोविंद निहलानी - २०११

शबाना आझमी (विशेष योगदान) - २०११

शाम बेनेगल - २०१२

माधुरी दीक्षित (विशेष योगदान) - २०१२

बासू चटर्जी - २०१३

नाना पाटेकर (विशेष योगदान) - २०१३

चित्रपती व्ही. शांताराम पुरस्कार प्राप्तकर्ते

चंद्रकांत मांढरे - १९९४

सुधीर फडके - १९९५

ललिता पवार - १९९६

सुलोचना - १९९७

दिनकर पाटील - १९९८

सुमती गुप्ते-जोगळेकर - १९९९

वसंत पेंटर - २०००

राम गबाले - २००१

चंद्रकांत गोखले - २००२

जयश्री गडकर - २००३

वनमाला - २००४

आण्णासाहेब देऊळगावकर - २००५

अशोक सराफ - २००६

राजदत्त - २००७

सीमा व रमेश देव - २००८

जगदीश खेबुडकर - २००९

महेश कोठारे (विशेष योगदान) - २००९

आशा काळे (जीवनगौरव) - २०१०

सचिन पिळगावकर (विशेष योगदान) - २०१०

डॉ. जब्बार पटेल (जीवनगौरव) - २०११

स्मिता तळवलकर (विशेष योगदान) - २०११

लीला गांधी (जीवन गौरव) - २०१२

दिलीप प्रभावळकर (विशेष योगदान) - २०१२

पंढरीनाथ जुकर (जीवनगौरव) - २०१३

रिमा (विशेष योगदान) - २०१३

मान्यवर परीक्षक

१९६२-२०१२

महाराष्ट्र राज्य मराठी चित्रपट महोत्सव : पन्नास वर्षांच्या वाटचालीत सहभागी झालेल्या काही मान्यवर परीक्षकांची सूची

राजाराम हुमणे	लक्ष्मीछाया	रामराव घाटगे	मीना नाईक
सुधा करमरकर	व्ही. के. नाईक	दिलीप जामदार	बाबुराव सडवेलकर
शरद गुर्जर	निलम बेळगावकर	वंदना विटणकर	दिनानाथ चव्हाण
अनिल मुळीक	टी. आर. मंगेशकर	विद्याधर गोखले	अशोक पांगम
सुधाकर नाईक	पुरुषोत्तम बावकर	पंचमी घाणेकर	के.एस.राणे
दमयंती जोशी	रमाकांत चव्हाण	एस.सी.भांब्री	एम.डब्लू.मुकादम
बाळ जोगळेकर	लिलाधर सावंत	नाना लोंढे	आशा जोगळेकर
रघुवीर तळाशिकर	वा.य.गाडगीळ	नंदकुमार रावते	मानसिंग पवार
अशोक पांगम	बाबा लिंगनुरकर	दत्तराज खोत	शंकर वैद्य
सुधीर ससे	मनोहर वागळे	प्रभाकर निकळंकर	सुधीर नांदगांवकर
व्ही. पी. साळूंखे	शांताराम सावंत	रेखा कामत	नीना राऊत
सुभाष भेंडे	मधुवंती सप्रे	भाई जगताप	सुलोचना
पुष्पा मेढेकर	देवकीनंद सारस्वत	सुधीर दामले	बेबी शकुंतला
नंदकुमार रावते	शरद कडवे	प्रभाकर पेंढारकर	चित्तरंजन कोल्हटकर
वैशाली सामंत	ज्ञानेश्वर नाडकर्णी	सूर्यकांत मांढरे	बासू भट्टाचार्य
एस. वाय. पाठक	जयश्री गडकर	अशोक राणे	पुरुषोत्तम दारव्हेकर
अनंतकुमार जगधाने	यशवंत रांजणकर	स्नेहल भाटकर	जयवंत पाठारे
प्रभाकर पंडित	अनंत माने	गोविंद कुलकर्णी	लिलाधर सावंत

एन.एस.वैद्य
एन.आर.जोशी
दया पवार
कुंदा भगत
मधुमती
सतेज पोटे
दत्ता डावजेकर
डॉ. किरण चित्रे
दिनकर पाटील
इसाक मुजावर
शं.ना. नवरे
विनायक चासकर
वसंत सबनीस
अरविंद वैद्य
विवेक नायक
शिवाजी फुलसुंदर
प्रा. विठ्ठल वाघ
नंदकिशोर कलगुटकर
राम गबाले
सुधीर दामले
गिरीश गांधी
विश्वास सरपोतदार
दाजी भाटवडेकर
सुमती गुप्ते
रवींद्र पिंगे
लीला मेहता
अशोक पांगम
रघुवीर दाते
गिरीश कर्वे
मानसिंग पवार
मनोहर रणदिवे
ज्योती किरण
मनोहर आचरेकर
आशा जोगळेकर
दिनकर पाटील

डॅडी देशमुख
रत्नाकर लाड
किशोर जोगळेकर
मालती तांबे-वैद्य
यशवंत देव
नरेंद्र विचारे
सुर्यकांत लवंदे
नंदकुमार कपोते
अशोक पाटोळे
अरुण म्हात्रे
डॅडी देशमुख
चंद्रकुमार नलगे
किरण शांताराम
दिनकर रायकर
अरुणा अंतरकर
महेश सातोस्कर
प्रकाश खांडगे
फ. मुं. शिंदे
मोहनदास सुखटणकर
प्रमोद नलावडे
मधुकर देशपांडे
दिगंबर शिंदे
श्रीराम खाडिलकर
लिला गांधी
विजय कुवळेकर
मधुकर भावे
प्रेमानंद गज्वी
फैय्याज
निकीता मोघे
देबू देवधर
विनय आपटे
कमल शेडगे
शैलेश प्रभावळकर
कांचन घाणेकर
रामदास फुटाणे

विश्वनाथ भारती
अच्युत ठाकूर
चारुशिला साबळे-वाच्छानी
सुरेश भागवत
गणपत गावडे
अशोक पटवर्धन
प्रमोद गुरुजी
विजय खातू
प्रकाश निमकर
रत्नाकर मतकरी
एन चंद्रा
ग. रा. कामत
विकास देसाई
संजय पवार
आत्माराम भेंडे
दशरथ पुजारी
प्रदीप देशपांडे
पांडुरंग कोठारे
मानसिंग पवार
पुरुषोत्तम बेर्डे
रमेश साळगांवकर
राजन बने
प्रा. कमलाकर सोनटक्के
प्रमोद पवार
रमेश देव
महेश मांजरेकर
सुरेश खरे
गणपत गावडे
रत्नाकर पिळगावकर
विनय नेवाळकर
भीमराव पांचाळे
अरविंद मुखेडकर
श्रीमती संध्या पुरेचा
धनंजय मांद्रेकर
आनंद सावंत

के. बी. शर्मा
मेघ:श्याम वरळीकर
बळीराम पार्टे
शिवाजी जाधव
चंद्रजीत यादव
संदीप कश्यप
हेमंत देसाई
गंगाराम गवाणकर
सतीश कुळकर्णी-पिंपळगावकर
ऋषिराज
शुभदा राजेश
राजा मयेकर
श्रीपाद वामन देशपांडे
भास्कर जाधव
बाळ धुरी
अमरेंद्र धनेश्वर
रमेश पुरव
श्रीमती चित्रा नवाथे
पांडूरंग कोठारे
राम अलाम
दिलिप सावंत
बाळ कुडतडकर
मोहन वाघ
चंद्रकांत कुलकर्णी
विजय पाडळकर
नंदकुमार पाटील
भालचंद्र झा
अशोक पाटोळे
प्रदीप राणे
संजीव नाईक
अजय सरपोतदार

ही यादी अधिकाधिक परिपूर्ण व प्रातिनिधिक करण्याचा प्रयत्न केला आहे. उपलब्ध अभिलेखावरून ही यादी आहे.

४९ व्या महाराष्ट्र राज्य चित्रपट महोत्सवापासून पारितोषिकात वाढ

अ.क्र.	पारितोषिक	रक्कम
१.	चित्रपती व्ही. शांताराम जीवनगौरव पुरस्कार	रुपये पाच लाख
२.	राज कपूर जीवनगौरव पुरस्कार	रुपये पाच लाख
३.	चित्रपती व्ही. शांताराम विशेष योगदान पुरस्कार	रुपये तीन लाख
४.	राज कपूर विशेष योगदान पुरस्कार	रुपये तीन लाख
५.	दादासाहेब फाळके सर्वोत्कृष्ट चित्रपट प्रथम	रुपये चार लाख
६.	दादासाहेब फाळके सर्वोत्कृष्ट चित्रपट द्वितीय	रुपये तीन लाख
७.	दादासाहेब फाळके सर्वोत्कृष्ट चित्रपट तृतीय	रुपये दोन लाख
८.	भालजी पेंढारकर सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक प्रथम	रुपये दोन लाख
९.	भालजी पेंढारकर सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक द्वितीय	रुपये एक लाख
१०.	भालजी पेंढारकर सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक तृतीय	पन्नास हजार
११.	कै. व्ही. शांताराम सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट	एक लाख पन्नास हजार
१२.	कै. दत्ता धर्माधिकारी सामाजिक प्रश्न हाताळणारा चित्रपट दिग्दर्शक	रुपये एक लाख
१३.	कै. दादा कोंडके ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट रुपये	एक लाख पन्नास हजार
१४.	कै. अनंत माने ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा चित्रपट दिग्दर्शक	रुपये एक लाख
१५.	कै. मधुसुदन कालेलकर सर्वोत्कृष्ट कथा	रुपये पन्नास हजार
१६.	उत्कृष्ट पटकथा	रुपये पन्नास हजार
१७.	कै. आचार्य अत्रे उत्कृष्ट गीते	रुपये पन्नास हजार
१८.	कै. ग.दि. माडगुळकर उत्कृष्ट गीते	रुपये पन्नास हजार
१९.	कै. अरुण पौडवाल उत्कृष्ट संगीत दिग्दर्शक	रुपये पन्नास हजार
२०.	उत्कृष्ट पार्श्वगायक	रुपये पन्नास हजार
२१.	उत्कृष्ट पार्श्वगायिका	रुपये पन्नास हजार
२२.	उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक	रुपये पन्नास हजार
२३.	कै. शाहू मोडक उत्कृष्ट अभिनेता	रुपये एक लाख
२४.	कै. स्मिता पाटील उत्कृष्ट अभिनेत्री	रुपये एक लाख
२५.	कै. काशिनाथ घाणेकर विशेष अभिनेता	रुपये पन्नास हजार
२६.	कै. हंसा वाडकर विशेष अभिनेत्री	रुपये पन्नास हजार
२७.	कै. दामू अण्णा मालवणकर उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता	रुपये पन्नास हजार
२८.	कै. रत्नमाला उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री	रुपये पन्नास हजार
२९.	कै. चिंतामणराव कोल्हटकर सहाय्यक अभिनेता	रुपये पन्नास हजार
३०.	कै. शांता हुबळीकर सहाय्यक अभिनेत्री	रुपये पन्नास हजार
३१.	कै. रंजना देशमुख उत्कृष्ट प्रथम पदार्पण अभिनेत्री	रुपये पन्नास हजार
३२.	कै. साहेबमामा उर्फ फत्तेलाल उत्कृष्ट कला दिग्दर्शक	रुपये पन्नास हजार
३३.	कै. पांडुरंग नाईक उत्कृष्ट छायालेखन	रुपये पन्नास हजार
३४.	उत्कृष्ट संकलन	रुपये पन्नास हजार
३५.	उत्कृष्ट ध्वनीमुद्रण	रुपये पन्नास हजार
३६.	उत्कृष्ट वेशभूषा	रुपये पन्नास हजार
३७.	उत्कृष्ट रंगभूषा	रुपये पन्नास हजार
३८.	उत्कृष्ट जाहिरात	रुपये पन्नास हजार
३९.	कै. गजानन जहागिरदार उत्कृष्ट बालकलाकार	रुपये पन्नास हजार
४०.	प्रथम पदार्पण दिग्दर्शक	रुपये एक लाख
४१.	प्रथम पदार्पण निर्माता	रुपये एक लाख

सिंहावलोकन

मराठी चित्रपट व्यवसायाला राजाश्रय देऊन चित्रपट व्यावसायिकांना कलात्मक व तांत्रिक दृष्ट्या श्रेष्ठ दर्जाचे मराठी चित्रपट निर्माण करण्यासाठी उत्तेजन देण्याच्या हेतूने राज्याच्या तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेत मराठी चित्रपट महोत्सवाची योजना समाविष्ट करण्यात आली. या योजनेनुसार १९६३-६३ साली पहिला महोत्सव झाला.

मराठी चित्रपटासाठी सर्वोत्कृष्ट कथेचे पारितोषिक (रु.१,०००/-) ५व्या चित्रपट महोत्सवापासून (१९६६-६७) सुरू झाले तर रंगीत चित्रपटांचा जमाना सुरू झाल्यानंतर उत्कृष्ट छायालेखक (कृष्णधवल) आणि (रंगीत) तर उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक (कृष्णधवल) आणि (रंगीत) अशी पारितोषिकांची नवी वर्गवारी करण्यात आली आणि या दोन विभागातील पारितोषिकांची संख्या वाढली. १६व्या महोत्सवापासून २२व्या महोत्सवापर्यंत (१९८४-८५) आणखी सात नव्या पारितोषिकांचा अंतर्भाव करण्यात आला. ती पारितोषिके अशी १. सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (रू.२५,०००/-). २ अत्कृष्ट माहितीपट (रु.३,०००/-). कै. उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक (रु.१५,०००/-), ६. उत्कृष्ट रंगभूषा

(रु.१,५००/-), ७. उत्कृष्ट बाल कलाकार (रु.१,५००/-. २५व्या रौप्यमहोत्सवापासून (१९८७-८८) कृष्णधवल चित्रपटांचा जमाना संपुष्टात आल्याने छायालेखक व कलादिग्दर्शक (रंगीत) अशी दोनच पारितोषिके देण्यात येऊ लागली.

२५व्या रौप्यमहोत्सवातील पारितोषिकांची संख्या २५च होती ही योगायोगाची गोष्ट! सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट दिग्दर्शक हे पारितोषिक ३०च्या महोत्सवापासून (१९९३-९४) सुरू झाले तर ग्रामीण चित्रपट हाताळणारा उत्कृष्ट दिग्दर्शक ३६व्या महोत्सवापासून (१९९८-९९).

पहिल्या महोत्सवात प्रदान केल्या गेलेल्या १७ पारितोषिकांची संख्या वाढत वाढत आता दुप्पट किंवा त्यापेक्षाही थोडी अधिक झाली आहे.

३० वा महोत्सव (१९९२-९३) हा एक संस्मरणीय महोत्सव म्हणून लक्षात राहील ! या महोत्सवापासून पारितोषिकांसाठी हॉलिवूडच्या ऑस्कर पारितोषिकांसारखी योजना राबविण्यात आली व आजही येत आहे. या योजनेअन्वये शासनाने नियुक्त केलेली परिक्षक मंडळे महोत्सवासाठी आलेले सर्व चित्रपट पाहतात व त्यातून महोत्सवातील प्रदर्शनासाठी सुमारे १ /३ चित्रपटांची निवड करतात. परिक्षक मंडळे दोन फेरीमध्ये काम करतात. प्रथम फेरीत १३ परिक्षक (१३ विभागांसाठी नियुक्त केलेले) तसेच ३ संकलक असे एकुण १६ जणांचे प्राथमिक फेरीचे परिक्षक सर्व चित्रपटांचे परिक्षण करून पुढील तांत्रिक पारितोषिके अंतिम रित्या निश्चित करुन त्यांचा निकाल, संचालक, सांस्कृतिक कार्य, यांच्याकडे देतात - उत्कृष्ट छायालेखक, उत्कृष्ट कलादिग्दर्शक, उत्कृष्ट संकलन, उत्कृष्ट ध्वनिमुद्रण, उत्कृष्ट बाल कलाकार. इतर पारितोषिकांसाठी सदर परिक्षक मंडळ संचालकांकडे तीन /तीन नामनिर्देक्षणे (प्रत्येक पारितोषिकासाठी) शिफारस करून प्राथमिक फेरीचा निकाल देते. याप्रमाणे प्राप्त झालेले दोन्ही निकाल संचालकांमार्फत जाहीर केले जातात.

अंतिम फेरीसाठी ५ परिक्षकांचे मंडळ (संकलक) असते आणि ते प्रथम फेरीच्या परीक्षक मंडळाने ३३ नामनिर्देशनांची शिफारस केलेल्या चित्रपट पारितोषिकांचे वितरण समारंभापूर्वी तीन दिवस अगोदर परिक्षण करून प्रत्येक पारितोषिकांसाठी एक नावाची अंतिमरीत्या निवड करते. तसेच अगोदर जाहिर झालेल्या सात चित्रपटातून प्रथम, द्वितीय, तृतीय उत्कृष्ट चित्रपट तसेच सामाजिक प्रश्न आणि ग्रामीण प्रश्न हाताळणारे उत्कृष्ट चित्रपट. प्रथम पदार्पण निर्माता-दिग्दर्शक यांचाही हे मंडळ अंतिमरित्या निवड करते.

प्रत्येक पारितोषिकाचा निकाल स्वतंत्र लिफाफ्यात सीलबंद करून संचालकाकडे पारितोषिक वितरण समारंभाच्या दिवशी सुपुर्द करते. हा निकाल घोषीत होईपर्यंत गुप्त ठेवण्यासाठी जबाबदारी परिक्षक मंडळाची असते.

अशी वाढ प्रथम नवव्या महोत्सवात (१९७०-७१) झाली. तिचे स्वरूप असे.१. सर्वोत्कृष्ट चित्रपट निर्मात्यास रु.२०,०००/- व दिग्दर्शकास रु.५,०००/-, २. उत्कृष्ट चित्रपट क्र.२ (निर्मात्यास रु.१२,०००/- वि दिग्दर्शकास रु.३,०००/-), ३ उत्कृष्ट चित्रपट क्र.३. (निर्मात्यास रु.८,०००/- दिग्दर्शकास रु.२,०००/-) सर्वोत्कृष्ट कथा (रु.१,५००/-) इतर सर्व विभागांसाठी रु.१,०००/- प्रत्येकी.

दुसरी वाढ २१ व्या महोत्सवापासून (१९८३-८४) केली गेली. तिचे स्वरूप असे. १. सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु.३५.०००/- व दिग्दर्शकास रु.१०,०००/-) उत्कृष्ट चित्रपट क्र.३ (निर्मात्यास रु.१५,०००/- व दिग्दर्शकास रु.५,०००/-) उत्कृष्ट कथा रु. २,५००- व इतर सर्व विभागांसाठी रु.१,५००/- प्रत्येकी.

२२ व्या महोत्सवापासून (१९८४-८५) नव्याने सुरू करण्यात आलेल्या विभागांसाठी पारितोषिकांची जी रोख रक्कम देण्यात येऊ लागली ती पुढील प्रमाणे. सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु.२५,०००/-) उत्कृष्ट माहितीपट (निर्मात्यास रु.३,०००/-) व उत्कृष्ट रंगभूषाकार, उत्कृष्ट वेषभूषाकार, उत्कृष्ट नृत्य दिग्दर्शक, उत्कृष्ट जाहिरात व उत्कृष्ट बाल कलाकार यांना प्रत्येकी

रु.१,५००/-

२६ व्या महोत्सवापासून (१९८८-८९) तिसरी वाढ झाली ती अशी. १ सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु. ५०,०००/- दिग्दर्शकास रु. १५,०००/-) २. उत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु. ३०,०००/- व दिग्दर्शकास रु. ११,०००/-). उत्कृष्ट चित्रपट क्र.३ (निर्मात्यास रु.१०,०००/- व दिग्दर्शकास रु.७,०००/-)ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु.३०,०००/-) उत्कृष्ट कथा (रु.५,०००/-) उत्कृष्ट अभिनेता व अभिनेत्री (रु.५,०००/- प्रत्येकी), उत्कृष्ट माहितीपट (रु.५,०००/-)इतर सर्व विभागांसाठी रु. ३,०००/- प्रत्येकी.

३०व्या महोत्सवात चौथी वाढ झाली ती अशी. १. सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु.७०,०००/- व दिग्दर्शकास रु.२०,०००/-) २.उत्कृष्ट चित्रपट क्र.२ दिग्दर्शकास रु.९,०००/-)सामाजिक प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु.४०,०००/- व दिग्दर्शकास रु.१५,०००/-) उत्कृष्ट कथा (रु.७,०००/-), उत्कृष्ट माहितीपट (रू.७,०००/-) उत्कृष्ट अभिनेता व अभिनेत्री (रु.८,०००/- प्रत्येकी), इतर सर्व विभागांसाठी रु.५,०००/- प्रत्येकी ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट हा उल्लेख प्रथम ३१व्या महोत्सवात (१९९२-९३) झाला. त्या वर्षी या पारितोषिकांसाठी रु. ५,०००/- रोख व कै. शंकरराव मोहिते-पाटील पुरस्कार देण्यात आले. त्यानंतर ३५व्या महोत्सवापासून हे पारितोषिक नियमितपणे सुरू झाल्याचे दिसते. त्यापुर्वी या पुरस्काराची शिफारस नव्हती परंतु ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (रु. २५,०००/-, कै. दादा कोंडके पारितोषिक व कै. शंकरराव मोहिते-पाटील पारितोषिक व मानचिन्ह) असा उल्लेख आहे.

३९ व्या महोत्सवात (२००१-२००२) पाचवी वाढ झाली ती अशी. १. सर्वोत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु. २५,०००/-).२. उत्कृष्ट चित्रपट क्र.२ (निर्मात्यास रु.५०,०००/-व दिग्दर्शकास रु.२०,०००/-) ३. उत्कृष्ट चित्रपट क्र.३. (निर्मात्यास रु.३५,०००/- व दिग्दर्शकास), ग्रामीण प्रश्न हाताळणारा उत्कृष्ट चित्रपट (निर्मात्यास रु. ३५,०००/- व दिग्दर्शकास रु १५,०००/-). उत्कृष्ट माहिपट (निर्मात्यास रु.१०,०००/- व दिग्दर्शकास रु.८,०००/-), उत्कृष्ट कथा (रु.१०,०००/-), उत्कृष्ट अभिनेता व अभिनेत्री, उत्कृष्ट विनोदी अभिनेता, उत्कृष्ट विनोदी अभिनेत्री रु. १०,०००/- प्रत्येकी, उत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री (रु.७,०००/- प्रत्येकी) इतर सर्व विभागांसाठी रु.८,०००/-प्रत्येकी.

सुरवातीस १५ ऑगस्ट ते १४ ऑगस्ट दरम्यानच्या एक वर्षात सेन्सॉर बोर्डाचे सर्टिफिकेट मिळालेले चित्रपट महोत्सवासाठी स्विकाराई होत. मात्र २० व्या महोत्सवापासून (१९८२-८३) या पद्धतीत बदल करण्यात आला व १ जानेवारी ते ३१ डिसेंबर अशा एक वर्षाच्या काळात सेन्सॉर झालेले चित्रपट महोत्सवात भाग घेण्यासाठी पात्र ठरू लागले. पात्रतेसंबंधीचा हा नियम आजही अंमलात आहे.

महोत्सवाची सांगता व पारितोषिक वितरण समारंभ दि-१ मे रोजी संपन्न होण्याची प्रथा पहिली सात वर्षे अस्तित्वात होती. मात्र ८ वा महोत्सव ३० एप्रिल १९७० रोजी संपन्न झाला. ३० एप्रिल हा भारतीय चित्रपट सृष्टीचे जनक कै. दादासाहेब फाळके यांचा जन्म दिवस. हा बदल आणखी एका कारणाने औचित्यपूर्ण होता. ३० एप्रिल १९७० रोजी दादासाहेब फाळके यांच्या जन्मशताब्दीची सांगता पण झाली. या नंतरचे बव्हंशी पारितोषिक वितरण समारंभ दि. ३० एप्रिलला संपन्न झाले आहेत. बहुसंख्य पारितोषिक वितरण समारंभ मुंबई येथेच संपन्न झाले असले तरी काही समारंभ नागपूर, पुणे, कोल्हापूर, ठाणे, नाशिक, औरंगाबाद व अकलूज येथेही संपन्न झालेले आहेत.

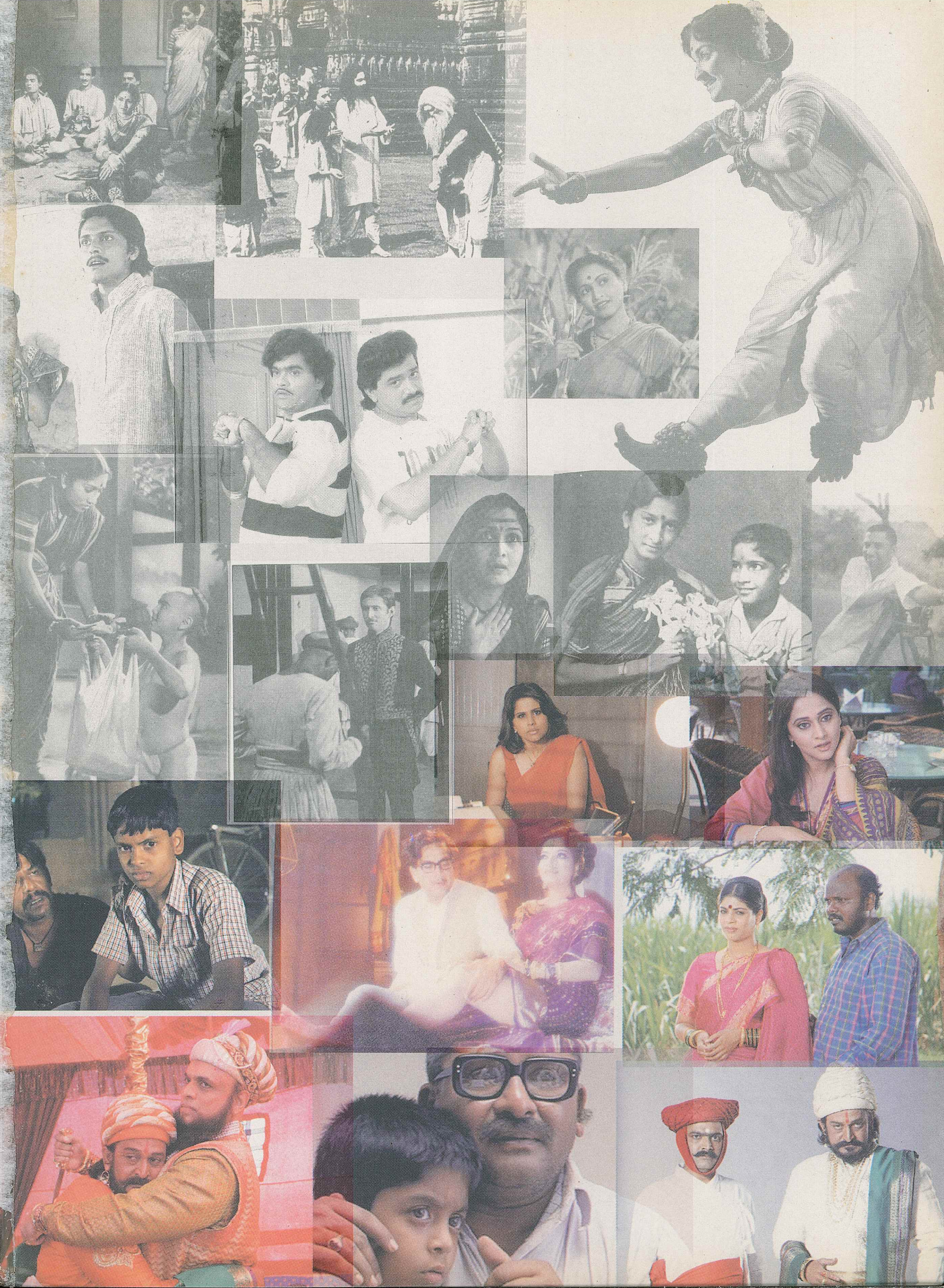

सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन
जुने सचिवालय, विस्तार भवन, पहिला मजला,
महात्मा गांधी मार्ग, मुंबई ४०० ०३२.
दूरध्वनी २२८४ २६३४ / २२८४ २६७०
फॅक्स २२०४ ३५५० / २२०४ ३५७१.
email : mahaculture@gmail.com